

EPÄILYKSEN ALLA

Ylirajaisissa parisuhteissa olevien pariskuntien
kokemuksia perheenyhdistämisestä

Martta Myllylä

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiologia

Pro gradu -tutkielma

Tammikuu 2017

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos/Institution– Department Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä/Författare – Author Myllylä, Martta			
Työn nimi / Arbetets titel – Title Epäilyksen alla. Ylirajaisissa parisuhteissa olevien pariskuntien kokemuksia perheenyhdistämisestä			
Oppiaine /Läroämne – Subject Sosiologia			
Työn laji/Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika/Datum – Month and year 01/2017	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages 105	
Tiivistelmä/Referat – Abstract			
<p>Avioliittoon perustuvan siirtolaisuuden hallinnassa kietoutuvat yhteen maahanmuuton kontrollointi ja oikeanlaisten tai toivottujen parisuhteiden määrittely. Tutkielma käsittelee avioliittoon perustuvan perheenyhdistämisen prosessia hallinnan kohteina olevien ylirajaisien pariskuntien elämästä ja kokemuksista käsin. Tutkielmassa tarkastellaan ensinnäkin perheenyhdistämisen prosessissa rakentuvia "aidon" avioliiton edellytyksiä sekä niiden suhteutumista lupaa hakevien ulkomaalaisten ja heidän suomalaisten puolisoitensa parisuhteiden käytäntöihin. Toiseksi analysoidaan luvan hakemisen institutionaalisiin käytäntöihin sisältyviä epäilyksen ja rodullistamisen ulottuvuuksia ja kolmanneksi lupaa hakevien pariskuntien omia toiminnan strategioita perheenyhdistämisen prosessissa.</p> <p>Tutkielman aineisto koostuu oleskelulupaa hakeneiden nepalilaisten miesten sekä heidän puolisoitensa, suomalaisten naisten, yksilö- ja parihaastatteluista. Tutkielman analyysissä yhdistetään sekä aineiston realistista että diskursiivista luentaa. Tällöin haastattelupuhe käsitetään merkityksiä tuottavana, puhetavoista ja narratiiveista rakentuvana toimintana, mutta samalla sillä nähdään olevan viittauspisteitä myös puheen ulkopuoliseen todellisuuteen. Analyysi nojaa siirtolaisuuden hallintaa, perhe- ja lähisuhteita sekä postkoloniaaleihin "rotua"/etnisyyttä käsitteleviin tutkimuskeskusteluihin. Tutkielma paikantuu kriittisen siirtolaisuuden tutkimuksen tutkimusalueeseen.</p> <p>Tutkielma osoittaa, kuinka lupaprosessissa ei vain tarkasteta parisuhteen "aitoutta", vaan järjestelmä vaikuttaa ylirajaisien pariskuntien avioitumiskäytäntöihin ohjatussa pariskuntia avioitumaan luvan saamisen varmistamiseksi. Tutkielman perusteella maahanmuuttohallinnon normatiiviset käsitykset parisuhteesta ja avioliitosta eivät aina vastaa ylirajaisien pariskuntien todellisia elämiä ja parisuhteiden käytäntöjä. Vaikka perheenyhdistämisen käytännöissä esiin tulevat normit nojaavat osin länsimaisen avioliiton ihanteeseen, eivät länsimaisen parisuhteen ideaaliin liittyvä vapaus ja yksityisyys toteudu lupaprosessissa. Lupajärjestelmä tunkeutuu parisuhteen intiimiin tilaan edellyttäessään puolisoilta avioitumista ja pakottaessaan puoliset lupaprosessissa avaamaan ja määrittelemään parisuhde-elämänsä yksityiskohtia maahanmuuttohallinnon viranomaisille.</p> <p>Lupajärjestelmä asettaa ylirajaisissa parisuhteissa olevat pariskunnat eriarvoiseen asemaan suomalaisten pariskuntien kanssa, kun se asettaa heidän suhteensa tarkastettavaksi ja ulkomaalaisen muuttamisen motiivit potentiaalisesti epäilyttäviksi. Analyysi nostaa esiin sekä lupaprosessissa koettuja intensiivisiä rasistisia hetkiä että prosessin materiaalisissa käytännöissä ja viranomaisten toiminnassa epäsuorasti koettua epäilystä ja rasismia. Kokemukset portinvartijoina toimivista viranomaisista vaihtelivat avustajista vastustajiin. Kokemus valvonnan alla olemisesta levittäytyi varsinaisista suhteen tarkastamisen käytännöistä – kuten lomakkeista ja haastattelutilanteista – myös muille alueille. Luvan hakijat ja heidän puolisonsa ovat potentiaalisesti jatkuvan tarkkailun alla tietämättä tarkalleen, mitkä tilanteet ja suhteen ulottuvuudet valvonta kattaa.</p> <p>Tutkielma osoittaa myös, kuinka lupaa hakevat eivät asetu vain hallinnan kohteiksi, vaan pyrkivät vaikuttamaan lupaprosessin suotuisaan etenemiseen ja myönteiseen lupapäätökseen. Pariskunnat hyödynsivät prosessin aikana sosiaalisia, taloudellisia ja kulttuurisia resursseja. Lisäksi lupaa hakevat ja erityisesti heidän puolisonsa pyrkivät esittämään parisuhteensa lupaprosessissa tavalla, jonka olettiivat asettuvan maahanmuuttoviranomaisten käsityksiin "aidosta" avioliitosta sekä pyrkivät irrotautumaan hyväksikäyttävän maahanmuuttajan subjektipoisista ja osoittamaan hyvää kansalaisuuttaan työmarkkinakansalaisuuden diskurssiin nojaten.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Siirtolaisuus, perheenyhdistäminen, avioliitto, parisuhde, oleskeluluvat, rasismi			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Avioliittoon liittyvä siirtolaisuus	2
1.2 Avioliittoon liittyvän siirtolaisuuden hallinta.....	6
1.3 Siirtolaisuuden hallinnan tutkimus.....	10
1.4 Tutkimusongelma ja tutkielman rakenne.....	13
2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	15
2.1 Kriittinen siirtolaisuuden tutkimus ja siirtolaisuuden autonomia	15
2.2 Avioliiton ja parisuhteen ihanteet.....	18
2.3 Jälkikoloniaalinen tutkimus	21
3 AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT	25
3.1 Metodologinen tausta.....	25
3.2 Tutkimuskohteen rajaus.....	26
3.3 Haastattelut aineistona ja menetelmänä.....	29
3.4 Aineiston analyysi.....	31
3.5 Eettiset kysymykset.....	35
4 ”AIDON” AVIOLIITON EDELLYTYKSET.....	38
4.1 Avioitumispäätös ja pakotetun avioitumisen seuraukset	39
4.2 Avioituminen ja perheenyhdistämisen prosessi.....	44
4.3 Määritelmiä ja määrittelyä	46
5 EPÄILYS PERHEENYHIDISTÄMISEN KÄYTÄNNÖISSÄ	56
5.1 Rodullistunut ja sukupuolittunut epäily.....	56
5.2 Epäilyksen tilat ja käytännöt.....	59
6 OMAN TOIMINNAN STRATEGIAT	72
6.1 Resurssien hyödyntäminen	72
6.2 Avioliiton esittäminen	81
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	91
LÄHTEET	97

1 JOHDANTO

Siirtolaisuuden hallinnassa on kyse joidenkin ihmisten maahan pääsyn, oleskeluoikeuden ehtojen sekä sosiaalisten ja poliittisten oikeuksien kontrolloinnista ja sääntelystä. Erityisesti maahanmuuton hallinta Suomessa kohdistuu Euroopan unionin ulkopuolelta tuleviin ja vielä tiukemmin globaalista etelästä muuttaviin ulkomaalaisiin. Parisuhde Suomen kansalaisen kanssa on muiden perhesuhteiden joukossa yksi oleskelulupajärjestelmään sisältyvä lupakategoria, jonka perusteella ulkomaalainen on oikeutettu muuttamaan Suomeen. Puolisoiden oma kokemus parisuhteesta ei kuitenkaan riitä, vaan parisuhde vaatii maahanmuuttohallinnon siunauksen. Tämän tutkielman tarkoituksena on tarkastella avioliittoon perustuvan perheenyhdistämisen prosessia oleskelulupaa hakevan ulkomaalaisen ja hänen suomalaisen puolisonsa näkökulmasta.

Perheenyhdistämisen institutionaalisen prosessin tarkoituksena on varmistaa, että avioliiton perusteella oleskelulupaa hakevan ulkomaalaisen maahantulon syy on ”tosiasiallisen perhe-elämän viettäminen”. Tämä tapahtuu tutkimalla, onko pariskunnan avioliitto maahanmuuttohallinnon silmissä ”aito”. ”Aidon” avioliiton ehtoja ei ole Suomessa juridisesti määritelty. Länsimaiseen parisuhdekäsitykseen kuuluu ajatus parisuhde-elämän järjestämiseen liittyvästä autonomisuudesta sekä parisuhteeseen liittyvien asioiden intiimiydestä ja yksityisyydestä. Ylirajaisissa parisuhteissa olevat pariskunnat joutuvat kuitenkin perheenyhdistämisen prosessissa avaamaan suhteensa maahanmuuttoviranomaisille. Jos suhde määritellään ”aidoksi”, ulkomaalaiselle myönnetään laillinen oleskeluoikeus. Jos suhde tuomitaan ”lumeliitoksi”, ulkomaalaisen oleskelulupa evätään.

”Aidon” avioliiton määritelmien lisäksi avioliittoon perustuvan siirtolaisuuden hallinnassa on myös kyse koloniaalisista ja jälkikoloniaalisista valtasuhteista ja siitä, ketä halutaan sulkea hyvinvointivaltion ulkopuolelle. Hallinnassa aktivoituvat eriarvoistavat, hierarkkiset ja rodullistavat jaottelut ”meihin” ja ”muihin”, joissa ensin mainitut pyrkivät suojautumaan jälkimmäisiin liitetyiltä uhkilta. Perheenyhdistämisessä kietoutuvatkin yhteen siirtolaisuuden hallinta ja oikeanlaisten tai toivottujen parisuhteiden määrittely. Hallinta perustuu vallalla olevaan politiikkaan ja lainsäädäntöön, mutta käytännössä portinvartijoina toimivat maahanmuuton hallinnan parissa työskentelevät viranomaiset. Lupaa hakevat pariskunnat eivät kuitenkaan asetu ainoastaan rajoittavien käytäntöjen

kohteiksi, vaan pyrkivät helpottamaan lupaprosessiaan ja vaikuttamaan myönteisen luvan saamiseen.

Perheenyhdistäminen on Suomessa verrattain vähän tutkittu aihe, tosin tutkimuksellinen kiinnostus perheenyhdistämistä kohtaan on viime vuosina ollut nousussa. Avioliittoon perustuvaa perheenyhdistämistä ei ole tutkittu lupaprosessin läpikäyneiden ihmisten näkökulmasta. Kriittisessä siirtolaisuuden tutkimuksessa on nostettu esille, kuinka tutkimuksessa olennaista olisi tuoda esiin, miten hallinta tulee todeksi ihmisten eleyissä elämissä (Mezzadra 2011).

Suomalainen maahanmuuttopolitiikka ja sen osana perheenyhdistämiseen liittyvä lainsäädäntö on kiristynyt koko 2000-luvun ajan ja uusimmat tiukennukset tehtiin vuonna 2016 (FINLEX 2016). Maahanmuuttolainsäädännön kiristykset ovat nostaneet näkyviin sen, kuinka poliittiset suhdanteet vaikuttavat siihen, kuinka arvokkaana ”toisten” oikeus perhesuhteisiin nähdään. Tällaisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa on olennaista tehdä tutkimusta niiden ihmisten näkökulmasta, joita kiristävä kontrolli koskee.

Tavoitteeni on tutkielmassa tarkastella sitä, miltä perheenyhdistäminen näyttää sen läpikäyneille ylijärjaisille pariskunnille. Lähestyn aihetta nepalilaisten miesten ja heidän suomalaisten puolisoitensa yksilö- ja parihaastatteluiden avulla. Tutkielmassani tarkastelen ”aidon” avioliiton normeja ja niiden suhteutumista haastateltavien omaan eleytyyn elämään, epäilystä ja rodullistamista lupaprosessin käytännöissä sekä haastateltavien omia toiminnan strategioita perheenyhdistämisen prosessissa. Analyysini nojaa siirtolaisuuden hallintaa, perhe- ja lähisuhteita sekä jälkikoloniaalisiin ”rotua”/etnisyyttä käsitteleviin tutkimuskeskusteluihin. Avaan seuraavaksi tutkielman taustaksi avioliittoon liittyvää siirtolaisuutta ja siirtolaisuuden hallintaa käsittelevää suomalaista ja kansainvälistä tutkimuskeskustelua. Johdannon lopuksi esittelen tutkimusongelman ja tarkemmat tutkimuskysymykset.

1.1 Avioliittoon liittyvä siirtolaisuus

Avioliittoon liittyvän siirtolaisuuden tutkimuskenttä on hyvin hajanainen, eikä käytetyistä käsitteistä ole yksimielisyyttä (Charsley 2012, 13–15). Williams (2010) määrittelee rajat ylittävän avioliittosiirtolaisuuden (*cross-border marriage migration*) siirtolaisuudeksi, joka perustuu kahden eri kansalaisuuden tai eri oleskelustatuksen omaavan yksilön väliseen avioliittoon. Ylijärjainen avioliitto joko mahdollistaa toisen puolison saapumisen maahan tai muuttaa oleskeluluvan kategoriaan (mt., 2010, 5-8). Avioliittoon liittyvää siirtolaisuutta ja

sen tutkimusta on luokiteltu myös puolisoien kulttuurin tai etnisyyden mukaan, jolloin puhutaan transnationaalien yhteisön sisällä tapahtuvasta avioitumisesta ja eri kulttuureista tulevien puolisoien välisistä avioliitoista (Williams 2010, 52). Tutkimuskirjallisuudessa rajat ylittävistä avioliitoista on puhuttu Suomessa myös kansainvälisinä, monikulttuurisina ja kulttuurien välisinä avioliitoina ja englanninkielisessä kirjallisuudessa on käytetty ilmaisuja international, intercultural, cross-cultural tai mixed marriages. Nämä käsitteet korostavat kulttuurisia, uskonnollisia, sosiaalisia tai etnisiä eroja puolisoien välillä samankaltaisuuksien ja jaettujen asioiden sijaan (Williams 2010, 9). Käytän tutkimuksissani käsitteitä *ylirajainen avioliitto* tai *ylirajainen parisuhde*, joilla viitataan erilaisten rajojen – kansallisten, etnisten ja rodullistettujen – ylittymistä avioliitossa ja parisuhteessa (Vuolajärvi 2012, 17).

Prosessia, jonka kautta jo maassa laillisesti olevan, joko kansalaisen tai oleskeluluvalla olevan, henkilön perheenjäsen hakee oleskelulupaa, kutsutaan hallinnollisesta näkökulmasta perheenyhdistämiseksi. Myös perheenyhdistämistä kutsutaan kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa eri tavoin (*family reunion/reunification, family establishment/formation*) riippuen siitä, miten perheen perustaminen, muutto ja lupaprosessi ajoittuvat suhteessa toisiinsa (esim. Kofman 2004, 246–247; Eggebø 2010, 315). Aiheesta on tehty tutkimusta suomen kielellä varsin niukasti, mutta osassa tutkimuksista erotetaan perheenyhdistäminen (”yksi perheenjäsen on jo muuttanut ja muut seuraavat perässä”) ja avioliittomuutto (”eri maissa asuva aviotuvat ja toinen puolisoista muuttaa toisen kotimaahan”) (Säävälä 2013). Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa osa tutkijoista on alkanut puhua avioliittoon liittyvästä siirtolaisuudesta (*marriage related migration*) välttääkseen käsitteeseen avioliittosiirtolaisuus (*marriage migration*) liittyvää negatiivista konnotaatiota, jossa ajatellaan avioliittoa lupastrategiana ja näin ollen lupaa hakevia ulkomaalaisia hyödyn tavoittelijoina (esim. Fernandez & Jensen 2014). Tämän vuoksi viitataan ilmiöön *avioliittoon liittyvä* tai *avioliittoon perustuvana siirtolaisuutena*. Lupaprosessista käytän käsitettä *perheenyhdistäminen avioliiton perusteella* (Pellander & Leinonen 2016).

Yhtenä avioliittoon liittyvän siirtolaisuuden tutkimuksen teemana on ollut analysoida sitä, missä määrin ylirajainen avioliitto voidaan ymmärtää strategisena tai välineellisesti motivoituneena käytäntönä (Charsley 2012, 7). Etenkin Aasiasta lähtevien naisten avioliittoon liittyvää muuttoa globaalien pohjoisten maihin on käsitelty tutkimuskirjallisuudessa paljolti lupastrategian näkökulmasta. Ilmiön yksinkertaistaminen saattaa kuitenkin aiheuttaa sen, että avioliiton perusteella muuttavat – etenkin naiset – nähdään vain uhreina sen sijaan, että heidän toimijuutensa huomioitaisiin. (Williams 2010.)

Toisaalta avioliiton solmiminen ja muuttaminen muualle on nähty taloudellisena tai sosiaalinen emansipaationa (Kofman 2004, 252; Charsley 2012, 7). Esimerkiksi Laura Huttunen (2002) kuvaa suomalais-ulkomaalaisia avioliittoja, joissa liitto suomalaisen kanssa rakentuu selviytymisstrategiaksi sosiaalisesti ja taloudellisesti epävarmoista oloista ulospääsemiselle.

Kiristynyt siirtolaisuuden hallinta on myös johtanut siihen, että avioliittoon liittyvään siirtolaisuuteen liittyy voimakkaasti stigma, jolloin kansalaisen ja ei-kansalaisen liitto tuomitaan epäaidoksi ja välineelliseksi, jossa ei ole "oikeaa" rakkautta (Willimas 2010). Piper ja Roses (2003) kritisoivat kansainvälistä keskustelua aasialaisten siirtolaisnaisten jaottelua siirtolais(hoiva)työntekijöihin ja "postimyyntivaimoihin". He osoittavat, kuinka työntekijöistä tulee vaimoja ja avioliittomuuttajista työntekijöitä ja kuinka työ, avioliitto ja siirtolaisuus kietoutuvat toisiinsa. Hallinnolliset kategoriat eivät siis välttämättä vastaa sitä, miten ihmiset itse tilanteensa kokevat. Parliwara ja Uberoi (2008) puolestaan kyseenalaistavat avioliittosiirtolaisuuteen liittyvän dikotomisen jaon, jonka mukaan puoliso valitaan joko taloudellisilla tai emotionaalisilla perusteilla. Myös Eggebøn (2013a) haastattelemat avioliittoprosessin läpikäyneet pariskunnat puhuvat käytännöllisen ja romanttisen rakkauden yhtäaikaaisuudesta ja Fernandez (2013, 282) tuo omassa tutkimuksessaan esille materiaalisten ja emotionaalisten syiden yhtäaikaisuuden. Vaikka avioliittoon liittyvää siirtolaisuutta tarkastellaan rajattuna ja määriteltynä siirtolaisuuden muotona, on sillä usein moninaisempia ja monimutkaisempia merkityksiä siirtolaisille itselleen (Willimas 2010, 5–8). Avioliitto ei ole vain byrokraattinen sopimus, vaan henkilökohtainen, sosiaalinen ja intiimi suhde.

Avioliittosiirtolaisuus nähtiin pitkään epärelevanttina tutkimusalueena siirtolaisuuden tutkimuksessa (Kofman 2004, 247–248) osittain siksi, että traditionaalisen sukupuolten välisen työnjaon ja mieselättäjämallin takia perheenkokoajan on oletettu olevan mies ja muuttajan nainen (Eggebø 2010, 300). Globaalisti suurin osa avioliiton perusteella muuttavista on naisia, ja suuressa osassa nykyistä avioliittoon liittyvän siirtolaisuuden tutkimuskirjallisuutta ilmiötä käsitellään nimenomaan naisiin liittyvänä (Charsely 2012, 5–6). Siirtolaisuuden tutkimus on kuitenkin osoittanut, että naiset muuttavat myös esimerkiksi työntekijöinä ja toisaalta miehet parisuhteen perusteella (Eggebø 2010, 300). Esimerkiksi Ruotsissa suurin osa avioliiton perusteella maahan muuttavista on miehiä (Niedomysl ym. 2010) ja miesten avioliittoon perustuvasta muutosta on julkaistu joitakin tutkimuksia (ks. esim. Charsley 2005 & 2006, Wray 2006). Feministisessä tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, kuinka sukupuolittuneet sosiaaliset, kulttuuriset ja poliittiset tekijät määrittävät keskeisesti siirtolaisuuden mahdollisuuksia, syitä ja muotoja (Williams

2010, 20–24). Avioliittoon perustuvan siirtolaisuuden tutkiminen sukupuolittuneena ilmiönä tuo esiin erilaiset toimijuuden kysymykset, sekä avioliittoon ja siirtolaisuuteen liittyvät monimutkaiset sukupuolen ja vallan väliset suhteet (Charsley 2012, 5–8).

Ylirajaisten avioliittojen määrän kasvuun on vaikuttanut se, että eri maista ja kulttuureista tulevat ihmiset liikkuvat ja ovat yhteyksissä aiempaa enemmän, jolloin myös tutustumisen ja rakastumisen mahdollisuudet kasvavat. Kommunikaatioteknologian, siirtolaisuuden kasvavien määrien ja liikkumisen helpottumisen lisäävät myös avioliittoon perustuvaa muuttoa (Charsely 2012, 5). Liikkumisen lisääntyminen ja vapautuminen ei kuitenkaan ole yksisuuntainen prosessi, vaan myös muuttoliikkeiden kontrolli on lisääntynyt ja monimuotoistunut. Mahdollisuudet liikkumisen ovat hyvin erilaisia eri ryhmiin kuuluvilla ihmisillä. (Krivonos 2015.)

1.1.2 Avioliittoon liittyvä siirtolaisuus Suomessa

Ulkomaalaisten maahanmuutto Suomeen on kasvanut nopeasti 1990-luvulta alkaen, mitä ennen Suomeen saapui enemmälti paluumuuttajia (Martikainen ym. 2013, 33–38). Suomi ei kuitenkaan tätäkään ennen ollut etnisesti ja kulttuurisesti homogeeninen maa (Häkkinen & Tervonen 2004), sillä muuttajien pienemmistä lukumääristä huolimatta kansainvälisellä muuttoliikkeellä Suomeen on pitkä historia (Martikainen ym. 2013, 33–38) ja lisäksi Suomi on useiden etnisten vähemmistöjen, kuten saamelaisten, romanien ja tataarien kotimaa. Suurin osa Suomeen muuttajista tulee tällä hetkellä maahan lähialueilta, kuten Venäjältä, Virosta ja Ruotsista (Martikainen ym. 2013, 38). Suurin osa siirtolaisista, jotka asettuivat Suomeen pysyvästi ennen maahanmuuton määrän kasvua 1990-luvulla, tulivat avioliiton perusteella (Pellander 2016, 17).

Perheside on tällä hetkellä Suomessa yleisin kategoria myönnetyille oleskeluluville: vuonna 2015 34% luvista myönnettiin perhesiteen perusteella. Perhesyy kattaa puolison lisäksi myös lapset, huoltajat ja muut omaiset. Suomen kansalaisen puolisona lupaa vuonna 2015 haki 954 ulkomaalaista. Hakijoista pääosa sai myönteisen päätöksen ja lupa evättiin 153 hakijalta. (Maahanmuuttovirasto 2016d.) Oleskelulupatilastot kertovat vain siitä, millä perusteella Maahanmuuttovirasto on myöntänyt oleskelulupia, eivätkä välttämättä vastaa ulkomaalaistaustaisten henkilöiden omaa käsitystä Suomeen muuton syistä. Oman määrittelynsä mukaan yli puolet Suomessa vuonna 2014 asuneista ulkomaalaistaustaisista henkilöistä muutti Suomeen perheen, seurustelun tai rakkauden takia. (Sutela & Larja 2015.)

Avioliittoon perustuvaan muuttoon liittyvä sukupuolittuneisuus näkyy myös suomalaisissa tilastoissa. 1990-luvun keskikohta oli käännekohta Suomessa asuvien ylijärjätien pariskuntien sukupuolten näkökulmasta: vuoteen 1994 asti suomalaisia naisia meni enemmän naimisiin ulkomaalaisten miesten kanssa, kun taas kyseisen vuoden jälkeen avioliiton perusteella Suomeen muuttamisesta tuli naisvaltainen ilmiö (Pellander 2016, 17). Avioliittoon liittyvä muutto näyttää olevan erittäin sukupuolittunutta myös siinä mielessä, että avioliiton perusteella maahan muuttavat miehet ja naiset tulevat Suomeen maailman eri alueilta (Säävälä 2013). Vuonna 2014 suomalaisen kanssa avioituneet naiset tulivat yleisimmin entisen Neuvostoliiton alueelta, Ruotsista ja Thaimaasta. Sen sijaan suomalaisen kanssa avioituneiden ulkomaalaistaustaisten miesten yleisimmät syntymämaat olivat Ruotsi, Iso-Britannia ja Saksa. (Pellander 2016, 17.)

1.2 Avioliittoon liittyvän siirtolaisuuden hallinta

1.2.1 Hyvinvointivaltio, kansakunnan suojelu ja avioliiton sääntely

Siirtolaisuuden hallinta liittyy olennaisesti globaaliin taloudelliseen epäsuhtaan. Rikkaan pohjoisen valtiot pyrkivät rajoittamaan globaalista etelästä tulevien maahanmuuttoa, ja perheeseen ja avioliittoon liittyvään muuttoon kohdistuva lainsäädännön kiristäminen on osa tätä pyrkimystä. (Beck-Gernsheim 2011.) Avioliittoon perustuvan muuton kontrollia perustellaan erityisesti "sopimus-" tai "lumeavioliittojen" estämisellä, mutta maahantulolakien kiristäminen vaikuttaa kaikkiin avioliittoihin (Eggebø 2013a, 774). Toisaalta maahanmuuttolainsäädännön kiristykset ovat johtaneet siihen, että avioliittomuutosta on tullut yksi harvoista mahdollisista laillisista maahanmuuton väylistä globaalista etelästä pohjoiseen (Schmidt 2011, 55).

Maahanmuuton hallinta liittyy olennaisesti hyvinvointinationalismiin: hallinnan tarkoituksena on palvella niiden etuja, jotka jo ovat kansallisen yhteisön jäseniä (Bosniak 2006, 126). Maahanmuuton on esitetty uhkaavan hyvinvointivaltion kestävyyttä, sillä ensinnäkin sen resurssit nähdään rajallisina. Toiseksi etninen moninaisuus on esitetty potentiaalisena uhkana sosiaaliselle koheesiolle, luottamukselle ja solidaarisuudelle, jotka nähdään hyvinvointivaltion perustana. (Eggebø 2010, 300). Avioliittoon perustuvan maahanmuuton vastustamista koskevissa diskursseissa keskeistä on erilaisten uhkien rakentaminen (Pellander 2015b, 109).

Maahanmuuton hallintaa oikeutetaan poliittisesti etenkin hyvinvointivaltion resursseilla ja maahanmuuton kustannuksilla (Keskinen 2016). Pellanderin (2015b, 108) mukaan

taloudelliset argumentit nousivat merkittävimmäksi maahanmuuton uhkana kuvaavaksi diskurssiksi suomalaisissa avioliittosiirtolaisuutta koskevissa eduskuntakeskusteluissa 2000-luvulla. Ajattelu liittyy siihen, että ulkomaalaisten oletetaan olevan riippuvaisia hyvinvointivaltioiden sosiaaliturvasta (Eggebo 2010, 296) sen sijaan, että heidät nähtäisiin yhteiskuntaan aktiivisesti osallistuvina jäseninä (Mulinari ym. 2009, 5; viitattu Pellander 2016, 21). Pohjoismainen hyvinvointivaltio ymmärretään julkisessa poliittisessa keskustelussa integraation ja sosiaalisen koheesion paikkana (Pellander 2016, 19). Oleskelulupasäädösten tavoitteena on kuitenkin erotella ne, jotka määriteltyjen kriteerien pohjalta nähdään kelvollisiksi hyvinvointivaltion jäseniksi ja ne, jotka suljetaan sekä hyvinvointivaltion fyysisten rajojen, että sosiaalisten ja poliittisten oikeuksien ulkopuolelle. Ulossulkeminen ei kuitenkaan ole totaalista vaan portaittaista, ja eri ryhmät eroavat tosistaan lupiin liittyvien oikeuksien ja vaatimusten suhteen.

Taloudellisten perusteluiden rinnalla kulkevan moraalisen diskurssin mukaan avioliittoon perustuva maahanmuutto nähdään uhkana suomalaisille perheärvoille. Maahanmuuttajaperheiden nähdään uhkaavan eritoten länsimaista moderniutta. (Pellander 2015b.) Ei-länsimaiset perheet ja perheärvot nähdään vaarallisina ja patriarkkaalisina ja puhuvat ovat sukupuolittuneita niin, että etenkin naiset nähdään omien perheidensä uhreina (Keskinen 2012). Tästä suojelemisen retoriikasta voi seurata rodullistettujen ihmisten toimijuuden mahdollisuuksien kaventuminen. Esimerkiksi pakkoavioliittoja on Tanskassa ja Hollannissa käytetty perusteena avioliiton perusteella perheenyhdistämistä hakeville asetettuun ikärajaan, joka on korkeampi kuin avioitumisen ikäraja yleisesti (Pedersen 2012, 145–146; Kulu-Glasgow & Leerkes 2013, 372).

Maahanmuuton hallintaa on analysoitu kansakunnan varjeluna, jossa ”meitä” suojellaan monin tavoin uhkaavilta ”toisilta”. Esimerkiksi Anne Lavanchy (2015) analysoi avioliittoon liittyvän siirtolaisuuden hallintaa osana modernia biopolitiikkaa, jossa pyritään hallitsemaan kansan säilymistä ”puhtaana” vieraista. Tämä tulee erityisellä tavalla toteen juuri avioliittoon liittyvän siirtolaisuuden hallinnan kohdalla, sillä tällöin kontrolloidaan myös lisääntymistä ja etenkin naisten ruumiita, joilla on nähty olevan keskeinen asema kansakunnan tuottamisessa (Yuval-Davis 1997).

Vaikka avioliittoon perustuvan maahanmuuton kontrolli on osa siirtolaisuuden hallinnan kokonaisuutta, on avioliitto omalla tavallaan erityinen lupaperuste (Pellander 2013 12–13), sillä siirtolaisuuden hallinnan lisäksi siinä on kyse avioliiton ja parisuhteen sääntelystä ja määrittelyistä. Avioliitto on syvästi merkityksellinen instituutio ja se on ladattu moraalilla käsityksillä, kuten sukupuolittuneilla ja heteronormatiivisilla oletuksilla puolisoiden

rooleista (Pellander 2016, 12–13). Saara Pellanderin (2016) ja Helena Wrayn (2002) käyttämä moraalisen portinvartijuuden käsite viittaa siihen, kuinka avioliittosiirtolaisuuden hallinnassa moraalisisilla käsityksillä on merkitystä sen sääntelyssä, millainen on hyvä tai ”tosi-asiallinen” perhe-elämä tai ”aito” avioliitto (esim. Pellander 2015b, 120). Perheenyhdistämisen mahdollisuudet vaihtelevat riippuen siitä, miten hyvin parisuhde asettuu ”aidon” avoliiton narratiiviin. Maahanmuuttopolitiikan, viranomaisten tapauskohtaisten ratkaisujen ja siirtolaisten läpikäymän lupaprosessin taustalla vaikuttavat ”rotuun”/etnisyyteen, kansalaisuuteen, sukupuoleen, ja oikeanlaiseen parisuhteeseen liittyvät kulttuuriset diskurssit.

Avioliittoon perustuvan siirtolaisuuden hallinta asettuu yksityisen ja julkisen, perheen ja valtion risteyskohtaan (Lavanchy 2015, 280). Perheen suojelua ja perhe-elämä kunnioittamista koskevat kansainväliset säädökset ja sopimukset määrittelevät oikeuden perheeseen, mutta luovat puitteita myös perheenyhdistämisen hyväksyttävälle rajoittamiselle (Fingerroos ym. 2016, 11). Maahanmuuttoon liittyvän lainsäädännön kiristysten osana myös perheenyhdistämisen ehtoja on tiukennettu Pohjoismaissa 2000-luvulla huomattavasti ja perhesuhteisiin perustuvasta muutosta on tullut ei-toivottu maahanmuuton muoto (Pellander 2016, 21)

1.2.2 Perheenyhdistäminen maahanmuuttopolitiikassa

Siirtolaisten perhesuhteet ovat siirtyneet eurooppalaisissa valtioissa julkisen keskustelun ja tutkimuksen reuna-alueelta keskeiseksi maahanmuutto- ja integraatiopolitiikan alueiksi (Pellander 2016, 12). Huolimatta siitä, että valtiot kohtaavat samanlaisia maahanmuuttoon liittyviä haasteita, Euroopan eri valtioiden maahanmuutto- ja integraatiopolitiikat poikkeavat joiltakin osin toisistaan (Eggebo 2010, 300). Diane Sainsbury (2012) osoittaa vertailevassa tutkimuksessaan, kuinka maahanmuuttajien sosiaaliset oikeudet vaihtelevat eri hyvinvointiregiimeissä.

Pellanderin mukaan julkinen keskustelu avioliittoon liittyvästä siirtolaisuudesta tuli Suomeen myöhemmin kuin muissa Pohjoismaissa (2015b, 110). Tähän mennessä suomalainen maahanmuuttopolitiikka on ollut Euroopan suosiollisimpia perheenyhdistämisten suhteen, eikä Suomi ole ottanut käyttöön kaikkia EU-direktiivin mahdollistamia tiukennuksia (mt., 122). Esimerkiksi perheenyhdistämisessä toimeentuloedellytystä ei ole kaikilta osin sovellettu. Suomessa ei myöskään ole vaatimusta tietyt kriteerit täyttävästä asunnosta tai avioliitossa olevien korkeammasta ikärajasta, kuten esimerkiksi Tanskassa (Rytter 2012, 92), jossa maahanmuuttopolitiikka on Euroopan

kireimpiä. Poliitiikan tiukentuminen näkyy kuitenkin myös Suomessa. Uusimmat perheenyhdistämisen kiristykset astuivat voimaan tämän tutkielman kirjoittamisen aikoihin, jolloin toimeentuloedellytys ulotettiin kattamaan toissijaista kansainvälistä suojelua saavia ja myös pakolaisstatuksen saaneita kolmen kuukauden määräajan jälkeen (FINLEX 2016). Nämä lakimuutokset ovat aiheuttaneet laajaa julkista keskustelua, jossa monet kansalaisjärjestöt, tutkijat, journalistit ja poliitikot kritisoivat tulojen vaatimista perheenyhdistämistä hakevilta humanitaarisilta maahanmuuttajilta (Pellander 2016, 12). Maahanmuuttoon liittyvät lait ja käytännöt ovat jatkuvassa liikkeessä ja myös siirtolaisuus on muuttuva ilmiö.

Maahanmuuttolaki on luonut kasvavia hierarkioita eri ryhmiin kuuluvien ihmisten välille (Pellander 2016, 83). Suomalaisen kanssa naimisiin menevän ulkomaalaisen kohdalla ei toistaiseksi sovelleta toimeentuloedellytystä toisin kuin useimmilla muilla ryhmillä. Pellander huomauttaakin, kuinka rodullistetut ja etniset erot hyväksytään vain, kun ne risteävät korkean sosioekonomisen aseman kanssa, kun taas alempi luokka-asema hyväksytään etnisesti ja kansallisesti läheisten kohdalla (Pellander 2016, 84). Taloudellisten resurssien edellyttäminen maahanmuuttolainsäädännössä osoittaa, kuinka talouspolitiikka on samalla rodullistavaa politiikkaa (Pedersen 2012, 152).

1.2.3 Laki ja käytännöt

Avioliittoon liittyvän siirtolaisuuden hallinta Suomessa perustuu ulkomaalaislakiin. Perheenyhdistäminen parisuhteen perusteella on mahdollista avioliitossa, rekisteröidyssä parisuhteessa tai avioliitossa oleville. Avioliitossa olevilla edellytyksenä on kahden vuoden todistettavissa oleva asuminen yhdessä tai yhteinen lapsi. Lupapäätös voidaan tehdä pelkän hakemuksen perusteella, mutta jos suhteen "aitoutta" epäillään, haastatellaan pariskunnan jäseniä erikseen (Pellander 2015a, 1476).

Ulkomaalaislakiin ei ole kirjattu mainintaa sopimusavioliitosta. Sen sijaan 36 §:ään on kirjattu kuinka "Oleskelulupa voidaan jättää myöntämättä, jos on perusteltua aihetta epäillä ulkomaalaisen tarkoituksena olevan maahantuloa tai maassa oleskelua koskevien säännösten kiertäminen" (FINLEX 2004). Maahantulosäännösten kiertämisellä viitataan siihen, että henkilö on avioitunut paremman laillisen ja sosiaalisen aseman takia (Lavanchy 2015, 282), eikä "todellisen perhe-elämän viettämisen tarkoituksessa". Maahanmuuttoviranomaiset soveltavat EU:n asiakirjaan perustuvaa sisäistä ohjeistusta, jossa luetellaan seikkoja, joiden perusteella avioliittoa voidaan epäillä "lumeliitoksi" (Maahanmuuttovirasto 2011).

Maahanpääsyn ja maassaolon kontrollointia toteuttavat instituutiot Suomessa ovat Maahanmuuttovirasto ja ulkoministeriön alaisuudessa toimivat Suomen suurlähetystöt. Viisumin maahan saapumiselle myöntää se Suomen suurlähetystö, jonka toimivaltaan kyseinen maa kuuluu. Vuosien 2004-2016 aikana Suomen kansalaisen jo Suomessa olevalle perheenjäsenelle ensimmäisen luvan myönsi poliisi, ja ulkomailta käsin jätetyn hakemuksen käsitteli Maahanmuuttovirasto. Poliisi myönsi jatkoluvan ja pysyvän luvan kaikissa tapauksissa. Vuodesta 2017 alkaen kaikki lupa-asiat keskitetään Maahanmuuttovirastolle (Maahanmuuttovirasto 2016c). Kielteisestä lupapäätöksestä voi valittaa hallinto-oikeuteen.

Kuten mainittu, Suomen kansalaisella ei ole toimeentuloedellytystä, eli suomalaisen puolison ei tarvitse osoittaa tiettyä tulotasoa saadakseen puolisonsa Suomeen. Vuonna 2016 toteutuneiden kiristysten valmisteluvaiheessa esitettiin toimeentulo vaatimuksen lisäämistä myös Suomen kansalaisen perheenjäsenelle (Sisäministeriö 2016), mutta tätä muutosta lakiin ei lopulta tehty. Avioliiton perusteella luvan saaneella on rajoittamaton työnteko-oikeus ja puolison asemaa vastaavat sosiaaliset oikeudet, kuten oikeus terveydenhuoltoon ja sosiaaliturvaan. Ensimmäisen, määräaikaisen luvan saa yleensä vuodeksi kerrallaan, minkä jälkeen haetaan jatkolupaa. Avioliiton perusteella myönnetty lupa voidaan jättää uusimatta avioeron vuoksi tai jos katsotaan, ettei luvan edellytyksenä oleva ”aito suhde” ole enää voimassa. Pysyvän oleskeluluvan saaminen edellyttää neljän vuoden yhtämittaista oleskelua jatkuvalla luvalla, kansalaisuuden voi saada viiden vuoden jälkeen.

Oleskelulupaa haetaan vakimuotoisella lomakkeella, jonka ulkomailla oleskeleva henkilö jättää henkilökohtaisesti Suomen suurlähetystöön. Vaihtoehtoinen sähköinen hakemus otettiin käyttöön vuonna 2016 (Maahanmuuttovirasto 2016c). Vuodesta 2004 ulkomaalainen on voinut odottaa perheenyhdistämistä koskevaa lupapäätöstä myös Suomessa (Pellander 2016, 26). Oleskelulupaa Suomeen voi hakea perhesiteen lisäksi esimerkiksi opiskelun, työn, paluumuuton tai kansainvälisen suojelun perusteella. Nämä perusteet sisältävät kukin useita eri alakategorioita, joihin liittyy erilaisia edellytyksiä ja oikeuksia.

1.3 Siirtolaisuuden hallinnan tutkimus

Suomalaisessa maahanmuuttotutkimuksessa maahanmuuttajien kotoutuminen ja sen eri ulottuvuudet ovat olleet keskeinen painopiste, kun taas maahanmuuton hallinnan tutkimus

on ollut viime aikoihin asti harvinaisempaa (Könönen 2014b, 45–47). Tutkimuksellinen kiinnostus myös hallinnan näkökulmaa kohtaan näyttää kuitenkin olevan nousussa. Eurooppalaista maahanmuuton kontrolloinnin järjestelmää ovat käsitelleet Markus Himanen (2012) ja Eva-Kaisa Prokkola (2013). Outi Lepolan (2004) väitöstutkimus käsittelee maahanmuuttopoliittista keskustelua 1990-luvun eduskuntakeskusteluissa. Oleskelulupaprosessia koskevat tutkimukset ovat käsitelleet usein viranomaisten näkökulmaa: esimerkiksi Matti Saarelaisen (1996) ja Kielo Brewisin (2008) tutkimukset analysoivat viranomaisten kokemuksia turvapaikkaprosessista.

Uudemmissa tutkimuksista on tarkasteltu siirtolaisuuden hallintaa myös ulkomaalaisten näkökulmasta. Jukka Könösen (2014b) väitöstutkimus käsittelee Afrikasta ja Aasiasta tulleiden turvapaikanhakijoiden ja opiskelijoiden kokemuksia oleskelulupaprosessista ja työstä. Tutkimuksen mukaan oleskelulupajärjestelmä tuottaa epävarmuutta ja riippuvuutta ja järjestelmän kautta raja seuraa ulkomaalaista mahdollisesti vuosia tunkeutuen esimerkiksi perhe-elämään, työsuhteeseen ja kaupunkitilaan (Könönen 2014a, 2014b). Myös Tiina Vattinen ja Lena Näre (2014) nostavat työperusteista maahanmuuttoa käsittelevässä artikkelissaan esiin oleskeluluvan saamisen vaikeuteen liittyviä ongelmia. Daria Krivonos (2015) puolestaan on tutkinut sitä, kuinka maahanmuuton hallinta säätelee nuorten maahanmuuttajanaisten mahdollisuuksia sosiaaliseen liikkuvuuteen. Lisäksi oleskelulupajärjestelmästä ulkomaalaisten näkökulmasta on tehty joitakin opinnäytteitä (esim. Maury 2015).

Perhe- ja avioliittosiirtolaisuuden hallintaan liittyvä tutkimus on Suomessa ollut vähäistä, mutta uusia tutkimuksia on julkaistu aivan viime vuosina. Ilpo Helénin ja Anna-Mari Tapanisen (2013) tutkimuksessa DNA- tutkimusten käytöstä perheenyhdistämisessä analysoidaan hallinnollisia dokumentteja ja viranomaispuhetta. Outi Fingerroos (2014) on tutkinut somalien perheenyhdistämistä ja sitä, miten suomalaiset viranomaiset määrittelevät ja rajaavat somalialaisia perheitä lupaprosessin yhteydessä. Anna-Kaisa Kuusisto-Arponen (2016) taas on tutkinut yksin tulleiden lasten perheenyhdistämistä ja lasten edun toteutumista siinä. Tutkielman analyysivaiheen aikana ilmestyi perheenyhdistämistä käsittelevä tietokirja (Fingerroos ym. 2016).

Tämän tutkielman kannalta olennaisin suomalainen tutkimus on Saara Pellanderin (2016) avioliittoon liittyvän siirtolaisuuden hallintaa käsittelevä väitöskirja, jonka artikkeleista kolme käsittelee yksinomaan avioliittosiirtolaisuutta. Artikkelit lähestyvät aihetta viranomaisten, asiakirjojen ja poliittisen keskustelun kautta. Tutkimukset tuovat näkyväksi

sen, minkälainen on se diskursiivinen ja viranomaistoiminnan konteksti, johon avioliittoon perustuvan luvan hakeminen asettuu.

Pellander (2015a) kirjoittaa avioliittoon liittyvän siirtolaisuuden säännöstelystä moraalisen portinvartijuuden käsitteen kautta. Sekä avioliittoon liittyvää siirtolaisuutta käsittelevissä diskursseissa että lupaprosessissa tehdyissä ratkaisuisa näkyvät moraaliset oletukset siitä, miten ihmisten kuuluu elää perhe-elämäänsä. Portinvartijoina toimivat politiikkaa täytöntöönpanevat viranomaiset, poliisin ja Maahanmuuttoviraston lupaprosesseja käsittelevät henkilöt, jotka toimivat välittäjinä ulkomaalaislain ja lupaa hakevien pariskuntien narratiivien välillä. Tutkimuksen mukaan sukupuoleen, kulttuuriin ja ajallisuuteen liittyvät jäsenyykset nousivat viranomaisten haastatteluissa keskeisiksi kysymyksiksi. (Mt.) Avioliittoon liittyvää siirtolaisuutta koskevissa eduskuntakeskusteluissa maahanmuuttoa rakennettiin uhkana moraalisen ja taloudellisen argumentoinnin kautta (Pellander (2015b). Nämä yhteiskunnan tasolla liikkuvat diskurssit saivat keskusteluissa hallitsevan aseman, kun taas niitä haastava, yksittäisen ihmisen ihmisoikeuksia korostava laillinen diskurssi jäi vaimeaksi (mt.).

Leinonen ja Pellander (2014) tutkivat kielteisestä avioliittolupapäätöksestä valittaneiden pariskuntien tapausten hallinto-oikeuden käsittelyjä. Tutkimuksen mukaan sukupuoli, kansalaisuus ja maahantuloperuste vaikuttavat avioliiton perusteella haettavan luvan päätökseen. Miehiä, erityisesti Afrikasta tai Lähi-idästä tulevia, epäillään muita useammin maahantulosäännösten kiertämisestä. Myös avioliittoluvan hakeminen kielteisen turvapaikkapäätöksen jälkeen on lähtökohtaisesti epäilyttävää. (Mt., 1493–1495.) Ylirajainen perheside, oli se sitten Suomeen tai lähtömaahan, oli tutkijoiden oletusten vastaisesti perusteena luvan hylkäämiselle. Muu perheside kuten vaikkapa aikuinen lapsi Suomessa – tulkitaan maahantulosäännösten kiertämiseksi. Hakijan sukupuoli, ikä, kansallisuus ja sosioekonominen asema kietoutuivat yhteen transnationaalien perhesiteiden ongelmallisuuden määrittelyssä. Muiden perhesuhteiden ongelmallisuuden taustalla on ajatus siitä, että avioliitolla ja avioliitosiirtolaisuudella voi ja tulee olla yksi rajattu tarkoitus. (Mt., 1495–1500.)

Suomalaisten ja ulkomaalaisten parisuhteita on tutkittu runsaasti (esim. Sirkkilä 2005; Saarinen 2007; Anglé 2013; Reuter & Kyntäjä 2006; Vuolajärvi 2012). Osassa tutkimuksista on sivuttu lupaan ja luvan hakemiseen liittyviä asioita. Hannu Sirkkilä (2005) kuvaa thaimaalaisten naisten ja suomalaisten miesten välisiä avioliittoja tarkastelevassa tutkimuksessaan oleskelulupaprosessia "taisteluksi ulkomaalaishallinnon kanssa". Laura Huttunen (2002) sivuaa tutkimuksessaan suomalaisen ja ulkomaalaisen avioliittoon ja

oleskelulupaan liittyvää "paperisotaa". Näiden tutkimusten perusteella lupaprosessi on sen läpikäyneiden näkökulmasta monimutkainen, hidas ja byrokraattinen ja siinä viranomaiset asettuvat parin päämääriä vastaan (Sirkkilä 2005, Huttunen 2002). Lisäksi itse lupakategoria on ongelmallinen, sillä se asettaa ulkomaalaisen riippuvaiseksi puoliosastaan, mikä voi altistaa hyväksikäytölle ja väkivallalle (Saarinen 2007).

Kansainvälisessä ja pohjoismaisessa tutkimuskirjallisuudessa perhe- ja avioliittoperusteisen muuton hallintaa on tutkittu useista näkökulmista: esimerkiksi Helena Wray (2006; 2011) on tutkinut avioliittoon liittyvän siirtolaisuuden sääntelyä Iso-Britanniassa. Tanskassa tutkimusta avioliittoon liittyvästä siirtolaisuudesta ovat tehneet esimerkiksi Nadine Fernandez (2013), sekä Fernandez ja Tina Gudrun Jensen (2014). Linda Lund Pedersenin (2012) tutkimuksessa tanskalaista avioliittoon liittyvän siirtolaisuuden hallintaa tarkastellaan valkoisuuden näkökulmasta tutkijan oman perheen yhdistämisen kokemuksen kautta. Anne Lavanchy puolestaan on tarkastellut luvan hakemisen prosessia valkoisuuden näkökulmasta Sveitsissä (2015). Helga Eggebø on tutkinut avioliittoluvan hakemista Norjassa: aidon avioliiton määrittelyä lupaprosessissa (2013a), maahanmuuttoviranomaisten päätöksentekoa etiikan, tunteiden ja rationaliteetin näkökulmista (2013b) sekä toimeentuloedellytyksen perustelua poliittisessa keskustelussa (2010). Natasha Carverin (2014) tutkimus keskittyy tarkastelemaan avioliiton esittämistä ja kulttuurista kääntämistä lupaprosessissa Iso-Britanniassa, ja Maité Maskens (2015) kirjoittaa aidon avioliiton määrittelyistä viranomaisprosessissa Belgiassa.

1.4 Tutkimusongelma ja tutkielman rakenne

Tämän tutkielman tarkoituksena on tarkastella avioliittoon perustuvan perheen yhdistämisen prosessia suomalaisessa kontekstissa niiden ihmisten näkökulmasta, joita hallinta ensisijaisesti koskee. Tutkielman tavoitteena on tarkastella sitä, **miten avioliittoon perustuvan perheen yhdistämisen prosessi jäsentää lupaa hakevan ulkomaalaisen ja tämän suomalaisen puolison parisuhdetta ja elämää**. Pyrin vastaamaan tutkimusongelmaan analysoimalla avioliittoon perustuvaa perheen yhdistämistä käsitteleviä tutkimushaastatteluja kolmesta näkökulmasta, jotka muotoilen seuraaviksi tutkimuskysymyksiksi:

- 1 Minkälaisia "aidon" avioliiton määritelmiä perheen yhdistämisen prosessissa rakentuu ja miten esille tulevat normit suhteutuvat haastateltavien parisuhteisiin ja elettyihin elämiin?

- 2 Minkäläiseksi institutionaalisen lupaprosessin läpikäyminen ja prosessiin sisältyvä epäily haastateltavien kerronnassa rakentuu? Minkälaisia rodullistavia ulottuvuuksia perheenyhdistämisen prosessissa aktivoituu?
- 3 Miten lupaa hakevat ulkomaalaiset ja heidän puolisonsa pyrkivät omalla toiminnallaan helpottamaan lupaprosessia ja vastamaan heihin kohdistuvaan epäilykseen?

Asetelman tavoitteena on tuottaa kuvaa avioliiton perusteella haetun oleskeluluvan prosessista erityisesti, mutta samalla tutkimus osallistuu myös yleisemmin suomalaista siirtolaisuuden hallintaa ja oleskelulupajärjestelmää käsittelevään tutkimuskeskusteluun.

Tutkielman rakenne on seuraava: Esittelen seuraavaksi tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat ja keskeiset käsitteet, jotka kiinnittyvät kriittiseen siirtolaisuuden tutkimukseen, perhe- ja parisuhteiden tutkimukseen sekä jälkikoloniaaliseen tutkimusperinteeseen. Tätä seuraa tutkimusmenetelmän eli metodologisen taustan, aineiston ja analyysimenetelmien esittely. Tämän jälkeen siirryn empiirisen aineiston analyysiin, mikä jakautuu kolmeen analyysilukuun edellä esitetyn kolmen näkökulman mukaisesti. Lopuksi vedän tutkimuksen tulokset yhteen Johtopäätökset-luvussa ja esittelen tutkielman aikana heränneitä jatkotutkimuksen tarpeita.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Kriittinen siirtolaisuuden tutkimus ja siirtolaisuuden autonomia

Sosiologia on perinteisesti tutkinut yhteiskuntaa säiliönä kansallisvaltiokehyksessä ja siksi käsitteet, teorit ja metodologia ovat kansallisvaltiokeskeisiä. Tällä metodologiseksi nationalismiksi kutsutulla ajattelu- ja tutkimustavalla on ollut keskeinen osa myös siirtolaisuuden käsitteellistämässä. Wimmerin ja Glick Schillerin (2002) mukaan kansallisvaltion rakentaminen, muuttoliike ja yhteiskuntatieteellinen projekti ovat suhteessa toisiinsa. Metodologisen nationalismin ytimessä on oletus siitä, että kansallisvaltio on luonnollinen poliittisen ja sosiaalisen maailman muoto. Oletus heijastuu tutkimukseen niin, että kansallisesti rajattuja yhteiskuntia pidetään luonnollisina tutkimuksen kohteina. Muuttoliikkeen käsittämisessä ja tutkimuksessa tämä näkyy niin, että liikkeet yli kansallisten rajojen näyttäytyvät poikkeuksena suhteessa sääntöön liikkumattomuudesta tai rajojen sisällä tapahtuvaan liikkeeseen. (Mt., 301–311.)

Suomalaisessa kontekstissa kansallinen kehys näkyy esimerkiksi kotoutumisen keskeisyytenä maahanmuuttotutkimuksessa (Könönen 2014b, 8). Tutkijoiden mukaan muuttoliikkeen ja siirtolaisuuden tutkimuksessa kansallisvaltiokehukseen rajoittunut tutkimusmetodologia ei kuitenkaan riitä kuvaamaan ja avaamaan ilmiötä (esim. Castles 2007; Wimmer & Glick Schiller 2002). Vastauksena tähän on yhteiskuntatieteissä syntynyt transnationalisuuden tai ylijarajaisuuden paradigma, jossa korostetaan liikkuvuutta ja pyritään ottamaan globaali tai ylikansallinen sosiaalinen tila analyysin kontekstiksi kansallisen tilan sijaan (Könönen 2014b, 19).

Kriittisen siirtolaisuuden tutkimuksen näkökulmasta muuttoliikkeiden tutkimisessa ongelmalliseksi määrittyy metodologisen nationalismin lisäksi käsitteellistämistä ja ajattelua läpäisevä hallinnan ulottuvuus, joka muokkaa käsitystä muuttoliikkeistä ja niiden oikeutuksista (Könönen 2014b, 19). Pakolainen, ”laiton” siirtolainen (tai avioliittosiirtolainen) eivät ole identiteettejä, vaan oikeudellishallinnollisia kategorioita, jotka mahdollistavat muuttoliikkeiden hallinnan kulloisenkin yhteiskunnallisen ja poliittisen kompromissin mukaisesti (Karakyali & Rigo 2010, 129, viitattu Könönen 2014b, 19). Oleskelulupatyypit ja viisumiluokat eivät perustu liikkuvien ihmisten monimuotoisiin tarpeisiin ja haluihin, vaan itsessään luovat erilaisia oikeudellisia tiloja ja pakottavat siirtolaiset luovimaan eri vaatimusten välillä (Rigo 2009, 12).

Yksi mahdollisuus metodologisen nationalismin ja hallinnan kehyksen ohittamiselle siirtolaisuuden tutkimuksessa on muuttoliikkeen autonomian näkökulma. Ajattelutapa pyrkii siihen, ettei siirtolaisuuden käsittämisessä lähdetä kansallisvaltioista, vaan siirtolaisten subjektiivisista käytännöistä käsin (Mezzadra 2011). Siirtolaisia ei nähdä vain vetävien ja työntävien taloudellisen ja sosiaalisten tekijöiden passiivisina objekteina tai uhreina, vaan aktiivisina toimijoina (Papalopoulos ym. 2008 202, viitattu Mezzadra 2011). Olennaista muuttoliikkeen autonomiassa on liikkumisen ensisijaisuus suhteessa hallintaan (Könönen 2014b, 29). Myös avioliittoon liittyvän siirtolaisuuden tutkimuksessa on nostettu esiin, kuinka valtion käytäntöihin ja sääntelyyn keskittyvän tutkimuksen lisäksi tulisi kiinnittää huomiota lupaa hakevien omaan toimintaan luvan hakemisen prosessissa (Wray 2011, 9; Pellander & Leinonen 2014).

Siirtolaisuuden autonomialla ei kuitenkaan tarkoiteta siirtolaisuuden tarkastelua irrallaan sosiaalisista, kulttuurisista ja taloudellisista rakenteista (Papalopoulos ym. 2008, 202, viitattu Mezzadra 2011). Toimintaa ja toiminnan mahdollisuuksia tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon se, miten siirtolaiset hyödyntävät erilaisia resursseja ja pääomia (Bourdieu 1984) siirtolaisuuden prosesseissa ja toisaalta se, miten erilaisia toiminnan mahdollisuuksia eri tavoin monenlaisiin sosiaalisiin ja yhteiskunnallisiin eronteon kategorioihin – kuten luokkaan, sukupuoleen, ”rotuun”/etnisyyteen – asemoituvilla ihmisillä on.

2.1.1 Oleskelulupajärjestelmä, rajat ja portinvartijuus

Kriittisessä siirtolaisuuden tutkimuksessa liikkumisen hallintaa ja sen muutosta on analysoitu kiinnittämällä huomio maahanmuuttoa säänteleviin moninaisiin rajoihin (Könönen 2014b, 22). Ilman rajoja ei olisi maahanmuuttoa erillisenä yhteiskunnallisena ja hallinnallisena ilmiönä, vaan ainoastaan muuttoliikkeitä (Könönen 2014b, 20). Raja ei viittaa vain kansallisvaltioiden fyysisiin rajoihin, vaan ulkomaalaisvalvonta on siirtynyt valtioiden maantieteellisiltä rajoilta muihin käytäntöihin ja rajat levittäytyvät yhteiskunnan eri alueille (Paasi 2009, 224). Könösen (2014b) mukaan rajalla voidaan tarkoittaa laajemmin ulkomaalaisten liikkumista ja oleskelua sääntelevää järjestelmää. Rajat luovat hierarkisoituja mahdollisuuksia liikkua, mutta ne määrittelevät ihmisten asemaa jo ennen kuin on edes liikuttu, sillä köyhistä maista on vaikea saada viisumia Suomeen. Maahantulon jälkeen vastassa ovat työntekoa, perhe-elämää ja sosiaalisia oikeuksia sääntelevät hallinnolliset rajat. Kolmansien maiden kansalaisten oikeudet ovat riippuvaisia oleskeluluvan pysyvyydestä ja sen myöntämisen perusteesta. (Mt., 21–22.)

Avioliittoon perustuvan oleskeluluvan tapauksessa raja ulottuu parisuhteen sisälle asti. Vaikka useat valtiot määrittelevät avioliiton kahden yhdenvertaisen ihmisen välille, on eriarvoisuus institutionalisoitu suhteeseen, kun toinen on kansalainen ja toinen ei (Willimas 2010, 6). Kuten työn, myös avioliiton perusteella myönnetyn luvan kohdalla oleskelujärjestelmä lisää henkilökohtaista riippuvuutta muiden ihmisten hyväntahtoisuudesta (Könönen 2014b). Avioliittoon perustuvalla luvalla ominainen riippuvuus voi johtaa jopa väkivallan sietämiseen parisuhteessa, kun suhteen katkeaminen ennen jatkuvan luvan saamista tarkoittaa myös oleskeluoikeuden katkeamista. Saarinen (2007) on osoittanut Pohjoismaihin avioliiton solmimaan tulleita venäläisiä naisia koskevassa tutkimuksessaan, kuinka oleskeluluvan sitominen parisuhteeseen saattaa johtaa väkivallan sietämiseen parisuhteessa. Hallinnolliset lupakäytännöt saattavat johtaa vaikeisiin intiimeihin riippuvuussuhteisiin, joilla on myös vahva sukupuolittunut ulottuvuus (Vattinen & Näre 2014, 131).

Maahanmuuton hallinta perustuu siihen, että maahantulo ja maassa oleskelu palautuu yhteen syyhyn (Könönen 2014b, 23). Avioliittoon perustuva luvan tapauksessa oletuksena on, että parisuhde on ainut luvan hakemisen peruste. Maahantulon syyhyn perustuvat luokittelut voivat kuitenkin paljastua häilyviksi tarkasteltaessa niitä erilaisia tilanteita, joihin ihmiset päätyvät ylittäessään rajoja ja hakiessaan oleskelulupaa. Vaikka nämä tilanteet hallinnan näkökulmasta voidaan tulkita järjestelmän väärinkäytöksi, ne kertovat ihmisten elämäntilanteiden moninaisuudesta. (Könönen 2014b, 23.) Esimerkiksi ylijärjestykset perhesiteet, kuten aikuinen lapsi Suomessa, saattavat asettaa muuttajan motiivin hallinnan näkökulmasta kyseenlaiseksi ja olla pohjana kielteiselle päätökselle (Pellander & Leinonen 2014).

Juridisesti avioliittosiirtolaisuuden hallinta perustuu maahanmuuttopolitiikkaan ja ulkomaalaislakiin. Käytännössä yksittäisillä viranomaisilla on kuitenkin valtaa päättää luvan antamisesta tai epäämisestä (Könönen 2014, 16). Perheenyhdistämisen prosessi on institutionaalinen käytäntö, jonka kautta hallintaa toteutetaan ja täten yksi rajan aktualisoitumisen paikoista. Portinvartijoina toimivat maahanmuuttoviranomaiset, joiden tehtävänä ”paperi”- tai ”lumeliittojen” ”paljastaminen”. Pellanderin (2015a) mukaan avioliittolupapäätöksiä tekevien viranomaisten rooli siirtolaisten narratiivien yhteensovittamisessa ulkomaalaislain kanssa on keskeinen. Kohtaamiset viranomaisten kanssa sekä viranomaisille haastatteluissa ja lomakkeissa annetut selvitykset ovatkin lupapäätöksen kannalta ratkaisevia. Outi Fingerroos (2014, 26) on oman tutkimuksensa kuluessa huomannut, kuinka viranomaisten asenteet ovat koventuneet sitä mukaa, kun Suomeen pyrkivien (somalilaisten) perheiden määrä on lisääntynyt, populismi politiikassa

kasvanut ja ulkomaalaislainsäädäntö tiukentunut (Fingerroos 2014, 26). Helénin ja Tapanisen (2013) mukaan suomalaisten maahanmuuttoviranomaisten keskuudessa vallitsee yleistetty epäily petoksesta, joka kohdistuu etenkin tiettyihin kansanryhmiin.

2.2 Avioliiton ja parisuhteen ihanteet

Suomessa kuten muissakin Pohjoismaissa uskotaan yleisesti romanttiseen avioliittoon ainoana tapana perustaa perhe, jolloin yksilön oma aloitteellisuus ja riippumattomuus puolison valinnassa korostuvat (Säävälä 2007, 80). Riitta Jallinojan mukaan suomalaisten avioliittojen solmimisessa on rakastumisen tunteen lisäksi olennaista aikaisemman säädynmukaisuuden sijaan yhteensopivuuden varmistaminen, jolloin elämäntyyllisten ja elämänkatsomuksellisten seikkojen merkitys korostuu (Jallinoja 2000, 71–73). Yhteensopivuus varmistetaan seurustelulla, yhdessä asumisella, sekä seksuaalisella tutustumisella toiseen (Jallinoja 2000, viitattu Sirkkilä 2005, 40). Jaana Maksimainen kirjoittaa kommunikaation ihanteelle pohjautuvasta terapeutisesta parisuhteesta, jossa olennaista on autenttinen yksilöiden välinen yhteenliittyminen (Maksimainen 2010, 202–203).

Beckin ja Beck-Gernsheimin mukaan parisuhteiden yksilöllistyminen on merkinnyt sitä, että ihmiset ovat entistä vapautuneempia sellaisista ulkoisista rakenteista ja malleista, jotka ovat aikaisemmin määrittäneet parisuhteen muodostumista ja olemassaoloa (Beck ja Beck-Gernsheim 1990, viitattu Sirkkilä 2005, 39). Anthony Giddensin (1992, 58) *puhtaan suhteen* käsite kuvaa kahden ihmisen välistä sosiaalista suhdetta, johon yksilöt vapaasti asettuvat vain suhteen itsensä takia, ja joka säilyy vain niin kauan kuin se tyydyttää suhteen molempia osapuolia. Tätä vahvaan tunteeseen perustuvaa sidettä eivät määritä ensisijaisesti mitkään taloudelliset tai sosiaaliset instituutiot ja sen perustana on kommunikaatio ja emotionaalinen läheisyys (Giddens 1999, 59–61, viitattu Maksimainen 2010, 17). Käsitteen toimivuutta on kuitenkin kyseenalaistettu ja kriitikoiden mukaan läheiset suhteet ankkuroituvat myös yksilölliseksi miellettyssä yhteiskunnassa moniin ulkoisiin tekijöihin ja sosiaalisiin ehtoihin (Maksimainen 2010, 17). Avioliitto on yksityisen luonteensa lisäksi myös osa sosiaalista järjestystä ja siksi myös juridiikan ja moraalisen järjestyksen kontrolloima (Huttunen 2002, 254; Jallinoja 2000, 82).

Yhtäältä siis romanttinen rakkaus, kommunikaatio ja emotionaalinen läheisyys sekä toisaalta valinnaisuus, autonomisuus ja yksityisyys nähdään länsimaiseen avioliittoon liitettävänä piirteinä. Suomalaisissa avioliittoon perustuvaan siirtolaisuuteen liittyvissä

keskusteluissa heteroseksuaalisuus on asetettu keskeiseksi suomalaisiksi perheeseen liittyväksi arvoksi (Pellander 2015b, 112–114), vaikkakin samaa sukupuolta olevia pariskuntia on ulkomaalaislain sovelluksissa kohdeltu heteroavoparien tavoin jo ennen kuin homo- tai lesbosuhteessa olevien parisuhteiden rekisteröinti tuli mahdolliseksi vuonna 2002 (Pellander 2015b, 114). Yleisemmin suomalaisiksi arvoiksi nähdään myös esimerkiksi yhdenvertaisuuden, universalismin ja sukupuolten välisen tasa-arvon ihanteet, jotka sisältävät ideaalin näkemyksen sukupuolesta ja seksuaalisuudesta (Diatlova 2015). Se, mitkä arvot ja normit määritellään milloinkin suomalaisiksi ja oikeiksi tai toisaalta uhkaaviksi, vaihtelee ajan ja kontekstin mukaan.

Luonnollistunut käsitys tyyppillisestä länsimaisesta parisuhteesta ainoana oikeana avioliiton solmimisen muotona voi vaikeuttaa sellaisten yhteiskuntien ja kulttuurien ymmärtämistä, joissa suvut ja perheet valitsevat puoliset jälkeläisilleen tai joissa avioliiton solmiminen ei edellytä romanttista rakkautta (Säävälä 2007, 80). Tällöin moraalinen portinvartijuus sulkee ulos ne kulttuuriset ”toiset”, joiden avioliitto ei vastaa länsimaista parisuhdekäsitystä (Carver 2014). Sen, joka haluaa tulla osaksi kuviteltua suomalaisuutta, tulee omaksua esimerkiksi tietynlainen käsitys tasa-arvosta, seksuaalisesta vapaudesta ja muutenkin sukupuolten välisistä suhteista (Keskinen ym. 2015, 3).

Jälkikoloniaalisessa tutkimusperinteessä myös kritisoidaan käsitystä toisilleen vastakkaisista ”moderneista länsimaisista” ja ”traditionaalista ei-länsimaisista” avioliitoista (Fernandez & Jensen 2014, 1139), jonka taustalla on hierarkkinen vastakkainasettelu länsimaalaisten ja ei-länsimaalaisten valtioiden, kulttuurien ja elämäntapojen välillä (Peltola 2014, 28). Näissä ongelmallisissa diskursseissa ”länsi” viittaa moderniuteen, individualismiin ja vapauteen, kun taas ”ei-länsimainen” traditionaliseen, kollektiiviseen ja pakotettuun (Fernandez & Jensen 2014, 1139). Länsimainen perhe kuvitellaan emansipoituneena ja tasa-arvoisena, kun taas ”maahanmuuttajaperhe” assosioidaan patriarkalisuuteen, kontrolliin ja jopa väkivaltaan (Bonjour & Kraler 2015). Esimerkiksi Rytterin (2012) mukaan Tanskassa maahanmuuttajien avioliitot nähdään julkisissa ja poliittisissa keskusteluissa epäilyttävinä ja niiden solmimisen motiivien ajatellaan eroavan ”oikeiden” tanskalaisten solmimien avioliittojen motiiveista. Ei-länsimaisten maahanmuuttajien avioliiton ja perhe-elämän potentiaalinen epämodernius, traditionaalisuus ja patriarkalisuus nähdään parhaimmillaankin yksilön autonomisuuden tukahduttajana ja pahimmillaan uhkana koko yhteiskunnan moraalille rakenteille ja sosiaaliselle järjestykselle (Fernandez & Jensen 2014, 1139; Bonjour & Kraler 2015.)

Avioliittoon perustuvan oleskeluluvan taustalla on käsitys tietystä "aidosta" avioliitosta ja avioliittolupaprosessissa olennaista on parisuhteen "aitouden" todistaminen. Tutkimusten mukaan suhteita arvioidaan lupaprosessissa yhtäältä suhteessa länsimaisen romanttisen rakkauden ideaaliin (Lavanchy 2015). Eggebøn (2013a) mukaan norjalaisessa maahanmuuttohallinnossa parisuhteiden aiotus rakentuu sekä realistisissa että romanttisen rakkauden diskursseissa, vaikkakin käytännölliset ulottuvuudet ja realistisen rakkauden diskurssi ovat Giddensin puhtaan suhteen ideaalia ja romanttisen rakkauden narratiiveja keskeisemmässä osassa. Toisaalta tutkimusten mukaan viranomaiset arvioivat suhteita myös suhteessa alkuperämaan oletettuihin avioliittokäytäntöihin (Pellander 2015a; Carver 2014). Arvioinnin taustalla on tällöin essentialisoiva käsitys kulttuurista, joka perustuu oletukseen tosistaan poikkeavista erillisistä kulttuureista, joiden piiristä tulevien ihmisten oletetaan toimivan kulttuurilleen ominaisella tavalla (Pellander 2014a).

Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa on nostettu esiin niitä seikkoja, jotka herättävät maahanmuuttohallinnossa epäilyksen parisuhteen "aitoudesta". Pariskunnan osapuolten epäsymmetrinen laillinen asema, kuten tilanne, jossa toisella ei ole lainkaan oleskelulupaa tai lupa on väliaikainen, ja toinen on kansalainen tai pitkäaikaisen oleskeluluvan haltija, on epäilyttävä (Lavanchy 2015, 282). Myös Leinonen ja Pellander (2014) ovat osoittaneet, kuinka aikaisempi lupaperuste vaikuttaa Suomessa siihen, kenelle oleskelulupa avioliiton perusteella myönnetään. Epäilyttäväksi määrittyvät myös eri tavoin normien vastaiset parisuhteet: esimerkiksi puolisoiden välisen suuren ikäeron on osoitettu herättävän epäilyksiä (Eggebø 2014a, 784), samoin, jos puolisoit eivät viranomaisten arvion mukaan "viehättävyydeltään" vastaa toisiaan (Lavanchy 2015, 285). Keskenään samankaltaiset puolisoit näyttävät asettuvan normiksi, jota vasten keskenään erilaisten puolisoiden suhde asettuu lähtökohtaisesti epäilyttäväksi (Lavanchy 2015, 289). Lupien myöntämisessä näkyvät myös rodullistuneet hierarkiat, sillä kansalaisuus vaikuttaa luvan saamisen todennäköisyyteen (Leinonen & Pellander 2014). Sukupuoli taas kietoutuu sekä ikään että kansalaisuuteen niin, että tietyiltä alueilta – erityisesti Afrikasta ja Lähi-idästä – tulevat (Leinonen & Pellander 2014) sekä vaimoiaan selvästi nuoremmat (Eggebø 2014a, 784) miehet asettuvat muita epäilyttävämmiksi.

Avioliiton normit ja yllirajaisten parisuhteiden todellisuudet eivät kuitenkaan välttämättä vastaa toisiaan (Fingerroos 2014, 16). Sosiologisissa perhesuhteiden tutkimuksissa on nostettu esiin perhe-elämän järjestämisen tapojen moninaisuutta ja perhesuhteiden neuvoteltua ja tulkinnallista luonnetta (Peltola 2014, 40). Kuten perhe, myöskään avioliitto ei ole vain instituutio, johon kuulutaan, vaan se muodostuu erilaisissa käytännöissä (Morgan 2016). Avioliiton luonteeseen kuuluu olennaisesti subjektiivinen ulottuvuus, eikä

sen laatua ole yksiselitteisesti mahdollista mitata ulkoapäin. Perheenyhdistämisessä sovellettavan perhekäsityksen neuvoteltu luonne tulee esille myös siinä, että Maahanmuuttoviraston oma käsitys perheestä perustuu kahdenlaiseen perheiden määrittelyyn: EU:n ulkopuolisiin kansalaisiin sovelletaan suppeampaa perheenjäsenen määritelmää kuin EU:n kansalaisiin. Se, kuka määritellään perheenjäseneksi, ei siis ole samanlainen kaikille ihmisille (Fingerroos 2014, 23). Myös se, kenen avioliitto määritellään ”aidoksi” on riippuvaista poliittisesta ilmapiiristä ja lainsäädännöstä sekä moraalista ja rodullistuneista käsityksistä.

2.3 Jälkikoloniaalinen tutkimus

Siirtolaisuutta ja etenkin sen hallintaa on mahdotonta tarkastella kiinnittämättä huomiota ”rotuun” ja rodullistamisen käytäntöihin, joita on käsitelty etenkin *jälkikoloniaalisessa* (postcolonial) tai kolonialisaatiokriittisessä tutkimusperinteessä. Jälkikoloniaalisia lähestymistapoja yhdistää näkemys siitä, että koloniaalista projektia legitimoineet ajatukset rodullisesta hierarkiasta, huipullaan valkoinen mies, eivät hävinneet koloniaalisen projektin päättyessä (Peltola 2014, 13–14). *Ekseptionalismin* käsitteellä viitataan ajatukseen, jonka mukaan koloniaalinen historia ei koskisi Suomea ja muita Pohjoismaita (Loftsdóttis & Jensen 2012). Esimerkiksi hyvinvointivaltion suojelusta puhuttaessa ei oteta huomioon niitä koloniaalisia valta- ja hyötysuhteita, jotka ovat mahdollistaneet eurooppalaisten hyvinvointivaltioiden rakentamisen. ”Globaalit valtasuhteet ovat edelleen monin tavoin kytköksissä kolonialismin aikana syntyneisiin taloudellisiin rakenteisiin ja kulttuurisiin käsityksiin” (Keskinen & Seikkula 2015) ja näyttävät yhteiskunnan kaikilla tasoilla arkipäivän rasismista mediaan ja yhteiskunnan instituutioihin. Kolonialismin aikana tuotetut rodullistetut erot ja eurosentrismi läpäisevät yhä länsimaisia yhteiskuntia (Vuolajärvi 2014, 281). Kansalliset identiteetit rakentuvat käsityksille kuulumisesta, joka perustuu ”rotuun”/etnisyyteen ja jossa erontekoja, kuten eroa ”kansan” ja ”maahanmuuttajien” välillä tuotetaan systemaattisesti (Mulinari ym. 2009, 4).

Käsite ”rotu” viittaa sosiaalisissa ja kulttuurisissa käytännöissä rakentuneisiin ryhmiin, joiden määrittelyssä myös ihmisten fyysisillä ominaisuuksilla, kuten ihonvärillä, on merkitystä (Rastas 2005, 81). Käsitteen sijoittaminen lainausmerkkeihin korostaa ”rodun” konstruktionistista luonnetta: biologisen tosiasian sijaan kyse on sosiaalisissa käytännöissä rakennetuista kategorisoinneista, joka saa erilaisia merkityksiä eri aikoina (Näre 2008, 47; Rastas 2005, 81). ”Rotu” onkin ensisijaisesti sosiaalinen ja poliittinen kategoria, joka

jäsentää yhteiskunnallisia valtasuhteita. Vaikka sei ei palaudu biologiaan tai fysiologiaan, on myös ruumiillisuudella ja ruumiin materiaalisuudella keskeinen rooli ”rodun” ideologisessa toiminnassa. (Vuolajärvi 2014, 266.) ”Rodun” käsitettä on suomalaisessa tutkimuksessa vältetty, koska sen ajatellaan uusintavan rasistisia oletuksia ihmisroduista. Kuitenkin esimerkiksi etnisyyden käsitteen käyttö ”rodun” sijaan ei ratkaise varsinaista ongelmaa, sillä raja näiden kahden käsitteen välillä on aina ollut liukuva, ja molempiin käsitteisiin liittyy esimerkiksi ajatus yhteisestä alkuperästä ja kulttuurieroista. (Rastas 2005, 81–82). Michael Eric Dysonin mukaan yritykset ylittää ”rotu” kieltämällä sen läsnäolo vahvistavat sen valtaa ihmisten käsityksissä, sillä se saa voimaa salailusta ja hiljaisuudesta. Dysonin mukaan ”rotuun” liittyvien haitallisten vaikutusten vähentämiseksi se tulisikin tuoda esiin ja siitä olisi puhuttava avoimesti. (Dyson 1993, viitattu Vuolajärvi 2014, 280.)

Rodullistamisella tarkoitetaan prosesseja tai käytäntöjä, joissa ”rotuja” tuotetaan (Rastas 2005, 86), joissa ihmisiä asemoidaan tiettyihin ”rotuihin”, ja näitä rodullistettuihin eroihin perustuvia valtasuhteita tuotetaan, vakiinnutetaan ja legitimoidaan (Mulinari ym. 2009, 4). *Rasism*in käsitteellä on viitattu alun perin vanhoihin rotuoppeihin (Rastas 2005, 79). Nykyisin sillä viitataan puhetavasta riippuen rodullistaviin aatteisiin ja asenteisiin, mutta myös toimintaan ja toiminnan seurauksiin (mt., 72). Rasismi saa nykyisissä yhteiskunnissa erilaisia muotoja ja saattaa kytkeytyä esimerkiksi uskontoon tai kulttuuriin, jolloin sen erottaminen ei ole aina ilmeistä. ”Rodun” sijaan saatetaankin puhua kulttuurista, kun ihmisryhmiä objektivoidaan ja homogenisoidaan vastaavasti kuin biologialla aikaisemmin. Myös nämä kulttuuriset argumentit liittyvät usein nationalistisiin puhetapoihin. (Lofsdotter ja Jensen 2012.) Riippumatta siitä, perustuuko rasismi biologisiin vai kulttuurisiin eroihin, tarkoitetaan sillä essentialisoivaa eli luonnollistavaa ja olemuksellistavaa ajattelutapaa (Rastas 2005). Anna Rastaa mukaan rasismilla voidaan tarkoittaa valta- ja alistussuhteita tuottavia ajattelu-, puhe- ja toimintatapoja, joissa jonkun yksilön tai ryhmän (oletettu tai väitetty) ominaisuus esitetään olemukselliseksi tai muuttumattomaksi (mt., 78). Rasismi ei pelkisty yksilöiden ennakkoluuloihin, vaan olennaista siinä ovat rodullistettujen ihmisten välille rakennettu hierarkia, valtasuhteet ja vallankäyttö.

Arkipäivän rasismilla (Essed 1990) viitataan ihmisten jokapäiväisiin rasismien kokemuksiin erilaisissa arjen vuorovaikutustilanteissa (Rastas 2005, 76). Rasismien kokemisen intensiteetti voi jokapäiväisessä elämässä vaihdella. Rasismi on toisinaan tunnistamatonta tai yleistynyttä kun taas se toisissa tilanteissa nousee näkyviin voimakkaammin intensiivisenä *rasistisena hetkenä* (Figuroa 2010, 389). Rasismi voi olla suoraa tai piiloista, tarkoituksellista tai tarkoittamatonta, tiedostettua tai tiedostamatonta. Rasismi ilmenee sekä voimakkaana vihapuheena, että arkisissa puhetavoissa tuotettuina rajanvetoja ja

eroina (Rastas 2005, 74). Rakenteellinen tai institutionaalinen rasismi ei välttämättä näyttäytyä yksittäisissä vuorovaikutustilanteissa yksittäisen ihmisen vihamielisenä toimintana, vaan sitä voidaan toteuttaa myös viranomaistoiminnan kliinisessä ympäristössä ystävällisesti hymyillen. Rasismi ei siis palaudu yksilöiden tarkoituksiin ja toimintaan (Rastas 2005, 74). Rasistisilla puhetavoilla pyritään oikeuttamaan rajojen sulkemista ja kontrollia, ja toisaalta maahanmuuton hallinta myös tuottaa ja tukee rasistisia diskursseja.

Jälkikoloniaalisessa tutkimuksessa on myös kritisoitu etnisyyden tutkimuksen keskittymistä rodullistettujen ”toisten” tutkimiseen (Mulinari ym. 2009, 5–6) ja käännetty katse *valkoisuuteen* ja valkoisuusnormiin. Sara Ahmed (2007, 156) kirjoittaa, kuinka valkoiset ruumiit ovat tavanomaisia: ne eivät korostu kohtaamisissa muiden kanssa, niiden valkoisuus on huomaamatonta, eikä valkoisten ruumiiden tarvitse kohdata omaa valkoisuuttaan. Normina olevan valkoisuuden ei nähdä liittyvän ”rotuun” tai rodullistamiseen samalla tavalla kuin tummaihoisuuden, joka usein samaistetaan rodun merkittäjäksi (Vuolajärvi 2014, 272–273). Rodullistamisessa myös sukupuoli ja seksuaalisuudella on keskeinen rooli. *Intersektionaalisuuden* käsite viittaa erilaisten erojen, kuten sukupuolen, ”rodun” ja luokan moninaisuuteen, yhtäaikaaisuuteen ja yhteenkietoutumiseen.

Pedersen (2012, 144) huomauttaa, kuinka (Tanskan) maahanmuuttopolitiikan virallisissa dokumenteissa ei käytetä rodun tai etnisyyden käsitteitä, vaan niissä puhutaan kansalaisuudesta. Tanskalaisuudesta tulee normi, joilla muita maahanmuuton hallinnassa mitataan ja se taas on voimakkaasti suhteessa valkoisuuteen (mt.). Valkoisuuden voi nähdä olevan merkittävä tekijä myös suomalaisuuden muotoutumisessa. Myös Lavanchy (2015, 286) esittää, kuinka kansalaisuuden sanasto muodostaa sosiaalisesti ja hallinnollisesti soveliaan tavan esittää rodullistettuja eroja käyttämättä suoraan ”rotuun” viittaavaa terminologiaa, vaikka myös kansalaisuuden käsite välittää rodullistavia käsityksiä (Lavanchy 2015, 286).

Maahanmuuton hallinnassa on kyse sen rajalinjan vetämisestä, kuka kuuluu tänne ja kuka muualle (Pedersen 2012, 144). Oikeudellisen aseman ja rodun puhtauden suojelemisen lisäksi avioliittoluvan myöntämisessä on kyse myös symbolisen arvoyhteisön säätelämisestä. Anderson (2013) tarkastelee maahanmuuttopolitiikkaa *kansallisen arvoyhteisön* (the community of value) varjelemisena. Arvoyhteisö merkitsee jaettujen ideaalien ja uskomusten kokoelmaa, joiden perusteella valtio legitimoit itsensä. *Hyvä kansalainen* (good citizen) on lainkuuliainen, ahkera, rationaalinen, riippumaton, ja oikealla

moraalilla varustettu toimija. *Ei-kansalainen* (non-citizen) tai *maahanmuuttaja* (migrant), uhkaa arvoyhteisöä ulkopuolelta. Maahanmuuttaja voi korkeintaan olla *siedetty kansalainen* (tolerated citizen), joka hyväksytään osittain, mutta jonka täytyy toistuvasti todistaa olevansa arvoyhteisön arvoinen esimerkiksi erottautumalla *epäonnistuneista kansalaisista* (failed citizen), kuten rikollisista tai sosiaaliturvan väärinkäyttäjistä. (Anderson 2013, 2–7.) Maahanmuuton säätely peilaa käsitystä kansalaisuudesta, mutta se myös vaikuttaa siihen, minkälaiseksi kansalaisuus käsitetään (Anderson ym. 2013, 2).

3 AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT

3.1 Metodologinen tausta

Tieto on läheisessä suhteessa valtaan. Tutkimuskohteen ja menetelmien valinta sisältää aina käsityksiä siitä, mikä nähdään tutkimisen arvoisina kysymyksinä ja kenen näkökulmasta niitä käsitellään. Nämä valinnat taas vaikuttavat siihen, minkälaista tietoa tuotetaan. Tämän vuoksi tutkimuksen tekemisellä on aina poliittinen ja eettinen ulottuvuus. Ulkomaalaisen tieto oleskelulupajärjestelmästä voidaan ymmärtää "alistettuna tietona", joka nähdään usein alempiarvoisena tai subjektiivisena suhteessa objektiivisena esitettyyn maahanmuuton hallinnan tietoon (Könönen 2014, 54). Tutkimusasetelmani kautta pyrin tuomaan perheenyhdistämisen prosessin läpikäyneiden kokemuksia esille legitiiminä tietona. Ajatuksena on siirtolaisuuden autonomian näkökulmaan nojaten tarkastella sitä, miten siirtolaisuuden hallinnan käytännöt koetaan ihmisten todellisissa elämässä.

Etenkin feministisessä tutkimuksessa on korostettu tiedon tuottamisen sidoksellisuutta ja painotettu sitä, että tutkimusta tuotetaan aina joillakin ehdoilla ja jostakin paikasta käsin (esim. Haraway 1988). Myös jälkikolonialisessa tutkimusperinteessä kritisoidaan tieteellisen tiedon universaaliutta ja eurosentrismiä (Suoranta & Ryyänen 2016, 137–147). Positionaalinen refleksiivisyys viittaa tutkijan positioitumisen, eli henkilökohtaisen paikantumisen ja subjektiivisuuden vaikutusten avaamiseen tutkimuksessa. Tutkijan kulttuurinen ja historiallinen tausta sekä kategoriat, kuten esimerkiksi etnisyys, sukupuoli, ikä ja luokka kehystävät tutkimuksen tekemistä sen eri vaiheissa. (Amelina ym. 2012, 9.) Tutkimusaiheen rajaamiseen ja menetelmällisiin valintoihin vaikuttavat tutkijan todellisuuskäsitys, perehtyneisyys ja kiinnostus, mutta myös aikaisempi tutkimus, tieteenalojen muodit, vallitsevat paradigmat ja menetelmätrendit (Häikiö & Niemenmaa 2008, 45). Osa valinnoista on tietoisia ja tarkkaan harkittuja, osa taas yllättävissä tilanteissa tehtyjä nopeita ratkaisuja, joita reflektoidaan vasta jälkeenpäin. Myös tutkimuksen analyysivaiheessa tutkimuksen tekijä on osa tulkinnallista prosessia tuoden mukaan tulkintaan omat positionsa ja kulttuuriset käsityksensä (Riesman 2008, 111). Tutkimukseni ei pyri saavuttamaan objektiivisuutta, vaan se on tietystä paikasta käsin, tietyn teoreettisen viitekehyksen kautta tietyllä aineistolla ja aineiston lukutavalla tuotettu tutkimuspuheenvuoro.

Läpi sosiologian opintojeni olen suuntautunut etnisyyden ja sukupuolen kysymyksiin ja aiheen valinta siirtolaisuuden tutkimuksen parista tuntui jopa itsestään selvältä. Uskonnollisessa yhteisössä kasvaminen ja siitä irtautuminen on herkistänyt sisälle ja ulos

rajaamisen, ”meihin” ja ”muihin” luokittumisen ja luokittamisen kysymyksiin. Kiinnostus siirtolaisuuden hallintaa kohtaan ohjasi Vapaa liikkuvuus -verkoston toimintaan, jonka kautta käsitys maahanmuuton hallinnan kummallisuuksista sekä hallinnan konkreettisista seurauksista ihmisten elämissä vahvistui. Seurasin aiheen valinnan aikoihin myös yhtä avioliittoon perustuvan perheenyhdistämisen prosessia, joka herätti kiinnostuksen siirtolaisuuden ja avioliiton hallinnan yhteenkietoutuneisuutta kohtaan.

3.2 Tutkimuskohteen rajaus

EU:n ulkopuolisten valtioiden kansalaisten pääsyä EU:n alueella säädellään tiukasti, kun taas Schengen-alueen sisällä sovelletaan vapaan liikkuvuuden periaatetta. Sekä maahanmuuton hallinta, että ulkomaalaisia kohtaan tunnettu pelko kohdistuu erityisesti länsimaiden ulkopuolelta tuleviin maahanmuuttajiin. Rajasinkin tarkasteltavaksi ryhmäksi yhden Euroopan ja länsimaiden ulkopuolisen valtion kansalaiset. Nepalilaisten valikoituminen tutkimukseen liittyy siihen, että olen matkustanut ja asunut Nepalissa vuonna 2010 ja 2014, ja minulla on nepalilaisia ystäviä. Haastateltavien rekrytoiminen ja luottamuksen rakentaminen tuntuivat helpommalta, kun lähtöyhteiskuntaan oli itsellä jonkinlainen kosketus.

Nepalilaiset olivat vuonna 2015 kymmenenneksi suurin ensimmäistä oleskelulupaa Suomesta hakenut ryhmä (Maahanmuuttovirasto 2016e). Nepalilais-suomalaiset avioliitot ovat tilastojen valossa melko harvinaisia, vaikka niiden määrä näyttääkin olevan kasvussa. Avioliiton solmiminen suomalaisen naisen ja nepalilaisen miehen välillä on yleisempää kuin suomalaisen miehen ja nepalilaisen naisen välillä. Vuosina 2010–2014 vakituisesti Suomessa asuvia suomalaisen naisen kanssa avioituneita nepalilaisia miehiä oli vuosittain 9–15 ja vakituisesti Suomessa asuvia suomalaisen miehen kanssa avioituneita nepalilaisia naisia vain 0–7 vuosittain. Samaa sukupuolta olevien liittoja ei ole tilastoitu. (Tilastokeskus 2015a; 2015b.) Oleskelulupaa parisuhteen perusteella on viime vuosina hakenut vuosittain alle sata Nepalin kansalaista, joista noin kymmenen vuosittain Suomen kansalaisen puolisona (Maahanmuuttovirasto 2015). Tutkimusta Suomessa asuvista nepalilaisista ei juuri ole.

Siirtolaisuuden tutkimuksessa on puheenvuoroja, joissa kritisoidaan menetelmällistä etnisyyttä tai menetelmällistä nationalismia, eli tutkimuskohteen rajaamista tietyn etnisyyden tai kansalaisuuden perusteella (esim. Wimmer & Glick-Shiller 2002). Toisaalta kriittisessä siirtolaisuuden tutkimuksessa myös painotetaan koko siirtolaisuuden prosessin

tutkimista ja sen huomioimista, etteivät maahanmuuttajat ilmesty tietyn valtion alueella tyhjästä. Tällöin olennaista siirtolaisuuden ymmärtämisessä on tarkastella muuttoliikettä myös ottaen huomioon siirtolaisen lähtökohdat ja historia. (Sayad 2004.) Yhden maantieteellisen alueen ja kansalaisuuden rajaaminen helpottaakin avioliittosiirtolaisuuden prosessin kokonaisuuden kontekstualisoimista. Kuitenkaan etnisyyttä tai kansalaisuus eivät ole yksinään identiteettiä, kokemusta ja muuttoprosessia määrittäviä tekijöitä, vaan risteävät keskenään ja muiden eroja tuottavien kategorioiden, kuten vaikkapa iän, sukupuolen, koulutustaustan ja sosioekonomisen aseman kanssa. Nepalilaisuus ei siis ole tutkimuksessa varsinaisesti selittävänä taustatekijänä ja siksi puhunkin tutkimuksen edetessä paitsi nepalilaisista, myös ulkomaalaisista.

Vaikka tutkimus keskittyy pääasiassa perheenyhdistämisen institutionaalisen prosessin tarkasteluun Suomessa, tarkastelen avioliittoon liittyvän muuton prosessia paikoin myös niiltä osin, jotka liittyvät avioliiton solmimiseen Nepalissa. Pariskunnat itse mielsivät avioitumisen Nepalissa perheenyhdistämisen prosessin ensimmäiseksi vaiheeksi. Ajatuksena onkin tarkastella luvan hakemisen prosessia kokonaisuutena pariskunnan näkökulmasta ja samalla välttää prosessin tarkastelua vain siltä osin, kuin se siirtyy Suomen valtion alueelle.

Koska tavoitteena on tutkia nimenomaan avioliittoon liittyvää siirtolaisuutta, rajautuivat haasteltavat nepalilaiset niihin, joiden maahantulon syynä on hallinnollisesta näkökulmasta avioliitto. Tutkimuskohteeni rajautuu käytännössä niihin suomalais–nepalilaisiin pariskuntiin, jotka ovat tutustuneet Nepalissa. Avioliittoon perustuvassa luvassa molempien puolisoitten osuus lupaprosessiin osallistumisessa on keskeinen. Valitsin haastateltaviksi sekä lupaa hakevat ulkomaalaiset, että heidän suomalaiset puolisonsa, jotta voisin tarkastella sekä ulkomaalaisen että kansalaisen näkökulmaa.

3.2.1 Haastateltavat

Rajattuani lupakategorian ja kansalaisuuden, lähdin etsimään haastateltavia. Yhteen pariskuntaan sain yhteyden vapaaehtoistoiminnan kautta. Kahteen pariskuntaan sain yhteyden Nepalissa toimineiden tuttavien kautta ja toinen näistä pariskunnista taas toimi linkkinä neljänteen pariskuntaan. Haasteltavien rekrytoiminen oli suhteellisen helppoa, vaikka ei aivan vaivatonta: kaksi nepalilaisen kanssa naimisissa olevaa suomalaista lupautui haastatteluun, mutta toinen lakkasi vastaamasta yhteydenottoihin ja toinen perui suostumuksensa aiheen arkaluonteisuuden vuoksi.

Luvan suhteen kriteerinä oli se, että nepalilainen oli hakenut tai hakemassa lupaa avioliiton perusteella. Haasteltaviksi valikoituneista nepalialisista kahdella oli haastattelujen aikana ensimmäinen (vuoden) oleskelulupa, yhdellä (neljän vuoden) jatkolupa ja yhdellä pysyvä oleskelulupa. Kaikki haastateltavat olivat siis jo selvinneet onnistuneesti ainakin ensimmäisestä luvan hakemisen vaiheesta: he kuuluvat niihin pariskuntiin, joiden avioliitosta lupaprosessissa rakentunut narratiivi näyttäytyy viranomaisille hyväksyttävänä. Haastateltavien joukossa ei ollut pariskuntia, joiden suhde olisi viranomaisten taholta tuomittu epäaidoksi ja motiivi määritelty vilpilliseksi. Voisi olla perusteltua tutkia pariskuntia, joiden lupahakemus ei ole mennyt läpi. Rajaus kuitenkin tarjoaa mahdollisuuden tarkastella sitä avioliittolupaan liittyvää hallintaa, joita kaikki lupaa hakevat, myös myönteisen päätöksen saaneet, kohtaavat. Tällöin kiinnitän huomiota niihin seurauksiin ja tapoihin, joilla maahanmuuton hallinta ulottuu ihmisten elämään ja parisuhteiden sisälle onnistuneissakin luvan hakemisen prosesseissa. Tapaustutkimuksen käsittein näitä tapauksia voitaisiin kenties ajatella tyypillisinä tapauksina (Laine ym. 2008, 33).

Kaikkien haastateltaviksi valikoituneiden pariin nepalilainen osapuoli on mies ja suomalainen nainen. Tämä johtuu siitä, että nepalilainen nainen – suomalainen mies -pareja (tai samaa sukupuolta olevia pareja) oli vaikea tavoittaa, mikä johtuu ainakin osittain siitä, että niitä on huomattavasti vähemmän. Neljännen pariskunnan haastattelun jälkeen olisin saanut yhteyden suomalaisen kanssa naimisissa olevaan nepalilaiseen naiseen, mutta päätin tässä vaiheessa rajata aineiston nepalilaisiin miehiin. Miesten rajautuminen tutkimuksen kohteeksi on perusteltua myös siksi, että ilmiö on sukupuolittunut: Nepalista avioliiton perusteella muuttavat ovat useammin miehiä kuin naisia, mikä tekee ilmiöstä erialisen kuin esimerkiksi Thaimaasta Suomeen tulevien naisten avioliittoon perustuva muutto on. Miesten avioliittoon liittyvää muuttoa on myös kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa tutkittu huomattavasti vähemmän (Charsely 2012, 5–6). Lisäksi suomalaisten miesten kanssa avioituneita nepalilaisia naisia on niin vähän, että yhden tapauksen anonymisointi olisi voinut olla vaikeaa.

Haastateltavat olivat iältään 27–36-vuotiaita nuoria aikuisia ja puoliset olivat keskenään hyvin saman ikäisiä. Kaikki parit olivat tavanneet Nepalissa suomalaisen naisen ollessa siellä vapaaehtoistyössä, reissaamassa tai työharjoittelussa.

3.3 Haastattelut aineistona ja menetelmänä

Aineiston valinnan taustalla on ajatus siirtolaisuuden autonomian lähtökohdasta: En ole kiinnostunut ainoastaan siitä minkälaisiin käsityksiin ja oletuksiin esimerkiksi "aidosta" parisuhteesta oleskelujärjestelmän kautta toteutettu hallinta pohjaa, vaan myös siitä, miten tämä hallinta aktualisoituu, tulee todeksi ja koetaan ihmisten eletyssä elämässä. Tähän tietoon ajattelen pääseväni parhaiten käsiksi haastattelemalla ihmisiä, jotka ovat käyneet perheenyhdistämisen prosessin läpi. Tähän mennessä Suomessa avioliittolupaan liittyvässä tutkimuksissa on haastateltu viranomaisia, analysoitu poliittisia keskusteluja ja tutkittu asiakirjoja (Pellander 2015a & 2015b; Leinonen & Pellander 2014), mutta ei haastateltu lupaa hakevia ulkomaalaisia tai heidän puolisoitaan itseään.

Haastattelututkimuksessa tutkijan on mahdollista vaikuttaa aineistossa käsiteltäviin teemoihin enemmän kuin valmiissa aineistoissa. Kysymällä ulkomaalaisilta ja heidän puolisoilta itseltään luvan hakemisesta minun oli mahdollista päästä kiinni sellaiseen tietoon, josta ei ole olemassa valmiita aineistoa, ja jota asiaan liittyvät hallinnolliset asiakirjat eivät käsittele. Viranomaishaastattelut ja poliittisten diskurssien analyysi voivat tuottaa ansiokkaasti tietoa esimerkiksi siitä, mitä siirtolaisuuden hallinnalla tavoitellaan, minkälaisiin käsityksiin ja merkityksiin se perustuu (Pellander 2015a; 2015b). Hallintaan liittyvistä asiakirjoista voi jossain määrin myös eritellä ihmisten itsensä käyttämiä diskursiivisia keinoja lupapäätökseen vaikuttamiseksi (Leinonen & Pellander 2014). Haastatteluissa sen sijaan voidaan tarkastella sitä, miltä hallinta näyttäytyy hallinnan kohteiden näkökulmasta ja toisaalta myös sitä, mitä vastarinnan keinoja hallinnan kohteeksi asetetut ihmiset käyttävät. Toisaalta haastattelut avaavat, vaikkakin välittyneinä, myös ikkunan hallinnan käytäntöihin ja merkityksiin, sillä lopultahan lait ja politiikat aktualisoituvat vasta siinä vaiheessa, kun niitä toteutetaan yksittäisten ihmisten kohdalla (Lipsky 1980).

3.3.1 Haastattelujen toteutus

Aineistonkeruun tavoitteena oli kerätä mahdollisimman "syvää" ja monipuolista tietoa muutamasta tapauksesta. Tästä syystä valitsin haastateltavaksi neljä perheenyhdistämisen tapausta, neljä pariskuntaa, joita haastattelin sekä yksittäin, että kutakin pariskuntaa yhdessä. Tällöin aineistoksi muodostui 12 haastattelua 8 henkilöltä, ja sekä pari- (4 kpl) että yksilöhaastatteluja (8 kpl). Tutkimushaastattelut suoritettiin vuoden 2015 kesän ja syksyn aikana.

Tutkimushaastattelut ovat puolistrukturoituja teemahaastatteluja (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48). Yksilöhaastattelujen teemoina ovat tutustuminen ja avioituminen, parisuhde, nepalilaisen puolison muutto Suomeen, oleskelulupa sekä perhesuhteet. Parihaastattelun kysymykset keskittyvät tarkemmin perheenyhdistämisen prosessiin ja luvan hakemisen vaiheisiin. Parihaastatteluissa käytin ensimmäistä parihaastattelua lukuun ottamatta kysymysten lisäksi muistelun virittäjänä ja keskustelun herättäjänä oleskeluluvan hakulomaketta. Kaiken kaikkiaan haastattelujen teemat eivät koskeneet vain lupabyrokratiaa, vaan myös sitä, miten luvan hakeminen asettui osaksi muuta elämää ja parisuhteen vaiheita. Tutkimusaineistossa olisi aineksia myös laajemmin avioliittoon liittyvän muuton analysointiin, mutta tutkimuksen edetessä rajasin analyysin perheenyhdistämisen prosessin tarkasteluun. Vaikka yksilöhaastatteluissa keskitytään erityisesti parisuhteeseen ja Suomeen muuttoon liittyviin kysymyksiin ja parihaastattelussa lupaprosessiin, nousi parihaastatteluissa esille parisuhteeseen liittyviä teemoja ja yksilöhaastatteluissa taas perheenyhdistämisen prosessiin liittyvää haastattelupuhetta. Tutkimusaineistoksi kootut haastattelut käsittelevät luvan hakemisen tapahtumaketjua ja siihen liittyviä kokemuksia ja merkityksiä. Haastatteluissa tuotettiin kuvausta parisuhteesta ja perheenyhdistämisen prosessista sekä näitä kommentoivaa ja refleктоivaa haastattelupuhetta.

Haastatteluotteen tavoitteena ei ollut tiukka pitäytyminen haastattelurungossa. Esimerkiksi lisäkysymyksiä esittämällä sain kiinnostavia näkökulmia, joita en osannut itse hahmotella ennen haastatteluja. Haastattelutilanteet ovatkin osittain ennakoimattomia ja vuorovaikutus spontaania, eikä haastattelijan vaikutus voi olla täysin suunniteltua tai hallittua. Neutraalia, ”autenttista” aineistoa luovaa haastattelumetodia onkin mahdotonta soveltaa, ja olennaisempaa onkin erilaisten vaikutusten huomioiminen osana tutkimuksenteon prosessia.

Kahdenlaisten haastatteluiden tavoitteena oli monipuolisen aineiston kerääminen. Yksilöhaastatteluiden kautta on mahdollista keskittyä pariskunnan molempien osapuolten, ulkomaalaisen ja kansalaisen, henkilökohtaiseen kokemukseen lupaprosessista. Yksilöhaastattelut mahdollistivat myös sellaisten aiheiden käsittelyn, joista haastateltavien oli vaikea puhua puolisonsa läsnä ollessa. Toisaalta joidenkin pariskuntien ja aiheiden kohdalla parihaastattelut, joissa myös puoliso oli läsnä, olivatkin haastateltaville luontevampia tai turvallisempia tilanteita käsitellä intiimejä tai vaikeita asioita, joita kahdenkeskisissä haastatteluissa ei kenties haluttu avata tai nostaa esille. Parihaastattelut toteutettiin yksilöhaastattelujen jälkeen, joten myös jo syntyneellä luottamuksella saattoi olla merkitystä. Parihaastatteluissa keskityttiin tarkemmin lupaprosessiin, ja

parihaastattelun yhtenä tarkoituksena oli, että haastateltavat voisivat yhdessä konstruoida perheenyhdistämisen prosessin myös yhteisesti neuvoteltuna kokemuksena.

Haastatteluista neljä toteutettiin kahvilassa/baarissa tai ulkona ja kahdeksan haastateltavien kotona. Haastateltavat saivat itse päättää aikataulujensa mukaan, kumman yksilöhaastattelu tehtiin ensin. Haastattelut kestivät puolesta tunnista kahteen tuntiin ja ne nauhoitettiin. Haastattelut suoritettiin englanniksi tai suomeksi. Tämän jälkeen litteroin haastattelut ja anonymisoin tämän kirjalliseen muotoon muutetun aineiston. Tutkimusraportissa käyttämäni englanninkielisten haastatteluiden aineistolainaukset olen kääntänyt suomeksi lukemisen helottamiseksi. Yhtä yksilöhaastattelua litteroidessa huomasin, että puolet haastattelusta oli jäänyt nauhoittamatta. Vaikka olinkin kirjoittanut haastattelusta tilanteen jälkeen joitakin muistiinpanoja, eivät ne mitenkään korvanneet rikasta ja kiinnostavaa haastattelupuhetta. Asiaa pohdittuani otin (nolona) uudelleen yhteyttä haastateltavaan ja hänelle sopi hyvin loppupään teemojen läpi käyminen uudessa haastattelussa.

3.4 Aineiston analyysi

3.4.1 Aineiston lukemisen tapa

Tutkimuksen tekeminen on usein sotkuinen prosessi, vaikka se tutkimusraportissa sitten esitetäänkin koherenttina narratiivina (Skeggs 1995, 195–196). Lähdin ensin lukemaan haastatteluaineistoa narratiivisuuden näkökulmasta. Vaikka haastatteluista oli löydettävissä kertomuksia, ei narratiivinen näkökulma kuitenkaan tuntunut yksin vastaavan tutkimuksen ydinkysymyksiin. Olennaista eivät olleet vain ihmisten kertomukset sinänsä, vaan myös se sosiaalinen ilmiö, jota kertomukset koskivat ja ne osittain materiaaliset käytännöt, joista lupaprosessi rakentui. Silti en voinut myöskään sulkea pois tutkimusaineistoon sisältyvää kerronnallista ulottuvuutta. Tapani lukea aineistoa on inspiroitunut Peltolan (2014) sekä Tolosen ja Palmun (2007) tutkimuksista, joissa tutkijat yhdistävät aineiston diskursiivisen ja realistisen luennan.

Lähtökohtani tutkimusaineiston lukemisessa on sosiaalinen konstruktionismi siinä merkityksessä, että ajattelen todellisuuden rakentuvan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Jokinen 2002, 39). Asioiden ja ilmiöiden nimeämisessä eli merkityksellistämässä läsnä ovat toisaalta merkitysten vakiinnuttaminen, ja toisaalta niiden moninaisuus, muuttuminen ja uusien merkityksellistämisen tapojen mahdollisuus (mt.). Diskurssianalyttisen

perinteen mukaan näen kielenkäytön tekoina ja toimintana (Suominen 2002, 2002), joka ei kuvaa todellisuutta objektiivisesti tai neutraalisti, vaan tuottaa merkityksiä ja rakentuu puhetaivoista ja narratiiveista (Peltola 2014, 67). Diskurssin käsitteellä viitataan sosiaalisesti rakentuneisiin puhe- ja ajattelutapoihin, joilla esitetään eli representoidaan jokin kohde tai aihe. Diskurssit tuottavat merkityksellistä tietoa ja tuotettu tieto vaikuttaa sosiaalisiin käytäntöihin (Hall 1999, 99–105). Tutkimukseni tapauksessa tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että ”aitoon” avioliittoon liittyvät puhetaivot määrittelevät toiset parisuhteet epäaidoiksi, millä perustellaan ulkomaalaisen puolison oleskeluoikeuden epääminen. Michel Foucault'n mukaan diskurssi onkin yksi niistä järjestelmistä, joiden kautta valta leviää (Hall 1999, 102). Diskurssit on myös rinnastettu ideologiaan: diskurssi on ”joukko lausumia tai uskomuksia, jotka tuottavat tietoa, joka palvelee tietyn ryhmän tai luokan etuja”. Samaa diskurssia voivat kuitenkin käyttää ryhmät, joilla on hyvinkin erilaisia tai jopa vastakkaisia intressejä (mt., 100–102). Eri merkityssysteemit elävät rinnakkain ja kilpailevat keskenään (Jokinen ym. 1993, 17). Haastattelupuhe paikantuu yhtäältä ihmisten henkilökohtaisiin tilanteisiin, mutta suhteutuu samalla ympäröivän yhteiskunnan puhetaivoihin.

Tutkimusaineistossa on kyse haastateltavien kokemuksista ja näiden kokemusten kerronnasta. Minulla ei ole suoraa pääsyä siihen, miten lupajärjestelmä ”todellisuudessa” toimii, kuten esimerkiksi siihen, mitä ihmisiltä on kysytty viisumi- tai lupahaastatteluissa. Tutkimusaineistoon välittyikin se, mitä haastateltavat tutkimushaastattelutilanteessa kokevat merkitykselliseksi nostaa esiin, tietoisesti tai tiedostamatta. Myös vuorovaikutuksella, kertomisen kontekstilla ja subjekti-asemien rakentamisella on haastatteluissa olennainen merkitys (Hyvärinen 2010, 92). Haastattelututkimuksessa haastattelija osallistuu haastattelupuheen tuottamiseen: haastattelukysymykset, haastattelijan ja haastateltavan positiot ja haastattelutilanteen vuorovaikutus vaikuttavat siihen millaiseksi kerronta rakentuu (Riesman 2008, 22). Haastattelussa rakennettu kertomus toimii tiedon tuottamisena tutkimusta varten, mutta sillä on haastateltaville myös muita merkityksiä: haastattelupuheella on myös identiteettiä rakentava ja uusintava merkitys, se voi olla poliittisesti motivoitunutta tai tapahtumien konstruointi haastattelutilanteessa voi toimia mielen ja merkityksen rakentamisena menneisyyden tapahtumille (Riesman 2008, 8).

Haastattelujen diskursiivisuuden ja narratiivisuuden lisäksi näen kuitenkin, että haastateltavien puheella on viittauspisteitä myös puheen ulkopuoliseen todellisuuteen (Peltola 2014, 68). Esimerkiksi haastateltavien oman toiminnan strategioita kuvatessa nostan esiin niitä diskursseja, joihin haastateltavat itse nojaavat, mutta myös niitä

resursseja ja pääomia, joita he lupaprosessin edistämiseksi käyttävät. Haastattelupuhe viittaa siis myös haastattelutilannetta ympäröiviin sosiaalisiin ja materiaalsiin suhteisiin (Tolonen & Palmu 2007). Ihmiset käyvät lupaprosessin läpi ollen ruumiillisesti läsnä tilanteissa ja tuottaen materiaalisia dokumentteja. Materiaalisuus tarkoittaa tutkimuksessa myös sitä, että kulttuuristen käytäntöjen ja tulkintojen lisäksi kiinnostuksen kohteena ovat myös toiminnan seuraukset (Tolonen & Palmu 2007, 95). Lupakäytännöllä on materiaalisia, ruumista rajoittavia seurauksia kuten se, miten ne sääntelevät eri ruumiiden ja eri passin omistavien ihmisten liikkumista ja matkustamista.

Diskurssianalyttisissä tarkasteluissa kielellä ja sanastolla on keskeinen merkitys. Englanti oli pariskuntien mukaan pääkieli puolisoiden keskinäisessä kommunikaatiossa ja koin haastateltavien kielitaidon parihaastatteluissa ja nepalilaisten yksilöhaastatteluissa riittäväksi. Koska osa tutkimushaastatteluista on tehty kielellä, joka ei ole kenenkään haastattelutilanteeseen osallistuneen äidinkieli, täytyy kielen ja sanaston ehdot ja rajoitukset kuitenkin ottaa huomioon myös analyysissä. Tämä tuo näkyviin myös sen, kuinka diskurssien tuottamisella ja niihin osallistumisella on myös yksilöllisiin resursseihin kiinnittyviä reunaehtoja.

Tutkimuksen tavoitteena ei ole yleistää haastattelujen analyysin tuloksia sellaisenaan kaikkiin lupaa hakeviin pariskuntiin. Kahdeksan ihmisen kerronnan kautta rakentuva kuva neljästä luvan hakemisen prosessista kuitenkin nostaa esiin asioita, jotka koskevat ainakin joitakin luvan hakemisen tapauksia. Analyysi nostaa toisaalta esille avioliiton perusteella haettavan prosessiin liittyvän hallinnan erityislaadun (Peltola 2008, 115) ja tuottaa yksityiskohtaista tietoa rajatusta lupatapauksesta (Peuhkuri 2008, 31). Samalla analyysi tuottaa kuvaa myös maahanmuuton hallinnasta ja lupaprosessista yleisemmin.

3.4.2 Analyysin eteneminen

Tieteellisen tiedon tuottaminen on käytännöllinen prosessi. Siksi on olennaista kiinnittää huomiota siihen, mitä tutkijat tutkiessaan oikein tekevät, ja millaisen työn tuloksena tutkimus syntyy. Tutkijan työn ei kuuluisi olla vain eräänlaista rituaalien ja konventionaalisen tutkimuksen vaiheiden ja muotojen toteuttamista. (Peltola 2008, 121–124). Onnistunut analyysi ei ole mekaanista menetelmän soveltamista, vaan tutkijan ajattelun tulosta. En ole analyysissäni soveltanut yksittäistä menetelmäkirjasta poimimaani metodologiaa, vaan kuvaan tässä sitä prosessia, jolla aineiston analyysi eteni. Kirjoitin läpi tutkimusprosessin tutkimuspäiväkirjaa, johon kirjasin muistiinpanoja esimerkiksi haastattelujen jälkeen. Muistiinpanot auttoivat haastattelun tilanteen muistamisessa ja

kontekstoimisessa, ja jo haastateltaessa ja litterointivaiheessa tehdyt huomiot loivat pohjaa aineiston analyysille.

Analyysin ensimmäistä vaiheita voisi kuvata laadulliseksi sisällönanalyysiksi (Tuomi & Sarajärvi 2013), jossa pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota (mt., 108). Haastatteluaineiston käsittely lähti liikkeelle aineiston teemoittelulla, jossa etsin ja merkitsin aineistoon ne kohdat, joissa tietty teema tuli näkyviin (mt., 98). Ensimmäiset teemat muotoutuivat aikaisemman tutkimuskirjallisuuden ja teoreettisen taustan pohjalta ja ne ovat näkyvissä myös haastattelurungon muotoilussa. Teemat kuitenkin täydentyivät myös aineistoa lukiessa. Teemoittelin haastattelut atlas.ti -ohjelma avulla, mutta lisäksi luin ja merkitsin muistiinpanoja myös paperille tulostettuihin haastatteluihin. Pääteemoiksi muodostuivat parisuhteeseen/avioliittoon, lupaprosessiin ja -kategoriaan, etnisyyteen/”rotuun” ja kulttuuriin, sosiaalisiin suhteisiin, eriarvoisuuteen, epäilyyn/stigmaan sekä toiminnan strategioihin liittyvät koodiperheet, jotka sisälsivät useampia, tarkempia alakoodeja.

Sisällönanalyysia on kritisoitu siitä, että se tuottaa vain luokitteluja, eikä uudelleen järjestetty aineisto vielä sellaisenaan ole tutkimuksen tulosta (Salo 2015). Tutkimuksen varsinainen analyysi tapahtuikin empiirisen aineiston ja tutkimuskirjallisuuden vuorovaikutteisen luennan kautta, jota voidaan kutsua myös ”aineiston ajattelemiseksi teorian kanssa” (mt., 172). Teoreettinen viitekehys ohjasi sitä, miten analyysi teemoja lukiessa eteni. Tämä viitekehys kuitenkin myös täydentyi analyysin edetessä ja aineiston herättämien kysymysten ja huomioiden ohjattessa uuden tutkimuskirjallisuuden pariin. Analyysini noudatti periaatetta, jonka mukaan valmiit teoreettiset jäsenyydet eivät saa haitata tutkijan herkkyyttä havaita aineiston ominaispiirteitä, mikä käytännössä tarkoittaa sitä, että analyysi rakentuu sekä teoriasta johdettujen kysymysten, että aineiston esiin nostamien kysymysten pohjalta (Peuhkuri 2008, 136). Teoreettiset lähtökohdat, kuten rodullistamisen käsite, ohjasivat analyysiä, mutta toisaalta jotkut teemat, kuten kokemus intiimiyden rikkomisesta, nousivat tarkasteluun voimakkaammin aineistosta käsin. Aineisto ei kuitenkaan vastaa tutkijalle ilman kysymyksiä, vaikka saattaakin vihjata, mitä siltä kannattaisi kysyä (Salo 2015, 172). Analyysin edetessä tutkimuksen kirjoittaminen aineiston ja teorian vuoropuheluna tarkoitti empiiristen tulosten vertaamista aiemman tutkimuksen tuloksiin sekä niiden arviointia aiemmin esitetyistä teoreettisista näkökulmista (Peuhkuri 2008, 134). Luin aineistoa teemoittain, mutta myös niin, että analysoin teemoja suhteessa kokonaiseen haastattelukertomukseen sekä suhteessa muihin samaa lupatapausta koskeviin haastatteluihin.

Analyysin edetessä aloin hahmottaa haastatteluja kolmen näkökulman kautta. Ensinnäkin olin kiinnostunut siitä, mitä lupaprosessiin kuuluvia aidon avioliiton normeja haastattelukerronnassa tuli esille ja miten ne suhtautuivat ihmisten omiin elämiin ja parisuhteen järjestämisen tapoihin. Normien tarkastelu oli myös tutkimuskirjallisuudessa keskeinen avioliittoon liittyvän siirtolaisuuden hallinnan tutkimisen teema. Toiseksi olin kiinnostunut siitä, miten itse lupaprosessin läpikäyminen, kuten viranomaiskontaktit ja tutkinnan alle asettuminen, koettiin. Näissä kysymyksissä erityisesti rodullistamiseen liittyvä tutkimusteoria resonoi haastatteluaineiston kanssa. Kolmanneksi olin siirtolaisuuden autonomian ajatuksen ohjaamana myös kiinnostunut jäljittämään sitä, miten ihmiset itse toimivat lupaprosessissa. Näistä kolmesta alueesta, jotka rakentuvat kolmeksi analyysiluvuksi, alkoi puolestaan hahmottua erilaisia kokonaisuuksia: esimerkiksi hakijoiden ja puolisoitten omilla strategioilla kiinnitin huomiota yhtäältä siihen, miten pariskunnat pyrkivät yhtäältä vakuuttamaan maahanmuuttoviranomaisiin ja toisaalta siihen, miten he hyödynsivät erilaisia resursseja perheen yhdistämisen prosessin edetessä.

3.5 Eettiset kysymykset

Tutkijan ja tutkittavien suhteeseen liittyy monia eettisiä kysymyksiä. Ensinnäkin kysymykset liittyvät haastattelutilanteisiin. Haastatteluissa pyrin feministiseen metodologiaan liittyvien tietoisuuden lisäämisen ja vastavuoroisuuden periaatteiden (Skeggs 1995, 198) noudattamiseen siinä määrin, kuin se oli lyhyessä tutkimussuhteessa mahdollista. Korjasin esimerkiksi eräiden haastateltavien virheellisiä tietoja luvan hakemisen aikataulusta. Haastateltavien kanssa löytyi monia yhteisiä pintoja: puhuin haastateltaville myös esimerkiksi omasta lapsestani ja kokemuksistani Nepalissa.

Koin tärkeäksi myös oman paikantumisen osoittamisen tutkimushaastatteluissa. Toin haastateltaville esiin oman rasisminvastaisuuteni ilmaisemalla rasismiin liittyvän kerronnan yhteydessä, että en hyväksynyt heidän kohtaamansa rasismia. Haastatteluja lukiessa huomasin kuitenkin, että usein tällaisen kerronnan kohdalla reaktioni oli myös epäuskoinen – ”Oikeasti?”, ”Uskomatonta!” – mikä kertoo siitä, kuinka vierasta rasismi (valkoisen miehen kanssa parisuhteessa olevalle) valkoiselle naiselle on, eikä välttämättä solidaarisin keino vastata rasismista kertovalle. Haastattelujen toteuttamisessa otin myös huomioon sen, ettei haastatteluista tullut lupa- tai viisumihaastattelun toisinto: pyrin viestimään haastateltaville, etten ollut tarkastamassa heidän suhteensa ”aitoutta” ja kerroin, etten ole yhteydessä maahanmuuttoviranomaisiin, vaan tekemässä tutkimusta.

Oma kriittistä suhtautumistani maahanmuuton hallintaan en tuonut esille suorasanaisesti, mutta se oli luettavissa kysymysten muotoilusta sekä siitä emotionaalisen reagoinnin tavasta, jolla suhtauduin haastateltavien esittämiin kokemuksiin.

Haastattelijan ja haastateltavan suhde vaikuttaa siihen, miten tutkimuksen teemoja lähestytään, miten niistä neuvotellaan, miten niihin reagoidaan ja vastataan sekä siihen, miten merkitysten rakentaminen tapahtuu (Tolonen & Palmu 2007, 91). Haastatteluiden aikana ja niitä lukiessa koin, että saman kulttuurin, kielen ja koulutustason jakavien, samaa sukupuolta edustavien suomalaisten naisten kanssa ymmärrys haastattelusta ja sen kulusta oli jaettua. Nämä haastateltavat tuntuivat ymmärtävän, mitä kysyin ja itse koin ymmärtäväni heidän kertomaansa. Haastateltavat refleктоivat kokemuksiaan monipuolisesti ja värikkäästi ja tuntuivat jäsentävän asioita ennakoimallani tavalla. Jatkokysymyksiä oli helppo esittää. Haastatteluissa selvisi, kuinka suomalaiset puoliset olivat hoitaneet oleskelulupien hakemiseen liittyvän tiedonhankinnan ja lomakkeiden täyttämisen suurelta osin. Heillä oli luonnollisesti parempi käsitys suomalaisista käytännöistä, joten osa lupaprosessia käsittelevistä kysymyksistä tuntui olevan enemmän suunnattu heille.

Sen sijaan etäisyys joihinkin nepalilaisiin miehiin tuntui suuremmalta. Kerroin aina haastattelun alussa tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta, mutta minulle oli epäselvää, ymmärsivätkö kaikki heistä, mistä tutkimuksessani on kysymys. Kaksi nepalilaisista oli käynyt englanninkielistä koulua, kun taas kaksi oli lopettanut koulun hyvin aikaisessa vaiheessa, joten miesten kielitaidoissa oli huomattavia eroja. Huomasin, että nepalilaisten haastateltavien ymmärtämisessä oli kuitenkin apua siitä, että minulla on edes jonkinlainen kosketus Nepaliin ja että olen esimerkiksi tottunut kuulemaan nepalinkielisten puhumaa englantia. Pyrin parihaastatteluissa kääntämään keskustelun englanniksi kaikkien mukana pysymiseksi, vaikka jotkut suomalaisista naisista kokivat helpommaksi kertoa lupaprosessiin liittyvistä asioista osittain suomeksi. Haastatteluissa näkyi myös kulttuuritaustan ero: useissa kohdissa haastateltavat esimerkiksi pyrkivät selittämään tai avaamaan nepalilaista tapaa toimia.

3.5.1 Anonymiteetti

Keskeinen eettinen periaate tieteellisessä tutkimuksessa on se, ettei tutkittaville saa koitua haittaa tutkimukseen osallistumisesta. Tutkimusaiheeni sensitiivisyys ja aineiston käsittelyyn ja kirjoittamiseen liittyvien ratkaisujen tärkeys korostui, kun eräs henkilö päätti ensin jo suostuttuaan, mutta uudestaan harkittuaan jättäytyä pois tutkimuksesta. Pariskunnan ensimmäinen lupahakemus oli parhaillaan käsittelyssä, ja heidän pelkonaan

oli, että tapaus saattaisi olla tunnistettavissa ja vaikuttaa luparatkaisuun. Henkilö sanoi tietävänsä tapauksia, joissa lupa oli evätty käsittämättömistä syistä, ja koki, ettei maahanmuuttoviranomaisten kanssa toimiessa voi koskaan olla liian varovainen. Tämä kertoo siitä epäluottamuksesta, jota lupaa hakevat voivat kokea maahanmuuttoviranomaisia kohtaan.

Tutkittavien tunnistamattomuuden suojelemiseksi aineisto on anonymisoitu poistamalla tunnistetiedot, kuten henkilöiden ja paikkojen nimet. Näiden teknisten seikkojen lisäksi tutkimusta kirjoittaessa on otettu huomioon muut mahdolliset seikat, joiden kautta tutkittavat voivat olla tunnistettavissa. Vaikka haastateltavat säilyisivät anonymineina tutkimuksen lukijoille, on maahanmuuttoviranomaisilla periaatteessa suuremmat mahdollisuudet tunnistaa haasteltavia yhdistämällä heidän kertomuksiaan omiin asiakirjoihinsa. Vaikka aineistossa ei tule esiin perusteita lupien epäämiseksi, on tutkittavien anonymiteetin suojelemisessa noudatettu erityistä tarkkuutta. Yksilöhaastattelujen tulee olla luottamuksellisia myös suhteessa omaan puolisoon. Parihaastatteluissa en siis itse nostanut esille puolisoitten aikaisemmin yksilöhaastattelussa kertomia arkaluonteisia asioita. Myöskään analyysissä en yhdistä saman tapauksen eri haastatteluja niin, että puolisoilla on mahdollista tunnistaa luottamukselliseksi tarkoitettuja asioita.

Tutkimusetiikasta keskusteltaessa on myös kiinnitetty huomiota siihen, kuinka haasteltavien vaivan, tutkimuksen avoimuuden ja resurssien niukkuuden vuoksi anonymisoitujen aineistojen jatkokäyttö olisi monessa tapauksessa eettisesti kestävämpi ratkaisu, kuin vaivalla kerätyn aineiston tuhoaminen vain sen osittaisen hyödyntämisen jälkeen (Kuula 2011). Aiheen sensitiivisyyden vuoksi lupasin tutkimukseen osallistuville, että aineisto tuhotaan tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Tämä tuntui etenkin tutkimuksen alkuvaiheessa luottamuksen rakentamisen kannalta olennaiselta, vaikka jälkepäin ajatellen huolellisesti anonymisoidun aineiston oma jatkokäyttö mahdollisissa muissa julkaisuissa tuntuisikin paremmalta ratkaisulta.

Edellä olen esitellyt tutkielman lähtökohdat, tutkimusongelman, teoreettisen viitekehyksen sekä tutkielman aineiston ja menetelmät. Siirryn seuraavaksi tutkimuksen empiiriseen osaan, joka jakautuu kolmeen analyysilukuun: Ensiksi analysoin ”aidon” avioliiton edellytyksiä sekä niiden suhteutumista haastateltavien parisuhteen ja eletyn elämän käytäntöihin. Toiseksi tarkastelen epäilystä perheen yhdistämisen käytännöissä. Kolmanneksi analysoin lupaa hakeneiden omia toiminnan strategioita avioitumisen ja luvan hakemisen prosesseissa.

4 "AIDON" AVIOLIITON EDELLYTYKSET

Saadakseen luvan perheenyhdistämisen perusteella parisuhteen osapuolten on kyettävä todistamaan, että ulkomaalainen tulee maahan perhe-elämän viettämisen tarkoituksessa (Maahanmuuttovirasto 2011). Koska muuttamisen motiiveja ei ole mahdollista suoraan nähdä eikä mitata, päätelmät motiivin puhtaudesta tehdään arvioimalla sitä, miten lupaa hakevan ulkomaalaisen ja tämän suomalaisen puolison parisuhde täyttää ideaalin avioliiton edellytykset (Lavanchy 2015, 284). Avioliittoon perustuva perheenyhdistäminen pohjaa käsitykseen, jonka mukaan on olemassa "aito" parisuhde, joka voidaan erottaa sen vastakohdasta, ei-aidosta, vilpillisin aikein solmitusta niin kutsutusta "sopimus-" tai "lumeavioliitosta".

Jotta parisuhteen "aitous" voidaan todentaa, se täytyy purkaa erilaisiksi mitattaviksi tai todennettaviksi ulottuvuuksiksi, jotka toimivat indikaattoreina "aidosta" suhteesta. Maahanmuuttoviranomaiset pyrkivät määrittelemään suhteen "aitouden" tai epäaitouden suhteen sisältöjen ja käytäntöjen avulla. Suomessa avioliittolakiin (FINLEX 1929) ei ole kirjattu sisällöllisiä vaatimuksia, joita parisuhteelta odotetaan, eikä myöskään ulkomaalaislaissa (FINLEX 2004) määritellä avioliittoa eikä "lumeavioliittoa". Maahanmuuttoviranomaisten sisäisessä ohjeistuksessa "lumeavioliiton" piirteiksi kuitenkin luetellaan yhteiselämän puuttuminen, se että puoliset eivät ole tavanneen ennen avioliittoa, asianmukaisen osallistumisen puuttuminen avioliitosta johtuviin velvollisuuksiin, ristiriitaisten tietojen antaminen puolisoista tai suhteesta, yhteisen kielen puuttuminen, avioitumiseen liittyvä rahasumma tai aikaisemmat lumeavioliitot (Maahanmuuttovirasto 2011). Ohjeistus pohjaa EU:n yhteisiin käytäntöihin (Euroopan komissio 2014).

Aidon avioliiton normien ollaan eurooppalaisessa maahanmuuton hallintaa käsittelevässä tutkimuksessa nähty perustuvan länsimaisen romanttisen rakkauden narratiiveihin (Lavanchy 2015, 284), mutta toisaalta tutkijat ovat tuoneet esille myös oletuksia ulkomaalaisen kulttuuritaustan näkyemisestä parisuhteen käytännöissä (Pellander 2015a; Carver 2014). Joissakin tutkimuksissa on tuotu esille avioliiton käytännöllisten tai materiaalisten ulottuvuuksien painottumista aidon suhteen määrittelyissä (Eggebo 2013a), toisissa taas nostettu esiin, kuinka keskenään samankaltaiset puoliset ovat normi, jota vasten keskenään erilaisten puolisoitten suhde näyttäytyy lähtökohtaisesti epäilyttävän (Lavanchy 2015, 289). Avioliittoon perustuvan perheenyhdistämisen tutkimuksessa on käytetty moraalisen portinvartijuuden käsitettä (Wray 2006; Pellander 2016) viittaamaan

siihen, kuinka avioliittoon perustuvien perheenyhdistämisten sääntelyssä tulevat näkyviin moraaliset oletukset siitä, millainen on oikeanlainen perhe-elämä ja "aito" avioliitto.

Tarkastelen tässä luvussa sitä, minkälaisia "aidon" suhteen edellytyksiä perheenyhdistämisen prosessissa nostaa näkyviin ylirajaisten, suomalais-nepalilaisten pariskuntien kokemusten pohjalta ja miten nämä "aidon" suhteen normit suhteutuvat haasteltavien parisuhteeseen ja elämään. Lupaprosessissa määritelty "aidon" suhteen ideaali tulee näkyviin luvan hakulomakkeiden, lupa- tai viisumihaastatteluissa esitettyjen kysymysten sekä lisäselvitysten kautta. Analyysi ei kuitenkaan kohdistu viranomaiskäytäntöjen havainnointiin tai lupaprosessin asiakirjoihin, vaan kysymyksiä lähestytään lupaprosessin läpikäyneiden pariskuntien kokemusten ja kerronnan kautta.

4.1 Avioitumispäätös ja pakotetun avioitumisen seuraukset

Haastateltavat pariskunnat tapasivat Nepalissa, kun suomalaiset naiset olivat maassa vapaaehtoistyössä, reissaamassa tai työharjoittelussa. Parit olivat tunteneet toisensa ennen avioitumistaan muutamasta kuukaudesta useisiin vuosiin. Kolme naisista teki useita matkoja Nepaliin ja kaksi miehistä vieraili Suomessa ennen avioitumista. Ylirajaisten pariskuntien yhdessäoloa säätelivät kuitenkin jo ennen varsinaista perheenyhdistämisen prosessia molempien maiden ulkomaalaisten maassaolon hallinta. Kun pariskunnan osapuolet halusivat jatkaa yhteistä elämää Suomessa ilman jatkuvia viisumihakemuksia, niihin liittyviä aikarajoja ja maksuja, oli heidän läpäistävä ulkomaalaishallinto. Avioliitto on Suomessa moraalisesti hyväksytty ja tavanomainen parisuhteen ja yhteiselämän muoto ja myös institutionalisoitu esimerkiksi sosiaaliturvassa (Kela 2016). Ylirajaisten pariskuntien kohdalla avioliitto ei kuitenkaan ole riittävä tae "aidosta" suhteesta, jos yhdessä asuminen "avioliitonomaisissa olosuhteissa" ei ole todistettavasti kestänyt vähintään kahta vuotta tai jos pariskunnalla ei ole yhteistä lasta (FINLEX 2004, § 37). Niinpä kaikki parit näkivät avioliiton solmimisien ainoana mahdollisuutena nepalilaisen puolison oleskeluluvulle. Avioituminen jäsenyikin haastateltavilla osaksi lupaprosessia, sen ensimmäiseksi vaiheeksi:

MM: Kertositteko sitten siitä ensimmäisen luvan hakemisesta. Mitä se prosessi sisälsi?

Koko tarina, miten se alko ja mitä tapahtu?

Mies: Ensin ne kertoi että meidän pitää mennä naimisiin Nepalissa, se oli se ensimmäinen.

MM: Kuka kertoi?

Mies: Suurlähetystöstä, eikö?

Nainen: Mmm. [vähvistä]

Mies: Me luettiin siitä jostain paperista, muistatko?

Nainen: Joo netistä, kyllä.
(*parihaastattelu, P2*)

Suurin osa haasteltavista kertoi menneensä naimisiin nimenomaan avioliiton juridisen merkityksen takia. Osa haastateltavista kertoi, ettei olisi mennyt naimisiin ollenkaan ilman lupajärjestelmän vaatimusta. Joidenkin puolisoitten mukaan avioliitto ei ollut lainkaan sellainen instituutio, johon he olisivat halunneet sitoutua: he eivät uskoneet avioliittoinstituutioon, tai eivät nähneet merkitykselliseksi parisuhteen julkistamista ulkopuolisille tai sen määrittelyä ylipäätään. Avioliitto ei vastannut heidän käsitystään omasta parisuhteesta. Osalle taas kyse oli nimenomaan suhteen vaiheesta: avioliiton solmimisen aika olisi kyllä tullut, mutta vasta suhteen myöhemmässä vaiheessa.

Ja sit mä muistan, mä alussa ajattelin, koska se, jotenkin silti että jos ei ois ollu sitä prosessijuttua, tuota oleskelulupajuttua, niin mä luulen että se olis ollu henkisesti aika mennä kihloihin, se niinku mielikuva kihloista, että joku päivä menen sinun kanssa naimisiin ja meidän suhde vakiinnutetaan, mutta ei vielä naimisiin.
(*suomalainen nainen, yksilöhaastattelu, Y6*)

Haastateltavan kuvauksessa avioliitto määrittyy suhteen vakiinnuttamiseksi, johon hän ei vielä yhteen muuttamisen vaiheessa kokenut olevansa valmis. Oma kokemus vastasi kihlausta, löyhempää sitoutumisen astetta. Oleskelulupajärjestelmä kuitenkin vaati haastateltavaa toimimaan omaa kokemustaan vastaan ja solmimaan avioliiton ennen hyväksi koettua aikaa. Osalla haastateltavista avioliiton epäajankohtaisuus liittyi ikään:

Että en mä niinko ollu koskaan mun elämässä aatellu että mä meen naimisiin, niinku muuten välttämättä. Nykyään se taas on niiku er-, nykyään mä aattelen siitä avioliitosta erilailla, mut sillon, mä olin kaksytkuus, niin en mä sillon ollu miettiny semmosia.
(*suomalainen nainen, Y5*)

Kaikki haastateltavista olivat avioituessaan 26–32-vuotiaita, eli suhteellisen nuoria. Vuonna 2015 kaksi kolmasosaa suomalaisista saman ikäisistä nuorista oli naimattomia (Tilastokeskus 2016). Niinpä lupajärjestelmään sisältyvä avioitumisen normi ohjasi parit paradoksaalisesti toimimaan tavalla, joka on poikkeuksellista heidän ikäryhmänsä keskuudessa Suomessa. Sama ilmiö tulee näkyviin myös Nadine T. Fernandezin (2013) haastatteleminen nuorten tanskalais-kuubalaisten pariskuntien kohdalla. Avioliiton solmimisen epäajankohtaisuus ei kuitenkaan liity pelkästään ikään, sillä myös muissa tutkimuksissa on tuotu esille sitä, kuinka lupajärjestelmä ohjaa ylijäisiä pareja avioitumaan (esim. Sirkkilä 2005, 131–135).

Vaikka avioliitto länsimaissa on aikaisemmin ollut instituutio, jossa taloudellisilla ja poliittisilla suhteilla on ollut merkittävä sija (Coontz 2006), nykyisin se perustuu usein

romanttiseen rakkauteen (Säävälä 2007, 80). Avioliitolla on kuitenkin myös oikeudellinen ulottuvuus, joka velvoittaa sen osapuolia esimerkiksi taloudellisesti: puoliset ovat elatusvelvollisia toisiaan kohtaan (FINLEX 1929). Tämä sitoumus oli tuntunut eräälle haastateltavista vaikealta:

Ja just se että yhtäkkiä joku oikeesti joku taloudellinen tila ja tommoset lasketaan yhteen ja.. että ei mul- jotenkin aatteli että siihen ei ollut vielä valmis, ja sitten. Mutta oli se että oli pakko sen prosessin takia.
(suomalainen nainen, Y6)

Vaikka Suomen kansalaisen perheenjäsenen kohdalla toimeentuloedellytystä ei sovelleta, eli suomalaisen puolison ei tarvitse osoittaa kykenevänsä elättämään ulkomaalaista puolisoaan, avioliiton edellyttäminen sitoo puoliset taloudellisesti yhteen. Haastattelussa tuli esiin, kuinka avioliitto asettaa suomalaisen puolison vastaamaan pariskunnan taloudesta, kun työllistyminen uudessa asuinmaassa saattaa olla ulkomaalaiselle ainakin aluksi haastavaa. Toisaalta ulkomaalainen on ainakin osin riippuvainen puolisonsa tuloista.

Avioliittoon perustuvan luvan tapauksessa on usein tuotu esiin myös ulkomaalaislain luoma erityinen riippuvuussuhde: Ulkomaalaisen puolison oikeudet yksilöinä ja heidän asemansa hallinnon näkökulmasta ovat riippuvaisia heidän sosiaalisesta ja juridisesta statuksestaan puolisona (Williams 2010, 5–6). Oleskeluluvan sitominen puolisoon asettaa ulkomaalaisen riippuvaiseksi puolison hyväntahtoisuudesta, koska liiton lopettaminen tarkoittaisi myös oleskeluoikeuden päättymistä (Könönen 2014). Tähän liittyy vakavia ongelmia, kuten se, että ulkomaalainen saattaa joutua elämään väkivaltaisessa suhteessa ennen itsenäisen luvan saamista (Saarinen 2007). Ulkomaalaislain luoma riippuvuussuhde tuli näkyviin myös haastattelussa, jossa suomalainen puoliso kertoi aselman vaikuttaneen pariskunnan yhdessä pysymiseen:

Siis varmasti jos se [oleskelulupa] ei ois ollu sidottu minuun, niin me oltas erottu. Tavallaan nyt katsottuna se on hyvä asia, koska kiva et me ollaan yhdessä, mut silloin ku oli tosi vaikeeta, niin tavallaan se. (...) Että kyllä se niinku vaikeuttaa huomattavasti sitä asiaa.
(suomalainen nainen, Y5)

Avioliiton solmimisen lisäksi myöskään sen purkamisessa ei ole kyse vain puolisoitten keskinäisestä suhteesta, vaan ulkomaalaisen oleskeluoikeudesta. Tämä voi vaikeuttaa eropäätöksen tekemistä ja tämän pariskunnan kohdalla esti sen kokonaan. Toisaalta ulkoapäin ohjatun sitoutumisen yhdessä pitävä vaikutus näyttäytyi haastateltavalle jälkeinpäin arvioituna positiivisena. Lupajärjestelmä tunkeutuu parisuhteen sisälle asettamalla ulkomaalaisen maassaolon oikeutuksen riippuvaiseksi suhteesta suomalaiseen puolisoon.

Jaana Maksimaisen (2010, 7) mukaan länsimaisessa parisuhdekäsityksessä parisuhde ja avioliitto ovat erillisiä ilmiömaailmoja: "Siinä missä parisuhteen ideassa korostuu yksilöllisyys, yksityisyys ja sisäänpäinkääntyneisyys, on avioliitto instituutiona julkinen, yhteisöön sitova ja muiden tunnustettavaksi tarkoitettu". Useissa haastatteluissa tuli näkyviin henkilökohtaisen parisuhteen eriytyminen julkisesti solmitusta avioliitosta omaksi alueekseen. Julkinen avioliitto merkitsi haastateltavien kohdalla paitsi muiden tunnustettavaksi tarkoitettua sosiaalista sitoumusta, myös erityisesti juridista avioliittoa, joka solmittiin oleskeluoikeuden takia. Juridinen avioliitto solmittiin sen vuoksi, että se oli yksityisen parisuhteen jatkumisen kannalta välttämätöntä. Osalla haastateltavista näiden kahden ulottuvuuden yhteen punominen ei haastatteluissa asettunut ongelmalliseksi. Joissakin haastatteluissa tuli kuitenkin näkyviin, kuinka haastateltavat pyrkivät ratkaisemaan ulkoapäin ohjatun avioitumisen ja sisältäpäin koetun parisuhteen välisen ristiriidan:

Mä oon joskus sanonukkin että tää on tämmönen järjestetty rakkausavioliitto, että se on ainoa niinku järkevä mitä tehdä sitte. Toki siinä vaiheessa aattelee että mennään naimisiin ja sitte jos ei toimi niin sitte ei. Mut et se oli ainoa vaihtoehto että voidaan asua samassa maassa, oli se maa kumpi tahansa.

(suomalainen nainen, Y7)

Suomalainen puoliso kuvaa avioliittoaan "järjestettynä rakkausavioliittona", liittona, jossa yhdistyy toisaalta länsimaisen avioliiton lähtökohtana pidetty rakkaus ja toisaalta tämän ideaalin vastakohtana pidetty "järjestetty" avioliitto. Itse avioliiton solmiminen näyttäytyy haastateltavan puheessa välineellisenä valintana, jota ei koeta sisäistyneesti, eikä sen sitovuutta ajatella lopullisena. Avioliitto rakentuu järkeväksi valinnaksi suhteessa tavoitteeseen, joka on puolisoitten rakkauteen perustuvan yhteiselämän jatkuminen. Järki ja tunne eivät puheessa asetu toisiaan vastaan, vaan ne järjestyvät suhteen luonteviksi osiksi, mikä on tyypillistä nykyiselle länsimaiselle terapeuttille parisuhdeymmärrykselle (Maksimaisen 2010, 61–62).

Joillekin haastateltavista avioliiton solmiminen "väärässä" kohdassa parisuhdetta oli ristiriitaisempaa:

Mä en tiiä kyl onko se jostain omista taustoista ja jostain, että se naimisiinmeno.. on se kyllä sillekin [puolisolle] iso juttu.. mutta jotenkin mulle se oli semmonen, jotenkin semmonen jännä elämää suurempi, että kun sinä menet kerran naimisiin niin se oli semmonen jännä iso, että siitä ei sitten nuin vaan erotakkaan ja blaa blaa blaa. Ja sitten mä tuota.. niin sitten, niin mä uskottelin itelle vaan sitä että se on, tai olin silleen, että tää on vaan niinku papereissa nyt. (...) Ja sitten se oli vähän just semmonen niinkun, tänä päivänä edelleen on vähän semmonen, että mä en tiedä puhunko mä niinkun aviomiehestä vai poikaystävästä vai avopuolisosta vai mistä mä puhun, vaikka työpaikalla. Koska meillä ei oo ollut sitä hääjuttua, niin se mulle henkisesti mä en ole

täysin naimisissa, mä oon puoliksi naimisissa.
(*suomalainen nainen, Y6*)

Avioliiton solmiminen rakentuu haastattelupuheessa juridisen merkityksen lisäksi syvästi merkitykselliseksi asiaksi ja tärkeäksi valinnaksi, jota hän ei halua tehdä kevein perustein. Haastateltava kuvaa omaa juridista sitoutumistaan "vain papereissa olevaksi" ja käyttää myös muissa yhteyksissä käsitettä "paperiliitto", jolla usein viitataan vilpillisiin pidettyihin "sopimus"- tai "lumeliittoihin". Eräs nepalilaisista miehistä taas käytti käsitettä "court marriage", mikä viittaa avioliittoon nimenomaan juridisena sitoumuksena. Haastateltavilla kuvaus ei kuitenkaan liittynyt siihen, että liiton pohjalla oleva parisuhde olisi koettu jotenkin epäaidoksi, vaan päin vastoin siihen, ettei avioliiton solmiminen sopinut käsitykseen oman suhteen tilasta. Maksimaisen (2010, 7) mukaan parisuhteessa olennaista on omakohtaiseen kokemukseen perustuva ymmärrys parisuhteen merkityksestä. Avioliiton kuvaaminen "paperiliitoksi" toimii siis tapana merkityksellistää avioliiton solmiminen osaksi oman suhteen kertomusta ja tapana säilyttää hallinta omasta suhteesta ja sen määrittelyistä itsellä erotuksena ulkoapäin tulevista luokituksista. Lainauksessa tulee myös esille se, kuinka avioliiton pakotettu solmiminen sekoittaa haastateltavan oman suhteen käsittämisen tapaa. Avioliitto asettuikin joissakin haastatteluissa tosiasiallisesta kyllä/ei-kategoriasta kokemukselliseksi ja häilyväksi, josta haastateltavat neuvottelivat keskenään myös haastattelutilanteessa. Pakotettu avioituminen voi siis johtaa siihen, että virallinen siviilisäätö ja oma kokemus parisuhteesta asettuvat keskenään ristiriitaan.

Perheenyhdistämisen prosessissa ei vain tarkisteta olemassa olevaa suhdetta ja sen "aitoutta" vaan järjestelmä vaikuttaa avioitumiskäytäntöihin: lupajärjestelmä vaikutti haastateltavien avioitumiseen tai ainakin sen ajankohtaan. Kuten yksi haastateltavista kuvaa:

Ihmiset haluaa päästä olemaan samassa maassa, ja jos ainut keino on mennä naimisiin, sitten he menee naimisiin.
(*suomalainen nainen, Y7*)

Avioitumispäätös ei lähtenyt suhteen lähtökohdista käsin vaan lupajärjestelmän vaatimuksesta. Normi avioliitosta "aidon" suhteen edellytyksenä voi siis ohjata yllirajaisissa parisuhteissa olevia ihmisiä tekemään ratkaisun, joka ei suhteen näkökulmasta ole omaehtoinen. Jotkut pariskunnista joutuivat tuomaan parisuhteeseensa elementtejä, jotka eivät heidän mielestään siihen kuuluneet ja antamaan suhteelle määritelmän, jota eivät olisi halunneet antaa. Suhteen muokkaaminen lupajärjestelmän moraalisiin oletuksiin sopivaksi tekikin avioliitosta joidenkin pariskuntien omasta näkökulmasta "paperiliiton". Näin lainsäädäntö, jonka pyrkimyksenä on tunnustaa ja ehkäistä "paperiliittoja", tuleeekin

paradoksaalisesti tuottaneeksi niitä. Avioliiton sitominen oleskelulupaan vaikutti tuoneen avioliitolle jossain määrin erilaisen merkityksen kuin mitä sillä on suomalaisessa kontekstissa: avioliiton juridinen merkitys korostuu.

Lupajärjestelmän vaikutus ei kaikkien haastateltavien kohdalla ollut vain ulkoista, avioliiton juridiseen solmimiseen liittyvää, vaan pakotetun avioitumisen vaikutukset ulottuivat parisuhteen sisälle asti. Avioituminen ennen sopivaksi koettua aikaa toi joillakin pareilla ristiriitoja oman parisuhteen käsittämisen tapaan. Avioituminen myös asetti pariskunnat vastuu- ja riippuvuussuhteisiin, joihin he eivät ilman lupajärjestelmän vaatimusta olisi halunneet asettua. Perheenyhdistämisen prosessi ei siis ole mikään neutraali ”aitouden” toteaja, vaan vaikuttamaa suhteen rakentumiseen. Avioliittojen yksiselitteinen jakaminen dikotomisesti ”lume”- tai ”aitoihin” liittoihin asettuikin kyseenalaiseksi, sillä myös järjestelmän silmissä ”aidoiksi” määrittävissä liitoissa voi olla mukana luvan saamiseen liittyvää harkintaa.

Oleskeluluvan sitominen avioliittoon aiheuttaa sen, että puolisoiden on käytännössä pakko mennä naimisiin, jos he haluavat elää yhteistä elämää Suomessa laillisesti. Tämä ei vastaa sitä länsimaisen parisuhdekäsitykseen liittyvää autonomisuuden oletusta, jonka mukaan pariskunnat saisivat itse määrittellä, miten järjestävät suhteensa. Fernandez (2013, 275) tuo esille, kuinka ongelmalliseksi mielletyt järjestetyt avioliitot on esitetty vanhempien tai suvun, ei pariskuntien itsensä projektina. Ylirajaisissa parisuhteissa olevien avioitumiseen pakottaa kuitenkin lupajärjestelmän kautta perheen sijasta valtio ja Fernandez kysyykin, onko avioitumisen pakko ongelmallinen vain, kun se tulee perheen taholta (mt.).

4.2 Avioituminen ja perheenyhdistämisen prosessi

Haastateltavien kerronnassa perheenyhdistämisen prosessi lähti liikkeelle avioliiton solmimisesta Nepalissa. Avioitumisprosessia haastateltavat kuvasivat pitkänä ja monivaiheisena: siihen kuului eri virastoissa asioiminen ja lukuisat dokumentit, ”allekirjoitusten ja leimojen kerääminen”. Etenkin suomalaisille puolisoille prosessi näyttäytyi käsittämättömänä ja raskaana. Useilla pareilla prosessiin liittyi myös ennakoimattomia mutkia: yhdellä nepalilaisella oli ongelmia maksamattomaksi ilmoitettujen verojen kanssa, toisen vanhemmat joutuivat rekisteröimään oman avioliittonsa, jotta poika saisi tästä tarvittavan todistuksen ja kolmannelle haastateltavista henkilöllisyystodistuksen hankkiminen tuli ajankohtaiseksi vasta, kun suomalainen maahanmuuttojärjestelmä edellytti sen osoittamista.

Avioliiton solmimisen jälkeen edessä oli varsinainen lupaprosessi. Suurin osa nepalilaisista haki ensin viisumin Suomeen, ja oleskelulupaa vasta Suomesta käsin, yksi nepalilaisista haki oleskelulupaa suoraan Nepalista. Perheenyhdistämistä hakevat pariskunnat joutuvat todistamaan suhteensa ”aitoutta” prosessissa erilaisin tavoin. Institutionaaliset käytännöt Suomessa ja Suomen Nepalin-suurlähetystössä kattoivat viisumi- tai perhesidehaastattelun lähetystössä, hakulomakkeiden täyttämisen, mahdolliset lisäselvitykset tai -haastattelut, sekä muut kohtaamiset poliisin, maistraatin tai Maahanmuuttoviraston viranomaisten kanssa. Viisumin tai luvan hakemisen yhteydessä nepalilaiset miehet ja yhtä suomalaisista naisista haastatteli Nepalissa Suomen suurlähetystön virkailija. Lisäksi molemmat puoliset täyttivät erilliset, lähes identtiset lupahakemukset. Yhtä pariskunnista haastateltiin myös Suomessa ja yhdeltä vaadittiin kirjallinen lisäselvitys. Lupapäätöksen tekivät Maahanmuuttoviraston viranomaiset ulkomailta haetun luvan ja poliisin viranomaiset Suomessa jätetyn hakemuksen tapauksessa¹.

Perheenyhdistämisen prosessi ei ole yksinkertainen. Haastateltavilla oli osittain puutteellisia tietoja lupakäytännöistä ja -edellytyksistä. Joidenkin haastateltavien mukaan prosessiin liittyvän informaation löytäminen ja ymmärtäminen oli vaikeaa. Eräs pari ehti jo odotella lupapäätöstä ennen kuin selvisi, että he eivät olleet vielä rekisteröineet avioliittoaan Suomen maistraatissa, joten lupahakemusta ei ollut otettu käsittelyyn. Lisäksi etenkin joillakin nepalilaisilla eri instituutiot ja niiden tehtävät (maahanmuuttoviranomaiset, Kela, TE-palvelut) sekoittuivat yhdeksi suomalaisen byrokratian kokonaisuudeksi, samoin erilaiset maassaoloon oikeuttavat asiakirjat (viisumit, oleskeluluvat ja kansalaisuus). Haastatteluissa nousi näkyviin myös epätietoisuuden ja odottamisen aiheuttama turhautuminen. Useat haastateltavat arvioivat lupaprosessin menneen ”kokonaisuutena” tai ”jälkeen päin ajatellen” verrattain hyvin. Usein arvio liittyi toteamukseen ja huojennukseen siitä, että lupa lopulta saatiin, eikä prosessin kanssa enää haastatteluhetkellä ollut ongelmaa. Yksittäisissä haastatteluissa nousi esiin haastatteluhetkellä akuutit, etenkin työn saantiin liittyvät ongelmat ja maahantulon kontrollin sijaan kritiikki kohdistui esimerkiksi kotoutumispalveluihin. Haastatteluissa käsiteltiin kuitenkin lupaprosessiin liittyviä ongelmallisia kohtia useista näkökulmista.

¹ 1.1.2017 alkaen kaikki ulkomaalaisten oleskelulupa-asiat keskitetään Maahanmuuttovirastoon, eikä hakemuksia enää jätetä poliisille, vaikka lupaa haettaisiin Suomesta käsin (Maahanmuuttovirasto 2016c).

4.3 Määritelmiä ja määrittelyä

Avioliiton ja perheenyhdistämisen hallintaa käsittelevissä tutkimuksissa on yhtäältä tuotu esille sitä, kuinka ”aidon” avioliiton normit nojaavat länsimaiseen parisuhdekäsitykseen (Lavanchy 2015, 284; Carver 2014, 273). Outi Fingerroosin mukaan perheenyhdistämistä hakevien kulttuurisilla taustoilla ei ole merkitystä, ja lupaprosessissa esitetyt kysymykset ovat luonteeltaan suomalaisia (Fingerroos 2016, 74). Tällainen länsimainen käsitys avioliitosta sulkee pois muita avioliiton muotoja, jotka leimataan kulttuurisesti ”toisiksi” (Carver 2014). Toisaalta tutkimuksissa on myös nostettu esiin, kuinka lupaprosessissa oletetaan hakijoiden myös noudattavan lähtömaansa kulttuurisia käytäntöjä (Carver 2014; Pellander 2015a). Tällöin epäilyttävänä näyttäytyy se, ettei hakija asetukseen oletettuihin kulttuuriin stereotypioihin (Maskens 2015, 49). Tarkastelen seuraavaksi sitä, miten erilaiset haastatteluissa esiin nousseet lupajärjestelmän oletukset ”aidosta” parisuhteesta suhteutuivat haastateltavien omiin parisuhteeseen ja elämään.

4.3.1 Yhdessä asuminen

Yhdessä asuminen näyttää olevan maahanmuuttohallinnon näkökulmasta yksi vakiintunut ”aidon” suhteen merkki: Pellanderin (2015b, 1482) mukaan lupaa hakevan parin yhdessä viettämä aika on suomalaisessa lupaprosessissa keskinen todiste ”aidosta” parisuhteesta. Yhdessä asumisen keskeisyys parisuhteen mittarina näkyy jo siinä, että haettaessa lupaa avioliiton perusteella täytyy pariskunnan todistaa asuneensa vähintään kaksi vuotta yhdessä tai heillä täytyy olla yhteinen lapsi. Tietyn aikarajan asettaminen osoittaa, kuinka suhteen laatua pyritään määrittämään määrällisen mittarin avulla: mitä pidempään suhde on ajallisesti kestänyt, sitä todennäköisemmin se voidaan määritellä ”aidoksi”.

Jo hakulomakkeen kysymyksenasettelussa perhe-elämä sidotaan yhdessä asumiseen: Lomakkeessa on erilliset kysymykset niille, jotka ovat ”asuneet ja viettäneet yhteistä perhe-elämää muualla kuin Suomessa” ja niille, jotka ”ette ole asuneet yhdessä ja viettäneet yhdessä perhe-elämää Suomen ulkopuolella”. Kaikki pareista muistelivat valinneensa ensimmäisen vaihtoehdon, jossa pääosa kysymyksistä käsittelee yhdessä asumista: Missä ja miten kauan yhdessä on asuttu, missä ja kenen kanssa ulkomaalainen hakija ja suomalainen puoliso luvan hakemisen hetkellä asuvat, sekä onko tarkoitus asua Suomessa yhdessä, jos ei niin miksi ei ja kenen kanssa ulkomaalainen tässä tapauksessa asuu? Jälkimmäisessä kysymysvaihtoehdossa kysytään lisäksi esimerkiksi tutustumiseen ja tapaamiseen sekä kommunikaatioon liittyviä kysymyksiä. Yhdessä asumisen todistamiseksi vaadittiin myös dokumentteja:

Onko se osa sitä [kysymystä] "missä asutte yhdessä?", jonkinlainen todistus siitä että te asutte yhdessä tässä talossa. Ja koska tämän talon omistaa mun isä, luulen että se oli ehkä, siinä vaiheessa hän ehkä kirjoitti paperin että he asuvat tässä talossa.

(suomalainen nainen, P4)

Yhdessä asumisen voidaan ajatella olevan suhteellisen helppo mittari, jolla "perhe-elämän" viettämistä voidaan mitata. Asuminen on Eggebøn (2013a) mukaan käytännöllinen ulottuvuus, joka korostui myös norjalaisten viranomaisten tulkinnoissa aidoista avioliitoista. Kaikille haastateltaville yhdessä asuminen ei kuitenkaan ollut helposti määriteltävä, objektiivinen asia. Ensiksikin yhdessä asumisen historian määrittely ei ollut lomakkeisiin vastatessa haastateltaville yksinkertaista:

Ja sitten muistan myös mikä oli vähän hämmentävää, koska tämä tarina ei ollut niin selkeä. Koska.. me oltiin asuttu yhdessä [kolmena peräkkäisenä vuonna] [työpaikassa], vai onko se vain ku me asutaan muualla kuin [työpaikassa]? Ja mä muistan mä olin vähän hämmentynyt että mistä me aletaan laskemaan, mikä on perhe-elämän viettämistä, onko se [työpaikka] myös. Ja mä muistan että me aloitettiin siitä millon me oltiin ulkona [työpaikasta]. (...) Mutta sitten me aloitettiin laskemaan kun me oltiin [kaupunginosassa], kun me asuttiin (...), kun meillä oli selkeästi oma huone.

(suomalainen nainen, P2)

Lainauksessa ongelmalliseksi asettuu sen määrittäminen, missä kohtaa yhdessä asuminen on lupalomakkeessa mainittua "perhe-elämän" viettämistä. Pariskunta oli asunut samassa taloudessa työskennellessään samassa paikassa. Suhde oli olemassa jo tuolloin, mutta työkontekstissa tapahtunut yhdessä asuminen asettuu lainauksessa ristiriitaan "perhe-elämän" viettämisestä kanssa. Pariskunta päätyikin laskemaan yhdessäoloaikaansa vasta siitä alkaen, kun he muuttivat pois työpaikan yhteydestä ja jakoivat "selkeästi oman" huoneen. Toisessa haastattelussa taas hotellissa asuminen asettuu kyseenalaiseksi yhdessä asumisen paikaksi verrattuna vuokrattuun asuntoon:

Siis asuttiinhan me siellä monta kuukautta hotellissa yhdessä, mut ei meil varsinaisesti ollu mitään vuokrakämpää, silloin semmosessa yhes halvassa hotellissa. Mutta se oli yhdessä asumista se, niin. [*naurahtaa*]

(suomalainen nainen, P1)

Haastateltava päätyy tulkitsemaan, että yhdessä asuminen hotellissa täyttää vaaditun yhteisasumisen kriteerin. Hotellissa asumisen epävarmuus laadultaan riittävänä yhdessä asumisena saattaa liittyä lomakkeessa esitettyyn tarkennukseen: "asumisella tarkoitetaan tässä muuta kuin matkailutarkoituksessa tapahtunutta oleskelua ulkomailla". Sitä lomakkeessa ei kuitenkaan määritellä, mitä "matkailutarkoituksella" tarkoitetaan. Yhdessä asuminen ei siis sinällään riitä, vaan sen tulee olla laadultaan oletetunlaista. Tämän oikean

laatuisen yhdessä asumisen määrittelemisessä asumisen paikalla oli haastateltavien tulkinnoissa merkitystä.

Vaatus yhdessä asumisesta – etenkin "muussa kuin matkailutarkoituksessa" – on ristiriitainen, koska kummankaan maan muuttoliikkeiden hallinta ei mahdollista Suomessa kolmea ja Nepalissa viittä kuukautta pidempää vuosittaista oleskelua (viisumia) ilman työtä tai muuta oleskelulupaa. Puolisoiden mahdollisuudet asua yhdessä ennen avioitumista ovat siis jo lähtökohtaisesti rajalliset. Asumisvaatus asettaa myös erilaisissa yhteiskunnallisissa asemassa olevat ihmiset ja pariskunnat eriarvoiseen asemaan: ne, pariskunnat, joiden taloudelliset resurssit mahdollistavat vierailut toistensa luona, voivat "kerätä" yhdessä asumisen aikaa suhteen "aitouden" todisteeksi (Pellander 2015a, 1481–1484).

Yhdessä asuminen sinällään ei kuitenkaan ole riittävä osoitus "aidosta" suhteesta. Eräälle pariskunnalle osoitettu kirjallinen lisäselvitys liittyi pariskunnan tulkinnan mukaan siihen, että pariskunta asui talossa, jossa asui myös muita:

Mutta se oli vähän hämmentävää koska tämä, yhtään kertaa me ei olla asuttu kahdestaan, tähän mennessä me ei olla asuttu kahdestaan, koko elämän aikana [naurahtaa]. (...) Ja sitten se oli, mä muistan noissa papereissa se oli aika ärsyttävää kun piti kirjottaa kaikki tämä [nimi], [ikä], [nimi], [nimi] tavallaan, että "miksi asut niiden kanssa, mikä tämä jengi on?" ja ajattelin että se aiheuttaa epäilystä, koska me ei olla vaan me kaksi. (...) Se ei ollut se tapa joka pitäisi olla normaali, että meillä olisi asunto, minä asuisin siinä ja [puoliso] tulisi sinne. Koska sitte mun piti selittää tämä [nimi], [nimi]. Ja se ei ollut niin yksinkertainen asia, se oli tavallaan yhteisasumista. Koska se on niin selkeää miten ihmiset asuu täällä, joko parisuhteessa tai yksin tai perheen kanssa, ei tällaista.

(suomalainen nainen, P2)

Olennaista ei siis ole vain se, että pariskunnat asuvat yhdessä, vaan epäilyksiä suhteen "aitoudesta" herätti myös se, ettei pariskunta asunut kahdestaan. Haastateltava tunnistaa parisuhteeseen liittyvän kahdestaan asumisen normin, mutta pariskunnan omat asumisjärjestelyt eivät vastanneet sitä. Myös Leinonen ja Pellander (2014) ovat nostaneet esille asumisjärjestelyiden merkityksen: jos puoliso asuu muun perheen kanssa, se onkin maahanmuuttoviranomaisten näkökulmasta ongelmallista ja herättää epäilystä muuton motiivista, joita tulee hallinnan näkökulmasta olla vain yksi.

Haastateltavat myös kritisoivat yhdessä asumisen vaatimusta siitä, ettei se ota huomioon erilaisia kulttuurisia konteksteja:

No se on, se on vähän huvittavaa, koska ihmiset voi nähdä avioliiton myös eri tavalla, ja hänen [puolison] kulttuurissa se olisi tosi, se on tosi outoa että mies ja nainen asuisi yhdessä ennen kun ovat menneet naimisiin, se ei itse asiassa oo sallittua. Totta kai lain

mukaan se on sallittua, mutta ei yhteisön silmissä, joten se on vähän niin kun. Ei meille, me ei koskaan ajateltu sitä että "oo meidän pitää mennä naimisiin että me voidaan asua yhdessä", me ei puhuttu, ei me ei puhuttu siitä, totta kai hänen perheensä on vähän moderni myös, se oli vaan. Mutta on olemassa paljon kulttuureja, joissa sä et saisi asua toisen kanssa ennen.

(suomalainen nainen, P4)

Myös Leinonen ja Pellander (2014, 1502) kirjoittavat erään pariskunnan vastanneen nopean avioitumisen maahanmuuttoviranomaisissa herättämään epäilykseen kertomalla, että yhdessä asuminen ennen avioitumista olisi ollut toisen puolison yhteiskunnassa vallitsevien moraalisten normien vastaista. Yhdessä asumisen vaatimus voi olla ongelmallista myös esimerkiksi sellaisten homo- tai lesboparien kohdalla, joiden parisuhde ja yhdessä asuminen ei ole sosiaalisesti tai ulkomaalaisen lähtöyhteiskunnassa edes laillisesti mahdollista. Tällöin normiin sisältyy myös heteronormatiivinen ulottuvuus.

Yhdessä asuminen ennen avioliiton solmimista voidaan nähdä yhtenä länsimaisen parisuhteen normeista. Toisaalta haastatteluissa tuli esiin myös se, ettei kapea kahdestaan asumisen normi vastaa kaikkien pariskuntien elämisen käytäntöjä myöskään suomalaisessa kontekstissa, eikä ole ainut suhteen järjestämisen tapa. Kimppa- tai kommuuniasuminen etenkin kaupungeissa ja etenkin nuorten aikuisten keskuudessa on yleinen asumisen muoto. Toisaalta kaikki vakiintuneessakaan parisuhteessa olevat eivät välttämättä asu samassa taloudessa. Lisäksi perhesuhteita "katkaisevat" esimerkiksi opiskelun ja työn tuomat vaiheet, jolloin yhdessä asuminen ei ole jatkuvaa ja yhtäjaksoista (Pellander 2016b).

4.3.2 Häikäytännöt

Tutkimuksissa on tuotu esille myös lähtömaan oletetun kulttuurin merkitys parisuhteiden "aitouden" määrittelyssä. Pellanderin mukaan suomalaiset maahanmuuttoviranomaiset yhdistivät päätöksissään kulttuurista relativismia essentialisoivaan näkökulmaan, joka olettaa siirtolaisten noudattavan lähtömaansa kulttuurisia normeja. Viranomaiset tunnustivat erilaisten kulttuurien olemassaolon ja olettivat luvan hakijan noudattavan lähtökulttuurinsa perinteitä parisuhdekäyttäytymisen suhteen. (Pellander 2015a, 1477–1479). Sama oletus lähtöyhteiskunnan kulttuuristen normien noudattamisessa on näkyvissä myös esimerkiksi isobritannialaisessa perheenyhdistämiskäytännössä (Carver 2014, 279).

Eräs pariskunta kertoi stereotyyppisten avioitumiskäsitysten nousseen esiin viisumihaastatteluihinsa jo aikaisempaa, muuhun kuin parisuhteeseen perustuvaa viisumia haettaessa:

Nainen: Eivät kysyneet mitään että onko sulla tyttöystävää siellä, vaan kysyivät selkeästi, että milloin menet naimisiin Nepalissa. Se asenn-

Mies: Joo kyllä kyllä, "oletko naimissa vai et" he kysyivät ja sitten että "milloin aiot mennä naimisiin", joo.

Nainen: Siis se oli sata prosenttisesti varmaa että [puoliso] menee naimisiin jonain päivänä. Vaikka hän kertoi että en esimerkiksi ole yhdessä kenenkään kanssa. Niin muistan että me puhuttiin silloin, että heillä on se mielikuva että okei, sitten esimerkiksi vanhemmat päättävät sinulle, koska nepalilaisessa kulttuurissa kaikki menevät naimisiin ja tiedäthän, se oli tavallaan että nepalilaiset ovat tällaisia ja siksi nuo kysymykset."

(P2)

Haastateltavat näkivät ongelmallisena sen, että viranomaiset olettivat tietynalaista käyttäytymistä parisuhteen ja avioliiton suhteen ainoastaan puolison nepalilaisuuden takia. Pellanderin mukaan häirituaalinen kuvaus on yksi maahanmuuttoviranomaisten tapa varmistaa suhteen "aitoutta": jos viranomaiset ajattelevat jonkin käytännön osaksi paikallista kulttuuria, ja pari toimii tätä tapaa vastaan, se herättää epäilyksen "lumeavioliitosta" (2015a, 1478). Myös jotkut pariskunnat toivat esille, kuinka heidän lupatai viisumihaastatteluihinsa sisältyi kysymyksiä häistä.

Osa haastattelemistani pareista kertoi pitäneensä häät Nepalissa avioitumisen yhteydessä. Heistä osalla oli Nepalissa järjestetyissä häissä mukana elementtejä hindulaisista häirituaaleista. Monet haastateltavista kuitenkin kuvasivat häitään epätyypillisinä suhteessa nepalilaisiin häihin. Osa sekä nepalilaisista että suomalaisista haastateltavista toi esille, etteivät kokeneet omiksi aivoliittorituaaleja, jotka voidaan nähdä nepalilaiselle kulttuurille tyypillisinä:

Ei meillä ei ollut [seremoniaa]. Olin tavallaan myös vastaan seremoniaa Nepalissa, koska koko kulttuuri, tiedäthän, sinun täytyy näyttää, ja en pitänyt siitä, kolmensadan ihmisen kerääminen ja tiedäthän – jos tiedät nepalilaisen kulttuurin joka meillä on – en ollut kovin innostunut tuollaisista asioista. Joten ajattelin, okei, mennään paperilla naimisiin, että se olisi hyvä ratkaisu meille.

(nepalilainen mies, Y3)

Vaikka haastateltavan kuvauksissa nepalilaiset häät rakentuvat määrätynlaisena käytäntönä, ja haastateltava puhuu eksplisiittisesti nepalilaisesta kulttuurista tietynlaisen hääkäytännön taustalla, erottaa haastateltava itsensä tämän käytännön harjoittajista. Oletus siitä, että tietystä maasta tulevat noudattavat tiettyjä kulttuurisia käytäntöjä, osoittautuu haastateltavien kohdalla toimimattomaksi. Oletettavaa kuitenkin on, että

suomalais-nepalilaisten pariien kohdalla viranomaisten oletukset noudatettavista hääkäytännöistä poikkeavat siitä, mitä ne olisivat esimerkiksi sellaisessa luvan hakemisen tapauksessa, jossa molemmat puoliset ovat nepalilaisia. Maskens (2015, 49) kuitenkin huomauttaa, kuinka yksittäisetkin poikkeamiset oletettujen kulttuuristen käytäntöjen toteuttamisesta saattavat muihin epäilyttäviksi nähtyihin tekijöihin liittyessään vaikuttaa kielteisen päätöksen saamiseen.

Sen lisäksi, etteivät pariskuntien ratkaisut hääkäytäntöjen muodon suhteen välttämättä noudata oletettuja kulttuurisia tapoja, maahanmuuton hallinnan järjestelmä saattaa vaikuttaa hääkäytäntöjen ajoitukseen. Abyekin (2015, 1544) haastattelemien turkkilais-saksalaisten pariskuntien virallisen avioliittoprosessin ja hääjuhlan ajoittaminen poikkesivat usein paikallisen turkkilaisen kontekstin järjestelyistä, joissa hääjuhla seuraa heti juridista avioitumista. Häitä juhlittiin vasta, kun perheenyhdistämisen viisumi oli varmistunut tai varmistumassa, ja häärituaali merkitsi viimeistä askelta avioliittoprosessiin liittyvissä rituaaleissa (mt., 1539). Myös haastattelemieni pariien keskuudessa tuli näkyviin lupajärjestelmän vaikutus avioitumisen ja häärituaalin ajalliseen järjestymiseen. Erään pariskunnan juridisen avioitumisen ja henkilökohtaisen suhteen eriytyminen toisistaan näkyi myös suhteessa häihin: pariskunta ei juhlinut avioitumista Nepalissa lainkaan, ja suunnitteli pitävänsä hääjuhlan myöhemmin, kun kokivat sen parisuhteensa lähtökohdista ajankohtaiseksi. Niinpä jo hääjuhlan järjestämisen olettaminen "aidon" suhteen edellytyksenä saattaa poiketa pariskuntien eletyn elämän käytännöistä.

4.3.3 Sosiaaliset suhteet

Länsimaiseen parisuhteeseen on ajateltu kuuluvan itsenäisyys ja oma valinta. Eilänsimaiset tai maahanmuuttajataustaiset perheet sen sijaan esitetään usein kollektiivisiin normeihin nojaavina, joissa yksilö on integroitunut osa perheyhteisöä ja koko perheen ajatellaan vaikuttavan aviopuolison valintaan (Fernandez & Jensen 2014, 1139). Esimerkiksi Hollannissa avioliittoon perustuvan maahanmuuton ikärajan nostamista perusteltiin lainsäädännön valmistelussa sillä, kuinka ”nuoret, etenkin naiset, tekisivät 21-vuotiaana itsenäisempiä päätöksiä [verrattuna 18 vuoden ikään] ja kykenisivät vastustamaan perheen painostusta aikaiseen/pakkoavioliittoon” (Kulu-Glasgov & Leerkes 2013, 372).

Perhesuhteiden merkitys tulee kuitenkin näkyviin myös haastateltujen pariskuntien perheenyhdistämisen prosessissa. Eräs pariskunta kuvasi, kuinka suurlähetystön

haastattelussa parisuhteen "aitoutta" ja keskinäistä tuntemista testattiin kysymällä puolison perheestä:

Mies: Ne kysyi minulta hänen perheensä nimiä, ja en tiennyt mitään hänen veljiensä, isänsä, äitinsä nimistä, en tiennyt mitään ja he kyselivät tällaisia kysymyksiä. (---)

Nainen: Myös minulta he kysyivät näitä sun vanhempien ja siskojen kaikkien nimiä ja tietenkään en tiennyt, koska Nepalissa kukaan ei käytä etunimiä. Mut sit hän oli tosi vihainen, luulen että heillä on jonkinlaista koulutusta siihen, koska muuten hän oli täysin erilainen henkilö, mutta siinä haastattelussa hän oli että "miten ihmeessä et tiedä, näitä nimiä, ei ole mahdollista että te olette yhdessä etkä tiedä heidän nimiään!"

(P1)

Haastattelukatkelma osoittaa, kuinka pariskunnan suhteen "aitous" asettuu viranomaisen silmissä kyseenalaiseksi, koska puoliset eivät tiedä toistensa perheenjäsenten nimiä. Erään toisen parin ystäväpariskunnan perheenyhdistämisen prosessissa pariskunnalta oli lisäselvityksenä pyydetty suomalaisen naisen vanhempien todistusta siitä, että pari on todellisessa parisuhteessa kertomuksensa mukaisesti. Ongelmana oli se, etteivät vanhemmat tai muut läheiset tienneet suhteesta tai avioliitosta nepalilaisen kanssa. Lupaprosessissa esiin tullut oletus ei sopinut haastateltavan naisen käsitykseen lasten ja vanhempien välisistä suhteista tai velvollisuuksista:

Se on hullua, niinku kaikki, miksi sun pitäis kertoa sun vanhemmille? Jos sä et kerro sun vanhemmille, ja sä oot niinku kolmekymmentä vuotta [*nauraa*].

(*suomalainen nainen, P1*)

Toisin kuin länsimaisen autonomisuuden ja yksityisyyden ideaalissa, lupaprosessissa oletukseksi asettuu tietynlainen suhde omaan perheeseen: puolisoitten oletetaan olevan suhteessa toistensa perheisiin, ja vanhempien tietämättömyys suhteesta asettaa pariskunnan ja heidän parisuhteensa epäilyttävään valoon. Normatiivisen parisuhdekäsityksen lisäksi avioliittoon perustuvan luvan hakemisessa vaikuttavat siis myös normatiiviset käsitykset muistakin perhesuhteista, kuten siitä, miten puoliset asettuvat suhteessa omiin ja toistensa vanhempiin. Hallinto-oikeuden asiakirjoja tutkineet Leinonen ja Pellander (2014, 1495–1498) ovat osoittaneet, kuinka hakijoiden perhesuhteet sekä Suomeen että muualle voivat olla perusteena kielteiselle lupapäätökselle esimerkiksi siksi, että ulkomaalaisen naisen tulkitaan sukupuolittuneesti muuttavan Suomeen lastensa ja lastenlastensa, ei aviosuhteensa takia.

Perhesuhteiden lisäksi myös muiden sosiaalisten suhteiden merkitys nousi esiin tapauksessa, jossa kommuunissa asuneet joutuivat erittelemään suhteitaan kommuunin muihin asukkaihin. Toinen puolisoista kertoi, kuinka typerältä tuntui kysyä hieman etäisen kämppiksen henkilötietoja omaa parisuhteen "aitoutta" todistelevaan lisäselvitykseen.

Avioliiton "aitoutta" eivät siis perheenyhdistämisen prosessissa ole määrittelemässä vain parisuhteen osapuolet ja maahanmuuttoviranomaiset, vaan lisäksi siihen kutsutaan pariskunnan läheisiä ja perheenjäseniä. Samalla parisuhteen "aitous" tullaan myös määritelleeksi sen julkisuuden kautta sen sijaan, että se nähtäisiin puolisoitten keskinäisenä asiana.

4.3.4 Määrittelyyn liittyvät vaikeudet

Perheenyhdistämisen prosessissa huomio kiinnitetään puolisoitten kertomusten ristiriitaisuuksiin ja epä johdonmukaisuuksiin. Maahanmuuttoviraston sisäisessä ohjeessa perhesiteen perusteella myönnettäviä oleskelulupia koskevien säännösten soveltamiseen kirjoitetaan Euroopan neuvoston päätöslauselmaan (1997) viitaten yhtenä lumeavioliittoon liittyvänä seikkana se, että "puolisot antavat ristiriitaisia henkilötietoja toisistaan (...), olosuhteista, joissa he ovat tutustuneet toisiinsa, tai muista heitä koskevista henkilökohtaisista keskeisistä tiedoista" (Maahanmuuttovirasto 2011). Nämä ristiriidat otetaan signaalina vilpistä tai petoksen yrityksestä (Lavanchy 2015, 283). Pariskuntien haastattelut nostivat kuitenkin esiin, etteivät subjektiiviset kokemukset tai muistot käänny aina helposti faktoiksi. Samat asiat saatetaan kokea eri tavoin, kuten eräs haastateltavista kuvaa:

Koska me ollaan tosi erilaisia ihmisiä, mitä me panemme merkille meidän elämästä ja tavallaan tämä, ja hän saattaisi ehkä esittää eri tavalla, että joo no meillä oli tämä talo jossakin näin ja mä olenkin kirjoittanut ihan eri tavalla, mutta me sanotaan se tosi eri tavoilla. Se, koska he olettavat että me vastataan samalla tavalla ja jotenkin, joskus tuntuu että se on myös vähän väärin, koska ihmiset näkee asiat tosi eri tavalla ja sä olet, kuten se että sä saatat ajatella että talossa on kuinka monta, olen kuullut että he joskus kysyvät kuinka monta huonetta sun talossa on ja joskus saattaa olla että mä en laske sitä tilaa huoneeksi, mutta hän laskee sen huoneeksi. Ja sitten miten he, oi mä sanoin että viisi huonetta ja hän sanoo kuusi huonetta ja sitten. Esimerkiksi meidän talossa oli paljon tyhjää tilaa jossa ei ollut seiniä, niin oliko se huone vai onko se.

(suomalainen nainen, P4)

Toisessa parihaastattelussa haastateltavat nostivat esille myös sen, kuinka kysymykset eivät ota huomioon erilaisia kulttuurisia tapoja määritellä asioita. Haastateltavat käyttivät esimerkkinä lupahakemuksessa kysytyjä aikoja ja päivämääriä, joiden merkitykset vaihtelevat eri kulttuureissa. Esimerkiksi tarkalla syntymäpäivällä ei Nepalissa haastateltavien mukaan ole samanlaista merkitystä kuin Suomessa. Lisäksi käytössä oleva kalenteri on eri kuin Suomessa käytetty, mikä voi myös aiheuttaa sekaannuksia. Carver (2014, 279) esittelee tutkimuksessaan tapauksen, jossa kielteistä lupapäätöstä on

perusteltu sillä, ettei mies muistanut hääpäiväänsä eikä lapsensa syntymäaikaa. Elämäkerrallisten tapahtumien kerronnalle ei ole luonteenomaista tarkkuus ja tosiasiallinen virheettömyys: huomasin, että suhteeseen liittyvät ajalliset tiedot olivat myös joissakin tutkimushaastatteluissa ristiriitaisia.

Positivistinen käsitys totuutta kuvaavista faktoista, jotka ovat riippumattomia niiden kertojista (Sweeney 2007, viitattu Carver 2014, 281), ei istu elämäntapahtumien kuvaukseen. Parisuhde ja siihen liittyvät kokemukset ovat luonteeltaan hyvin subjektiivisia, eikä niiden sanallistaminen ja määrittelemine tai muuttaminen mitattaviksi, objektiivisiksi ja todistettaviksi ole yksiselitteistä. Uudemmassa perhetutkimuksessa onkin tuotu esille sitä, kuinka perhesuhteet ovat neuvoteltuja ja tulkinnallisia (Peltola 2014, 20). Vaikka haastateltavista oli myös niitä, jotka kertoivat vastaamisen olleen yksinkertaista, avioliiton määrittelyjen absurdius maahanmuuttohallinnon olettamalla tavalla tuli esiin haastatteluissa useaan otteeseen.

Mies: Aina kun virallinen kysymys tuli, niin me naurettiin, ja kun me naurettiin se oli, minä luulen, silloin kun nauroimme niin se oli jokin absurdi kysymys (...). Me emme pitäneet siitä.

Nainen: Joo, se ei ollut niin, meillä ei ollut niin selkeä, meillä oli selkeät vastaukset, mutta vähän, se oli vähän..

Mies: Mutta kenellä olisi tällaiset selkeät vastaukset? En tiedä. Okei "milloin aloitte asua yhdessä?" Okei, mitä on yhdessä asumista? Tiedäthän, kuka..

Nainen: Ehkä jollakin on selkeästi, kuten milloin...

Mies: "Milloin rakastuit?" Oi, rakastuin silloin [*ironisesti*]. [*kaikki nauravat*] Ketä kiinnostaa, emme me tiedä milloin me rakastuimme.

(P2)

Lainauksessa nainen tuo esille vastaamisen olleen vaikeaa, koska selkeiden vastausten antaminen ei ollut helppoa. Mies kuitenkin huomauttaa, ettei kyse ole vain heidän vastaustensa ongelmallisuudesta, vaan kysymyksissä ja siinä, ettei kysyttäviä asioita ole helppo määritellä. Hän myös kyseenalaistaa asumiskysymyksen selkeyden rinnastamalla sen rakastumisen ajankohdan määrittelyyn, jonka näkee mahdottomaksi ja epätarkoituksenmukaiseksi. Suhteen kuvaaminen on vaikeaa, koska parisuhteen monenlaiset vaiheet ja ulottuvuudet eivät taivu esitettyihin kysymyksiin yksinkertaisella tavalla.

Analyysi osoittaa, kuinka haastateltujen ylijärjestyksen pariskuntien parisuhteet eivät asetu yksiselitteisesti suomalaisiksi eivätkä nepalilaisiksi ajateltuihin kulttuurisiin normeihin. Outi Fingerroos (2014, 27–28) ehdottaa perhesidehaastattelijoiden koulutuksen lisäämistä, jotta perhesuhteita ei tarkasteltaisi vain suomalaisesta ymmärryksestä käsin puutteellisen kulttuurisen tiedon varassa. Länsimaisten normien universaaliuden kriittinen tarkastelu

perheenyhdistämisen prosessissa olisikin paikallaan, jotta muunlaiset avioliiton järjestämisen tavat tulisivat tunnustetuiksi ja hyväksytyiksi. Samalla tulisi kuitenkin välttää essentialistisia oletuksia siitä, että tietyn kulttuurin piiristä tulevat ihmiset toimivat tietyllä kulttuurin määräämällä tavalla. Carver (2014, 279) huomauttaa, etteivät normit koskaan ole tiukkoja sääntöjä: uskonnolliset ja kulttuuriset normit säilyvät kirjoittamattomina ja täsmentämättöminä juuri siksi, että ne ovat luonteeltaan muuttuvia. Tämän vuoksi suhteen "aitouden" määrittäminen normeista konkretisoitujen käytäntöjen perusteella ei ole toimivaa (mt.). Edellytetty avioituminen ja oletukset tietynlaisista hääkäytännöistä, asumisjärjestelyistä sekä sosiaalisista tai perhesuhteista eivät vastanneet haastateltujen pariskuntien omia elämäntilanteita ja elämisen käytäntöjä. Normit toimivat moraalisisina portinvartijoina, joiden kautta vain riittävän konventionaalisessa parisuhteessa elävien liitto tulee määritellyksi "aidoksi" avioliitoksi. Samalla ne voivat sulkea ulos todellisia perhe-elämän muotoja (Fingerroos ym. 2016, 22). Normeihin sisältyy myös ristiriitaisuuksia: esimerkiksi vaadittu avioliiton solmiminen ei vastaa nuorten pariskuntien kohdalla suomalaisessa yhteiskunnassa keskimäärin vallitsevaa tilannetta. Analyysin tulokset vastaavat norjalaisen Eggebøn (2013a) tutkimuksen tuloksia: lupajärjestelmä odottaa ylijärjaisiltä pareilta tiukempaa norminmukaisuutta ja perinteisempää parisuhdekäsitystä kuin muilta.

5 EPÄILYS PERHEENYHDISTÄMISEN KÄYTÄNNÖISSÄ

Maahanmuuton hallinta perustuu siihen, että maahantulo ja maassa oleskelu palautuvat yhteen syyhyn (Könönen 2014b, 23). Lupaprosessin tarkoituksena on varmistaa, että hakija täyttää tietyn lupakategorian edellytykset, mikä avioliittoluvan tapauksessa tarkoittaa norminmukaista "aitoa" avioliittoa muuttamisen ensisijaisena motiivina. Jos avioliitto tuomitaan epäaidoksi, hakija saa kielteisen päätöksen, jonka perusteena on "maahantulosäännösten kiertäminen". Perheenyhdistämisen prosessi pohjaakin epäilykseen siitä, että ulkomaalainen pyrkii maahan muun syyn kuin perhe-elämän viettämisen tarkoituksessa.

Tässä luvussa tarkastelen sitä, miten epäily "maahantulosäännösten kiertämisestä" lupaa hakeville ulkomaalaisille ja heidän suomalaisille puolisoilleen perheenyhdistämisen prosessissa näyttäytyy. Keskityn niihin kohtiin ja tapoihin, joissa haastateltaviin kohdistunut epäily hakijan vilpillisistä motiiveista tulee haastattelupuheessa näkyväksi, sekä siihen, miten haastateltavat tämän epäilyn alle joutumisen kokevat. Erityisesti tarkastelen epäilyä ja epäilyksen alle asettumista rodullistamisen näkökulmasta. Haastateltavat jäsenivät avioliiton solmimisen jälkeenpäin perheenyhdistämisen ensimmäiseksi vaiheeksi. Tarkastelenkin ennen varsinaista luvan hakemisen prosessia myös niitä epäilyksen liittyviä kokemuksia, joita haastateltavat kohtasivat avioliittoa solmittaessa Nepalissa sekä lähipiirissään.

5.1 Rodullistunut ja sukupuolittunut epäily

Epäily avioliiton motiiveista tuli hakijoiden kohdattavaksi jo avioitumisprosessissa Nepalissa: kaksi pariskunnista kertoi, kuinka nepalilaiset viranomaiset olivat kyseenalaistaneet heidän avioliittonsa tarkoituksiperiä. Toisen parin kohdalla virkailija oli katsonut suomalaista naista silmiin ja kysynyt, onko tämä varma, että haluaa mennä naimisiin "tämän miehen kanssa". Pariskunta tulkitsi tämän huvittavana, mutta ymmärrettävänä kysymyksenä, sillä he jakoivat itsekkin käsityksen siitä, että monet nepalilaiset ovat koettaneet käyttää lupajärjestelmää hyväkseen menemällä naimisiin ulkomaalaisen kanssa muuttaakseen pois Nepalista. Kysymys tulkittiin ja selitettiin naiseen kohdistuneena huolenpitona. Toisen pariskunnan kohdalla vastaava epäilyksen osoitus Nepalin viranomaisten edessä sen sijaan oli pelottava ja nöyryyttävä:

Nainen: Siellä oli se päätyyppi, hän on sen paikan pääjohtaja, se iso pomo. Hän oli siellä, ja siellä oli aseistettu vartija vartioimassa häntä. Ja niin me seisoimme siinä vähän, aika kaukana hänestä, meidän täytyi seisoa, hän istui pöytänsä takana ja hän puhui vain

minulle, englanniksi. Hän kysyi: "No keitä olette, aiotte mennä naimisiin?" "Kyllä". "Missä aiotte asua?" "Oletteko.." Sitten hän kysyi: "Miten kommunikoitte?" Olin että: "Englanniksi, hän osaa myös puhua [englantia]", mutta edelleenkään hän ei, hän puhui vain minulle. Ja sitten hän, luulen että viimeinen kysymys oli: "Olet siis aivan varma että haluat mennä naimisiin tämän miehen kanssa?" Ja sanoin: "Kyllä olen aivan varma. Ja sitten hän laitto leiman ja sanoi: "Okei, olette naimisissa".

Mies: Ja, mutta..

Nainen: Ja meidän piti mennä.

Mies: Mutta hän sanoi yhden asian vielä ennen: "Tiedäthän että tämä ihminen haluaa mennä naimisiin kanssasi vain päästäkseen sinne?"

Nainen: Joo joo joo [toteavasti].

Mies: ..hän sanoi niin!

Nainen: Niin joo, olin unohtanut sen.

Mies: Hän oli niin sekaisin!

MM: Hän sanoi niin? Okei.

Mies: Joo hän sanoi, että tämä nepalilainen haluaa mennä naimisiin kanssasi vain että saisi viisumin.

Nainen: Joo joo joo, muistan.

Mies: Kuinka tyhmä hän oli kun sanoi niin!

Nainen: Joo, joo, olin unohtanut tämän [naurahtaa].

(P4)

Tapauksia voidaan lukea Mónica Moreo Figueroan (2010, 395) käsitteellä "rasistinen hetki", jossa rasismi tuodaan julki, havaitaan, siitä puhutaan tai se aistitaan erityisellä intensiivisyyden tasolla, mikä tekee siitä jollakin tavalla tunnistettavissa olevaa. Molemmissa tapauksissa pariskunnan osapuolet tulevat rodullistetuiksi: valkoinen suomalainen nainen edustaa Eurooppaa ja sinne pääsyä, nepalilainen mies taas hyväksikäyttäjää, joka tavoittelee vain tuota Eurooppaan pääsyä. Pariskunnan osapuolten avioitumisen motiivit tulkitaan toisistaan poikkeaviksi, ja molemmissa tapauksissa tulee näkyviin sukupuolitettu oletus eurooppalaisista naisista sinisilmäisinä ja typerinä uhreina ja nepalilaisista miehistä laskelmoivina ja petollisina hyväksikäyttäjinä. Samankaltainen puolisoja sukupuolittava ymmärrys on leimallista myös suomalaisessa maahanmuuttoprosessissa (Pellander 2015a, 1479–1481).

Jälkimmäisessä aineistokatkelmassa tulee näkyviin myös se, kuinka viranomaisen puhuttelee vain valkoista länsimaista naista, ei (alemmasta kastista) tulevaa nepalilaista miestä. Tutkimuksissa on tuotu esille, kuinka rodullistettujen (miesten) kanssa naimisissa olevat (naiset) joutuvat myös kohtaamaan rasismia, joko välillisesti puolisonsa kautta, tai suoraan yhdessä puolisonsa kanssa yllirajaisena pariskuntana (Vuolajärvi 2012). Heidän ruumiinsa valkoisuus tulee ensimmäistä kertaa näkyväksi heidän tavatessaan "kolmannesta maailmasta" olevan puolisonsa, kontaktissa "toisen" ruumiin kanssa (Pedersen 2012, 149). Tämä rasismien ja valkoisena nähdyn tulemisen kivuliaisuus näkyy

myös yllä olevassa katkelmassa: Nainen ei itse tuo tapausta esille, ja sen käsitteleminen haastattelutilanteessa tuntuu olevan kiusallista. Valkoiseen etuoikeutettuun ryhmään kuulumisen voi tuottaa puolisoille syyllisyyttä ja vastuuta rasistisista valtahierarkioista (Vuolajärvi 2012, 2223).

Naiset rakennetaan kansallisissa narratiiveissa kansallisten ja etnisten rajojen merkitsijöiksi sekä näiden rajojen vartioijiksi (Vuolajärvi 2012, 24). Naisten seksuaalisuuden kontrolloinnin voi ymmärtää yhteydessä siihen, että naiset nähdään vastuullisina kansakunnan tuottamisesta ja sen ”puhtaana pitämisestä” uhkana koetuista toisista (Yuval-Davis, 1997). Kiinnostavaa onkin se, miksi myös Nepalilaiset viranomaiset haluavat ”suojella” suomalaisia naisia. Liittykö asenteeseen vain sukupuolittunut käsitys naisista uhreina ja miehistä hyväksikäyttäjinä, vai kenties myös se, että nepalilaiset miehet nähdään jollakin tavalla oman kansakuntansa pettävinä, kun heidän ajatellaan avioliiton myötä jättävän oman maansa ja muuttava Eurooppaan? Joka tapauksessa Nepalissa koetut ennakkoluulot asettuvat samaan rasistiseen hierarkkiseen diskurssiin, josta käsin pariskuntia arvioidaan läpi perheenyhdistämisen prosessin.

Jos avioliiton ei uskota olevan ulkomaalaisen Suomeen muuton ensisijainen syy, mikä sitten oletetaan ”todelliseksi” motiiviksi? Useissa haastatteluissa nousi esiin, kuinka sekä Suomessa että Nepalissa ulkomaalaisen Suomeen muuttoon suhtauduttiin taloudellisesti motivoituneena. Yksi nepalilainen mies kuvasi tuttujen nepalilaisten oletuksia avioliiton syistä:

Äitini on aika iloinen [avioliitosta], mutta jotkut muut perheestäni [sukulaisistani], he ajattelevat että menen naimisiin vain rahan takia, tullakseni Eurooppaan, he ajattelevat. Mutta äitini, hän on iloinen. He ajattelevat, mitä niin monet ajattelevat, että oo, haluan mennä vain saadakseni rahaa, tai en tiedä. Koska me asumme Aasiassa ja he eivät tiedä, ihmiset ajattelevat että valkoisten kanssa on hyvä, heillä on rahaa.
(nepalilainen mies, Y2)

Eurooppaan muutto rinnastuu lainauksessa suoraan taloudelliseen hyötyyn. Rahan saaminen liitetään paitsi eurooppalaisuuteen, myös eksplisiittisesti valkoiisiin. Haastateltava itse ottaa etäisyyttä tähän yleiseksi kuvaamaansa ajattelutapaan ja hänen mukaansa asenne perustuu tietämättömyyteen. Eräs suomalainen nainen kertoi vastaavan asenteen kohtaamisesta psykiatrisen sairaanhoitajan vastaanotolla Suomessa, jonne oli hakeutunut puhumaan kaukosuhteeseen liittyvistä ongelmista.

Nainen: Mutta hän [psykiatrisen sairaanhoitaja] oli sitä mieltä että unoha koko juttu ja muuta sinne [opiskelukaupunkiin]. Se oli niin [tekee inhoavan/ärsyyntyneen ilmeen] se nainen. Ja sitten kun se sano, että ”täähän ei asiaan kuulu, mutta kun ne

maahanmuuttajat tulee tänne elämään verorahoilla”. Mä puhuin [puolisosta] ja mun suhteesta!

MM: Oikeesti sano?

Nainen: Joo se sano! Se on ammattilainen, psykiatrinen sairaanhoitaja, ja se sanoo että ne maahanmuuttajat tulee tänne meidän verorahoilla elämään.

(Y6)

Toivomansa avun sijaan haastateltava saakin ohjeeksi unohtaa parisuhteensa, joka ei ammattilaisen mielestä ole arvokas jatkettavaksi. Psykiatrinen sairaanhoitaja nimenomaan tuo esille taloudellisen argumentin ja rasistisen oletuksensa siitä, että ulkomaalainen puoliso tulee vain nauttimaan hyvinvointivaltion palveluista. Hän ei käsitä asiakkaansa ulkomaalaista puolisoa parisuhteen kautta ja puolisona, vaan hyötyä tavoittelevana maahanmuuttajana, jonka kanssa seurustelusuhdetta ei pitäisi jatkaa. Psykologin asenne asettuu siihen diskurssiin, joka asemoi maahanmuuttajat potentiaalisesti hyvinvointipalveluja vaativaksi ryhmäksi sen sijaan, että heidät nähtäisiin aktiivisina yhteiskuntaan osallistujina (Mulinari ym. 2009, 5, viitattu Pellander 2016, 21).

5.2 Epäilyksen tilat ja käytännöt

5.2.1 Viranomaisten asema epäilyssä

Useissa eurooppalaisissa perheenyhdistämistä ja avioliittoon liittyvän muuton hallintaa käsittelevissä tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota viranomaisten rooliin viisumien ja oleskelulupien myöntämisessä (esim. Eggebø 2013b; Pellander 2015a; Maskens 2015; Lavanchy 2015). Tutkimuksissa on nostettu esille lupa- ja viisumiviranomaisten ristiriitainen tehtävä, jonka noudattaminen on vaikeaa: toisaalta viranomaisten tulisi noudattaa universaalien, demokraattisten ja eettisten kohtelun periaatteita ja toisaalta taas toimia portinvartijoina (Lavanchy 2015, 288–289). Somaliin perheenyhdistämistä Suomessa tutkineen Outi Fingerroosin mukaan viranomaiset toimivat ”likaisen työn” tekijöinä ja kriittisen katseen tulisi kohdistua toisaalta lainsäädäntöön ja toisaalta perhesidehaastattelijoiden puutteellisesti resursoituun koulutukseen (Fingerroos 2014; 2016, 79). Anne Lavanchy (2015, 281) tuo esille ongelmallisen näkemyksen viranomaisista rasistisina yksilöinä, ja painottaa viranomaisten puheen ja päätösten taustalla olevaa yleistä rasistista diskurssia. Tutkijoiden mukaan viranomaiset ovat itsekin tietoisia siitä, että lupajärjestelmä on lähtökohtaisesti epätasa-arvoinen kansalaisten ja ei-kansalaisten välillä (Eggebø 2013b, 309) ja kokevat tehtävänsä portinvartijoina stressaavana ja epämiellyttävänä (Lavanchy 2015, 281).

Siirtolaisuuden hallintaa käsittelevissä tutkimuksissa on kuitenkin myös tuotu esille, ettei kaikkea toimintaa voi palauttaa yksin lainsäädäntöön, sillä käytännössä lupapäätöksen tekevät yksittäiset viranomaiset (Könönen 2014, 16). Viranomaisilla on olennainen asema portinvartijoina, kun he toimivat tulkitsijoina ja neuvottelijoina lainsäädännön ja ihmisten narratiivien välillä (Pellander 2015a). Perheenyhdistämisessä yksittäisten perhesidehaastattelujen merkitys on arvioitu suureksi ja yksittäisten lähetystöissä toimivien haastattelijoiden toiminnalla on merkitystä siinä, miten lupaa hakevan oikeusturva toteutuu (Fingerroos 2012, 24). Michael Lipsky (1980) onkin nostanut esille, kuinka byrokraattisissa organisaatioissa toimivat viranomaiset ovat aktiivisia toimijoita lainsäädännön ja säännösten toteuttajina: lait ja politiikka eivät ole itsenäisiä ja määrääviä sellaisenaan, vaan tulevat todeksi vasta viranomaisten toteuttamissa käytännöissä.

Haastateltavat eivät kohdanneet lupapäätöstä tekeviä Maahanmuuttoviraston tai poliisin viranomaisia. Sen sijaan he kohtasivat Nepalissa Suomen Kathmandun-suurlähetystön viisumivirkailijan ja Suomessa poliisin viranomaisia luvan jättämisen tai lisähaastattelun vaiheessa sekä olivat yhteydessä maistraatin henkilökuntaan avioliiton rekisteröimiseen liittyen. Osa haastateltavista kertoi avuliaista ja mukavista viranomaisista, joiden kokivat toimivan heidän hyväkseen. Nepalilainen mies kuvaa suurlähetystön viisumivirkailijaa seuraavasti:

Hän oli todella hyvä tyyppi, hän ehdotti mulle. Hän ehdotti, että totta kai olisi kiva jos voisin, että olisi parempi jos saisin kaikki luvat täältä, siis Nepalista, jotta voisin hoitaa työt kuntoon tai ainakin tehdä jotakin, minun ei tarvitsisi odottaa sitä kahta ja puolta tai kolmea kuukautta [Suomessa]. Se oli siistiä, hän oli aika avulias, niin koin.”

(nepalilainen mies, P3)

Vaikka virkailijan miehelle tekemä ehdotus jättää hakemus Nepalista käsin – eikä matkustaa ensin Suomeen viisumilla – voitaisiin tulkita yrityksenä pitää nepalilainen Suomen ulkopuolella ennen varsinaisen lupapäätöksen antamista ja lisäksi haitallisena pariskunnan yhteiselämän osoittamisen kannalta, koska se katkaisee yhdessä asumisen, haastateltava koki neuvon positiivisena toimintana, vaikka ei sitä lopulta noudattanutkaan.

Haastateltavat kertoivat kuitenkin myös epäystävälliseksi tai vastustajiksi koetuista virkailijoista, joiden kokivat vaikeuttaneen lupaprosessia. Haastateltavat olivat kohdanneet esimerkiksi poikkeavia vaatimuksia viisumin myöntämisessä. Eräs suomalainen kertoi, kuinka heidän kohdallaan vaatimukset olivat olleet erilaiset kuin aiemmin avioituneella ystäväpariskunnalla ja tiukemmat kuin suurlähetystöjen internetviestintä antoi ymmärtää:

Totta kai ajattelin että se menee samalla tavalla kaikilla. Mutta sitten yhtäkkiä, täytin paperin, vein sen sinne ja he sanoivat: “Oo, sinulta puuttuu tämä ja tämä paperi” ja koska

haimme turistiviisumia, joten he jopa halusivat kutsukirjeen, jonka en ajatellut olevan välttämätön kun on, hän on lähdössä kanssani. Joten isäni kirjoitti jonkinlaisen kirjeen, jos muistan oikein. Ja veimme sen ja he sanoivat "oo, tarvitset paluulipun, koska tämä on turistiviisumi". Ja sitten – luulen että viime kerralla [edellisessä haastattelussa] puhuin tästä – että olin lukenut monien eri suurlähetystöjen sivuilta, eri maiden Suomen suurlähetystöjen sivuilta, että jos olet naimisissa, edes turistiviisumia varten ei tarvitse olla paluulippua, koska se on, totta kai se on todennäköistä, koska olimme kirjoittaneet hakemukseen että hän tulee tänne katsomaan millaista elämä on ja miltä meistä tuntuu, kummassa maassa haluamme elää.

(suomalainen nainen, P4)

Sama pari kertoi toisesta ystäväpariskunnasta, jota itse olivat neuvoneet luvan hakemisessa: pari oli naimisissa, mutta nepalilaiselle ei ollut myönnetty viisumia Suomeen, vaan häntä oli kehoitettu hakemaan oleskelulupaa suoraan Nepalista. Esimerkki osoittaa, kuinka lainsäädäntö mahdollistaa viranomaisten tai suurlähetystöjen mukaan vaihtelevia käytäntöjä, jotka asettavat lupaa hakevat keskenään eriarvoiseen asemaan. Osa haastateltavista selitti eroja viranomaisten toiminnassa henkilökohtaisilla syillä, jolloin toiminnan ja käytäntöjen nähtiin olevan kiinni yksittäisistä viranomaisista. Näillä haastateltavilla ei juuri ollut luottamusta viranomaistoiminnan yhtenäisyyteen ja he kokivat viranomaisten toiminnan arvaamattomana ja ennakoimattomana:

Toki kyllä nyt itellä ainakin on nyt luotto [jatkoluvan saamiseen], että ei tavallaan tarvi murehtia, mutta sitä varmaan automaattisesti vähän miettii ja jännittää, että mitä jos nyt onkin semmonen virkailija jonka mielestä täs nyt onkin jotain hämää.

(suomalainen nainen, Y7)

Könönen huomauttaakin, kuinka viranomaisten harkintavalta ja päätöksentekoon liittyvä ennakoimattomuus lisää ulkomaalaisten elämän epävarmuutta (2014b, 16).

DNA-tutkimusten käyttöä perheenyhdistämisessä tutkineiden Helénin ja Tapanisen (2013) mukaan maahanmuuttoviranomaisten keskuudessa vallitsee yleistynyt epäily siitä, että oleskelulupaa hakevat koettavat petosta. Myös osa suomalaisista ja nepalilaisista haastateltavista kertoi kokeneensa viranomaisten etsimällä etsineen jotakin epäilyttävää, jonka perusteella voisivat antaa kielteisen päätöksen. Jotkut taas kuvasivat viranomaisten "vain tekevät työtään", jolloin heihin kohdistuva epäily sekä viranomaisten toiminta ja siihen liittyvät epäkohdat nähtiin rakenteellisina ja lainsäädännöstä lähtevinä. Eräs suomalainen nainen esimerkiksi tulkitsi, että virkailijan haastattelutilanteessa esiin tullut ankaruus oli koulutettua ja opeteltua, viranomaisen rooliin kuuluvaa ja siksi hyväksyttävää, kun taas ihminen tämän roolin takana ja muissa tilanteissa oli ystävällinen.

Osassa haastateltavien kuvauksissa joidenkin viranomaisten toimintaa selitettiin yksilön rasistisena toimintana. Eräs pariskunta kertoi kuulleensa, että viisumivirkailija oli itse

eronnut nepalilaisesta kumppanista ja tulkitsivat hänen tämän vuoksi olevan ”katkera” ja ”vihainen nepalilaisille miehille”. He näkivät virkailijan tämän takia epäilevän kaikkia nepalilaisten miesten suomalaisten naisten kanssa solmimia avioliittoja ja tämä epäluulo näkyi heidän kuvaustensa mukaan myös heidän tapauksessaan. Toisessa haastattelussa verrataan kahta eri virkailijaa, joista vain toisen toiminnassa nähdään rasistisia motiiveja:

Nainen: Mutta joka tapauksessa hän oli sen tyyppinen virkailija, joten se. Ja hän oli..

Mies: Persoonallisuudeltaan.

Nainen: ..ja tuntui että hän nautti vallasta ja todella epäili kaikkia näitä nepalilaisia jotka koettavat tulla tänne. Ja tuntui kuin hän olisi tyytyväinen tähän systeemiin. Ja hän oli todella, nautti näistä asioista.

Mies: Joo.

Nainen: Mutta sitten tämä toinen nainen esimerkiksi, joka teki tämän viimeisen haastattelun, hän oli todella mukava, todella ystävällinen, totta kai hänen asemansa toi hänelle valtaa, mutta hän oli luonteeltaan mukava.”

(P2)

Ensimmäinen virkailija kuvataan persoonallisuudeltaan sellaiseksi, joka lähtökohtaisesti epäilee kaikkia nepalilaisia. Tämän virkailijan kuvataan nauttivan vallasta ja hierarkkisesta järjestelmästä, kun taas toiselle asema viisumivirkailijana väistämättä tuo valtaa, mutta hänen kohdallaan ystävällisyys ja mukavuus ovat määrittävämpiä ominaisuuksia. Suomalaisten virkailijoiden esittämä epäily ylirajaisen suhteen solmimiseen liittyvistä vilpillisistä motiiveista ei haastattelujen mukaan ollut aina suoranaista, vaan haastateltavat toivat esille epäilyksen näkyviin tulemisen epäsuorasti, esimerkiksi viranomaisen äänen sävyissä tai asiakastilanteen tunnelmassa. Rasismien tutkimuksessa onkin tuotu esille, kuinka rasismien kriminalisointi saattaa tehdä rasismista piiloisempaa, ja sen osoittaminen saattaa olla vaikeampaa, mutta se tulee silti esille erilaisin tavoin (Lofthsdottir & Jensen 2012, 7).

Yksi nepalilaisista miehistä oli käynyt Suomessa useita kertoja ennen naimisiinmenoa nepalilaisen järjestön edustajana ja suomalaisen järjestön kutumana. Kun suhde jossain vaiheessa syveni, vierailujen motiivi alkoi olla yhtäaikaista sekä järjestön kehys, että tyttöystävän tapaaminen. Epävirallinen keskustelu virkailijan kanssa toi kuitenkin esille, kuinka tämä ei sopinut lupajärjestelmän logiikkaan: haastateltavat kertoivat viranomaisen kertoneen arvanneensa, että nepalilaisella oli jo aikaisempaa lupaa hakiessa Suomessa tyttöystävä. Tämä oli viranomaisen näkökulmasta haetun viisumin näkökulmasta ongelmallista:

Nainen: Joo hän sanoi: ”Minä tiesin, tiesin että siinä oli joku ongelma.”

MM: Se oli siis ongelma?

Nainen: Joo se oli ongelma.

Mies: Ongelma hänelle.

Nainen: Ja se oli ikään kuin [puoliso] olisi valehdellut. Koska hän kertoi vain järjestöstä ja hän ei kertonut yksityiselämästä mitään. Ja tällä hetkellä ajattelimme, että yksityiselämä [:stä kertominen] ei ole välttämätöntä, koska se oli niin, että todella tulit järjestön takia, ja meillä oli suhde, mutta en ajatellut..

Mies: Joo, suhd-, ystävyys ja sinä.. koska hän saattoi nähdä listan jossa oli useiden ihmisten nimi, tiedäthän he jotka auttoivat, ja hän saattoi tajuta siitä "yhden on pakko olla tyttöystävä", tavallaan.

Nainen: Mutta se juttu oli se että me emme olleet selkeässä suhteessa. Mutta kun hän tapasi meidät [uudestaan myöhemmin], me suunnittelimme jo tätä naimisiinmenoa. Mutta hänelle se oli että olemme olleet kauan yhdessä. Ja me, mutta se ei ollut selkeä meille se suhde sillä hetkellä, silloin.

(P2)

Tapaus tuo esille, kuinka ihmisten todelliset elämät eivät asetu oleskelulupajärjestelmään rakennetun yhden motiivin vaatimuksen mukaiseksi. Pariskunnan omasta näkökulmasta jonkinlainen suhde oli olemassa, mutta se ei vähentänyt tai poistanut viisumin ensisijaista muuta perustetta. Lisäksi tapaus osoittaa, kuinka parisuhteen rakentumisen monimutkaiset vaiheet voivat lupajärjestelmän kehiksestä katsottuna kääntyä viranomaisten tulkinnessa vilpillisyydeksi.

5.2.2 Yleistynyt epäily ja leviävä kontrolli

Osassa haastatteluista tuli esille, kuinka epäily ei välittynyt vain viranomaisten toiminnasta, vaan koko luvan hakemisen prosessista ja käytännöistä. Yksi pariskunta kuvaa lupaan liittyvää asioimista Suomen suurlähetystössä seuraavasti:

Mies: Mutta rehellisesti, sinne meneminen on todella kuin, sen tuntee, ilmapiiri on jotenkin "teit virheen" tai jotakin [epäluuloisesti], kuin. Tiedäthän.

Nainen: Portista sisään pääseminen ensiksi.

Mies: Joo, niin!

Nainen: Näytä passisi ja.

Mies: Joo, kaikki ja sitten, tuntuu kuin he koettaisivat saada kiinni jostakin, tässä lomakkeessa ja näissä kaikissa haastatteluissa myös, yrittävät. Epäily on jo niissä. Tiedäthän "okei, nyt tulit" [epäluuloisesti], epäillen, jos teen jonkin virheen tai jotain niin he huomaavat sen.

Nainen: "Nyt saimme sinut kiinni, kerroit ensin näin, nyt sanot näin, se ei.." [voitonriemuisesti]

Mies: ..sovi yhteen.

Nainen: Niin "vastaukset eivät sovi yhteen!"

(P2)

Lupaa hakevat ulkomaalaiset nähdään lupajärjestelmässä lähtökohtaisesti epäilyttävinä, "a priori suspects" (Näre 2013). Hakemusten, lisäselvitysten ja haastattelujen voidaankin ajatella toimivan eräänlaisena "valheenpaljastuksena" tai kuulusteluina, joissa ulkomaalainen tai yllirajainen pariskunta on lähtökohtaisesti epäilyttävä ja joissa heidän

vilpittömyytensä testataan. Helénin ja Tapanisen mukaan (2013) DNA-tutkimusten käyttöönnotto ja ajatus niiden tuottamasta objektiivisesta tiedosta tulee vahvistaneeksi sen, kuinka ihmisen kertomukseen ei voi luottaa, vaan aina on petoksen mahdollisuus. Epäilyksen koettiin osassa haastatteluissa rakentuvan prosessin materiaalisissa käytännöissä. Pariskunta jatkaa kuvaustaan siitä, kuinka haastattelutilanne suurlähetystössä sisälsi itse haastattelukysymysten lisäksi ruumiin kontrollointiin ja tilan rakenteeseen liittyviä käytäntöjä, jotka tuottivat hierarkiaa ja alleviivasivat ulkomaalaisen epäilyttävyyttä:

Mies: Ja toinen oli, kun menee suurlähetystöön, haastatteluun, hän kertoi minulle, "Okei, anna kätesi" ja siellä oli tämä sormenjälki-, ja sinun täytyy antaa kaikki sormenjäljet. Ja se jo tuntui niin..

Nainen: Rikolliselta [*naurahtaa*].

Mies: [*naurahtaa*] Kuin "meidän täytyy tutkia sinut" ja siellä on yksi kone siellä ja siellä on jotakin ja laitat.. "Okei. Nyt seuraava sormi", ennen kuin haastattelu alkaa. Ja sinun täytyy laittaa sinne, seuraava sormi, ja kaikki viisi sormeja ja sitten sen jälkeen: "Okei, nyt aloitetaan" ja. Kyllä siellä on sillä tavalla, tuntuu ahdistavalta, se on todella suuri, siellä on peili ja jotakin, todella tuntuu että olet niin alhaalla.

Nainen: Joo, on nepalilaiset ja suomalaiset ihmiset ja välissä on kuilu.

Mies: Kuilu on todella suuri kuilu siinä. Tunnen sen.

(P2)

Katkelmassa haastateltavan kokemus vertautuu rikollisten käsittelyyn: biometrinen tunnistaminen, eli sormenjälkien ottaminen ennen varsinaista haastattelua ja haastattelutilassa oleva peili korostavat haastateltavan asemaa tutkinnan kohteena. Haasteltavien puheessa tilanne rakentuu kolonialistisena asetelmana, jossa suomalaisten ja nepalilaisten välillä on "kuilu", hierarkkinen asetelma, jossa nepalilainen asetetaan "alas", epäilyttäväksi ja tutkinnan kohteeksi.

Lupaprosessissa suhteen "aitouden" todistamisen paikat ovat varsinaisesti lupalomakkeen, haastatteluiden ja lisäselvitysten sisällölliset selvitykset parisuhteesta ja sen yksityiskohdista. Kokemus epäilyksen alla olemisesta ei kuitenkaan rajoittunut näihin kohtiin, vaan useissa haastatteluissa tuli näkyviin sen leviäminen myös muualle. Esimerkiksi sanattoman ja epävirallisen vuorovaikutuksen merkitys viranomaiskohtaamisissa tulee haastatteluissa esiin. Eräs suomalainen pohti sitä, tarkkailtiinko pariskunnan keskinäistä kommunikaatiota luvan jättämisen tilanteessa poliisiasemalla ja oliko merkitystä sillä, minkälainen "fiilis" paperit vastaanottavalla viranomaisella oli heidän suhteensa "aitoudesta":

Mutta ihmiset [viranomaiset] joita olemme tavanneet [Suomessa] ovat olleet vain niitä, jotka ottavat vastaan paperit ja en tiedä, ehkä he kysyvät, en tiedä kysyvätkö he mielipiteitä, ne jotka tekevät päätöksen näiltä ihmisiltä, "Miten koit tämän parin?", en tiedä, koska

nämä ovat asioita jotka tapahtuvat jossain jonne me emme näe, en tiedä, pitäisikö meillä olla oikeus tietää, kuinka paljon se vaikuttaa mitä teemme kun istumme siellä. Seuraavatko he sitä kuinka puhumme toisillemme? Vai miten, puhuvatko he tästä "Minkälainen tunne sinulla on heistä?"

(suomalainen nainen, P4)

Haastateltavan kuvauksessa pariskunnan korostunut tarkkailun alla oleminen on vastakkainen päätöksen tekijöiden näkymättömyyteen, eikä hänellä tarkkailun kohteen asemassa ole selkeää käsitystä siitä, mikä kaikki lupapäätökseen vaikuttaa. Lupaprosessissa rakentuukin valta-asetelma viranomaisten ja luvan hakijoiden välille, kun hakijat tietävät olevansa tarkkailun ja testaamisen kohteena, mutta eivät tarkalleen ottaen tiedä, millä kriteereillä heitä tarkastellaan (Eggebo 2013, 779). Haastateltavat pohtivat myös esimerkiksi tietynlaisen ulkonäön mahdollisesti vaikuttavan siihen, nähtiinkö nepalilaiset epäilyttävänä vai vilpittöminä. Kathmandu on pieni kaupunki ja osa pareista oli kohdannut heidän asiaansa hoitavia viranomaisia kaupungissa myös vapaa-ajalla. Jotkut heistä arvioivat myös näiden epävirallisten kohtaamisten mahdollisesti vaikuttaneen luvan tai viisumin käsittelyyn. Sekä avioliiton perusteella tapahtuvaan perheenyhdistämiseen liittyvää viranomaistoimintaa Belgiassa tutkinut Maité Maskens (2015, 46–47) että sitä Sveitsissä tutkinut Anne Lavanchy (2015, 287–288) tuovat esiin, kuinka fyysiseen kohtaamiseen, kuten ensivaikutelmaan ja pariskunnan näkemiseen, perustuvalla intuitioilla ja tunteilla on merkitystä pariskuntia kohtaavien viranomaisten lupapäätöksissä.

Todellisen perhe-elämän olemassaolon osoittamista auttavat vaadittavan avoliittotodistuksen lisäksi dokumentit, joista suhteen laatua ja kestoa voidaan arvioida. Esimerkiksi passissa olevien viisumien avulla puoliset voivat todistaa kertomaansa yhdessäoloajasta. Tämän lisäksi haastatteluissa tuli esiin valokuvien käyttö suhteen historian tarkastelussa:

Muistan kuunneleeni silloin kun mä ite istuin siinä, istuin siinä tiskillä odottamassa että tää ihminen nää meiän paperit ottaa vastaan, niin luukut on vierekkäin, niin viereisellä luukulla puhuttiin, että tarvitte nyt kyllä lisää todisteita tästä teidän liitosta, et se oli itelle sillain että voi apua! Siinä ei voinu olla siis kuulematta sitä keskustelua, että nyt tarvitaan lisää kuvia tai jotain, mä että ei meil oo mitään paljonkaan mitään kuvia, ne on kaikki jossain koneella, että pitääks tässä nyt jotain alkaa printtailemaan hääkuvia tai jotain, että oikeestikko.

(suomalainen nainen, Y7)

Valokuvia täytyy kuitenkin ottaa jo suhteen alkuvaiheessa, jotta niillä voi todistaa suhteen kestoa. Näin maahanmuuton kontrolli ulottuu ajallisesti kauas varsinaisen perheenyhdistämisen prosessin edelle. Paradoksaalisesti ne, jotka luottavat rakkauteen ja

subjektiiviseen kokemukseensa parisuhteesta, eivätkä valmistaudu lupaprosessiin, saattavatkin joutua epäedullisempaan asemaan kuin ne, jotka tietoisesti keräävät suhteeseen liittyvää todistusaineistoa (Cherrit 2012, 710). Tarkkailun levittyminen ajallisesti varsinaisesta luvan hakemisen hetkestä suhteen aikaisempiin vaiheisiin sai erään haastateltavista myös tarkastelemaan parisuhdettaan ja parisuhteen aikaisempaa kommunikaatiota eri tavalla:

Mutta sitten olen kuullut niin huonoja tarinoita, sellaisia että he lukevat näitä sähköposteja ja. Joltakin he olivat lukenee maileja ja kaikkea, todisteita. Olin peloissani ja menin jopa lukemaan meidän maileja, että mitä siellä saattaa olla, jos he lukevat niitä. En, en suoraan ajatellut että he tulevat lukemaan niitä, mutta vain kiinnostuin siitä että mitä olemme kirjoittaneet ja milloin ja.
(suomalainen nainen, P2)

Pelko valvonnan ulottamisesta sähköpostien lukemiseen saa haasteltavan palaamaan viesteihin ja lukemaan niitä maahanmuuttohallinnon näkökulmasta. Myös tässä katkelmassa näkyy epävarmuus siitä, mihin kaikkeen valvonta ulottuu.

Kokemus valvonnasta levittäytyy lupaprosessin varsinaisista virallisista käytännöistä, kuten lomakkeista ja haastattelutilanteista, muille alueille. Näin suhteen hallinnasta voi tulla eräänlainen Panopticon (Foucault, 2005), jossa luvan hakijat ja heidän puolisonsa ovat potentiaalisesti jatkuvan tarkkailun alla, eivätkä tarkalleen tiedä, mitkä tilanteet ja suhteen ulottuvuudet valvonta kattaa. Maahanmuuton hallinnan tutkimuksessa onkin kiinnitetty huomiota siihen, kuinka ulkomaalaisvalvonta on siirtynyt valtioiden fyysisiltä rajoilta muihin käytäntöihin ja rajat levittäytyvät varsinaisilta valtioiden raja-alueilta yhteiskunnan eri alueille (Paasi 2009, 224). Rajat seuraavat ulkomaalaisia oleskelulupien kautta (Könönen 2012, 199) ja valvonnan kautta raja ulottuu parisuhteen arkisiin käytäntöihin, kuten kommunikaation tapoihin asti.

5.2.3 Yksityiseen tilaan tunkeutuva kontrolli

Perheenyhdistämisessä liikutaan perheen ja valtion, yksityisen ja julkisen risteyskohdassa, jossa valtio tulee konkreettiseksi ja tuntuvaksi ihmisen elämässä, ja perheestä tulee kansallinen kysymys (Lavanchy 2015, 80). Prosessissa tasapainoillaan toisaalta perhe-elämän suojan ja yksityisyyden, ja toisaalta valtion toteuttaman hallinnan ja sääntelyn rajalla. Länsimaissa sekä parisuhteiden juridisessa sääntelyssä että julkisessa keskustelussa parisuhde-elämän on nähty määrittävän yksityisasiaksi, jonka järjestämisen tavat ihmiset ovat vapaita valitsemaan (Eggebo 2012 8; Giddens 1992). Avioliitto on kuitenkin yhteiskunnallisena instituutiona osa yhteisön sosiaalista järjestystä ja siten aina myös

moraalisen kontrollin alainen (Huttunen 2002 254; Jallinoja 2000, 82). Kun avioliitto solmitaan ulkomaalaisen kanssa, se näyttää erityisen selvästi menettävän yksityisen luonteensa ja sen intiimistä tilasta tulee paitsi yleisen keskustelun ja arvioinnin (Huttunen 2002, 254), myös ulkomaalaisvalvonnan kohde. Perheenyhdistämisessä parisuhteen intiimi tila on arvioinnin kohteena erityisellä tavalla, sillä tämän arvioinnin lopputulos vaikuttaa konkreettisesti siihen, voivatko suhteen osapuolet jatkaa yhteistä elämäänsä Suomessa laillisesti.

Yksityisyyden ja intiimiyden rikkominen nousi useiden haastateltavien kokemuksissa keskeiseksi. Suhteen intiimiin tilaan tunkeutuminen näyttäytyi haastateltavien kerronnassa kiusallisena, epämukavana ja nöyryyttävänä. Haastateltavat kertoivat ei-toivotusta yksityisyyteen puuttumisesta jo Nepalissa avioitumisprosessin yhteydessä. Haastateltavat kokivat viranomaisten ylittävän omat valtuutensa kiinnittäessään huomiota suhteen sisältöihin ja motiiveihin. Nepalilainen, jonka avioliiton motiiveja avioliittoviranomainen Nepalissa oli kyseenalaistanut, totesi tapauksesta kertomisen jälkeen:

Mutta me vain halusimme käydä sen [prosessin] läpi, eikä mitään opetuksia keneltäkään, tiedäthän.
(nepalilainen mies, P4)

Lupaprosessissa suoritettu avioliiton "aitouden" tutkinta asettaa kyseenalaiseksi tavallisesti annettuna otettavan dikotomian julkisten ja yksityisten asioiden välillä (Maskens 2015, 45). Eräs nepalilainen mies kuvasi, kuinka heidän intiimistä suhteestaan tulee "julkista omaisuutta", kun maahanmuuton hallinta asettaa oikeudekseen tietää sen yksityiskohtia, jotka muissa yhteyksissä mielletään yksityisasioksi. Ongelmalliseksi asettuukin se, että pariskunnat ikään kuin menettävät omistajuuttaan suhteen intiimistä tilasta:

Nainen: Totta kai kun menet naimisiin, teet siitä julkisen, koska se tehdään yleensä ihmisten edessä ja täytät jonkinlaiset paperit. Mutta silti sinun ei tarvitse mennä näin pitkälle. Sinun ei tarvitse vastata, että miten olette asuneet viimeksi, miten tapasitte. Luulen ettei pappi kysy että miten te tapasitte.

(...)

Mies: Se on sama kuin että, saatamme joskus haluta kertoa jollekin, jos joku [kysyy]"Muuten oletteko naimisissa vai ette?" ja me kerromme, että "Joo emme ole naimisissa, mutta olemme pariskunta", koska me haluamme. Joku kysyy ja me voimme olla: okei, emme halua puhua, emme halua [kertoa] tätä sinulle, ja voimme katkaista sen lyhyeen. Joo olemme naimisissa. Tai olet ystävä ja tyttöystävä. Meidän ei tarvitse kertoa, kuinka kauan sitten olemme tavanneet tai näin. Mutta tässä tapauksessa on todella niin, että joku pakottaa meidät kertomaan, ja se tuntuu..

(P2)

Haastateltavat tuovat esiin sen, kuinka avioliiton solmiminen ei ole koskaan täysin yksityinen asia, vaan siihen kuuluu tietty julkinen ja yhteiskunnallinen ulottuvuus. Tämä kuitenkin jää tavallisesti suhteen julkistamisen tai tunnistamisen tasolle, kun taas perheenyhdistämistä hakevat joutuvat avaamaan suhdettaan ulkopuolisille myös sisällöllisesti. Myös parisuhteeseen kuuluvista sisällöllisistä asioista voidaan haastatellun nepalilaisen miehen mukaan keskustella, mutta hänen mukaansa tulisi olla pariskunnan määriteltävissä, mitä suhteesta halutaan kertoa ja kenelle. Lupaprosessi kuitenkin ajaa tämän yksityisyyden ja itsemääräämisoikeuden yli pakottamalla suhteen sisältöjen avaamiseen. Ulkomaalaisen onkin mahdollista ylittää kansalliset rajat vain sillä edellytyksellä, että valtion toimijat ylittävät pariskunnan intiimiyden rajat (Maskens 2015, 45).

Lupaprosessi tunkeutuu parin intiimin elämän yksityiskohtiin vaatiessaan pariskuntia tekemään selkoa suhteen vaiheista ja käytännöistä. Samalla jotakin näyttää jäävän myös yksityisyyden piiriin: eräs haastateltavista nosti esiin, kuinka heiltä ei lupaprosessissa kysytty seksistä. Vaikka seksuaalisuus nähdään länsimaisessa parisuhteissa keskeiseksi (Giddens 1992), ei kukaan haastateltavista kertonut sen esiin nostamisesta haastattelutilanteissa. Joissakin Euroopan valtioissa seksuaalisuuteen liittyvät kysymykset ovat osa rutiininomaista kysymyspatteristoa tai ainakin satunnaisesti esitettyjä (Eggebo 2013a, 782). Seksuaalisuuden toteuttaminen nähtiin kuitenkin ainakin näiden parien kohdalla asiaksi, jonka yksityisluonteisuutta lupaprosessissa kunnioitettiin. Toisaalta tämä on näennäistä, sillä koko perheenyhdistämisen prosessi voidaan nähdä seksuaalisuuden kontrolloinnin järjestelmänä, jossa jotkut parisuhteet nähdään epätoivotuiksi ja rajataan ulos, ja vielä useammat asetetaan tutkittaviksi ja tarkastettaviksi.

Lupaprosessissa saatetaan tulla koskettaneeksi myös sellaisia parisuhteisiin liittyviä henkilökohtaisia tai kiusallisia asioita, joita ei tarkoituksellisesti pyritä nostamaan esille. Haastatteluissa tuli esille erään haastateltavan pariskunnan ystäväparin kokemuksena, kuinka halu suojella intiimiin parisuhde-elämään kuuluvia yksityisiä asioita sekä suomalaisen naisen perheeltä että viranomaisilta aiheutti ongelmia luvan hakemisen prosessissa:

He ovat todella yhdessä. Heillä on täysin muut syyt, mitä he itseasiassa eivät halua kertoa poliisille. He eivät halua sanoa (...) Koska tämä tyttö oli toisen pojan kanssa. Ja he tavallaan alkoivat olla yhdessä tämän toisen suhteen aikana ja tämän takia he eivät halunneet kertoa. Ja nyt, he eivät halua selittää tätä poliisille. Ja tämän takia he eivät esimerkiksi saa kirjettä tämän tytön vanhemmilta, koska he eivät ole kertoneet, että he on menneet naimisiin. Ja nyt poliisi on tosi epäileväinen tästä.
(suomalainen nainen, P1)

Perheenyhdistämistä hakeneen ystäväpariskunnan suhde oli haastateltavan mukaan alkanut silloin, kun suomalaisella naisella oli meneillään parisuhde myös toisen henkilön kanssa. Tämän vuoksi suhde ulkomaalaiseen ei ollut julkinen, minkä takia myöskään parisuhteen todistaminen maahanmuuttoviranomaisille ei ollut helppoa. Tapaus osoittaa, kuinka moraalisten normien vastaiset parisuhteet saattavat asettua epäilyttäviksi jo siksi, ettei niitä haluta julkistaa tai avata viranomaisille. Viranomaiset toimivat moraalisisina portinvartijoina päättäessään keräämänsä näytön perusteella siitä, mitkä parisuhteet legitimoidaan myöntämällä oleskelulupa (Pellander 2016;Wray 2006), mutta moraalinen portinvartijuus voi käynnistyä jo ennen lupapäätöksen tekemistä.

Parisuhteen avaaminen lupaprosessissa rakentui useissa haastatteluissa erityisen ristiriitaiseksi siksi, että siitä kerrottiin jollekin täysin tuntemattomalle virkailijalle:

Nainen: Ja joku vain tulee sinne ja tekee työnsä ja hän ei ole meille kukaan ja hän saattaa olla täysin..

Mies: Ja se tuntuu vähän oudolta [*nauraa*].

Nainen: .. tyhmä.

Mies: Muutenhan me voisimme kertoa tämän tarinan, meidän tarinamme, että kuusi kuukautta olimme siellä. Ja joskus haluamme kertoa tarinamme ihmisille, tiedäthän, ihmisille jotka me tiedämme, mutta tämä on sellainen, joka ei tiedä.

Nainen: Joku vain menee työpaikalle ja niin tosissaan, tulee kahdeksaksi töihin ja luulee että hän on joku meidän elämässämme. Ja sitten hän lopulta tekee päätöksen, että saammeko me olla yhdessä vai emme [*naurhaa*].

(P2)

Parisuhteelle ominainen henkilökohtaisuus ja yksityisyys koetaan ristiriidassa sen kanssa, että suhteen "aitoudesta" ja jatkumisen mahdollisuuksista päättää tuntematon, ulkopuolinen henkilö viranomaisen asemassa. Lainauksessa asettuvat vastakkain päätöksen luonne viranomaisen näkökulmasta rutiininomaisena työtehtävänä, mutta haastateltavien kannalta keskeisenä henkilökohtaisen parisuhde-elämän kysymyksenä. Parisuhteen ajateltiin myös olevan olemukseltaan sellaisen, ettei sitä välttämättä voi ymmärtää ilman suhteen todellista kontekstia ja suhteen tarkempaa tuntemista:

Siinä on paljon valtaa sellaisten ihmisten käsissä, jotka eivät tiedä teitä ja teidän tilannettanne ja teidän syytänne ja kaikkea tätä.

(*suomalainen nainen, P4*)

Se, että suhteen hallinta ulottuu niin syväälle lupaa hakevien pariskuntien intiimiin ja yksityiseen elämään, on vastoin länsimaisen parisuhteen ideaalia, jossa parisuhde nähdään luonteeltaan ihmisten välisenä intiiminä ja yksilöllisenä asiana. Valtion puuttuminen ihmisten yksityisyyteen nähdään kuitenkin maahanmuuton hallinnassa relevanttina ja

hyväksyttävänä silloin, kun kyseessä on lähtökohtaisesti epäilyttävä ulkomaalainen tai kun Suomen kansalainen asettuu suhteeseen tällaisen ”toisten” kanssa.

Haastatteluisa tuli näkyviin, kuinka suomalaiset naiset tulivat tietoiseksi omasta kansallisesta jäsenyydestään ja se mukanaan tuomista etuoikeuksista (Pedersen 2012, 149). Rodullistunut eriarvoisuus asettaa suomalaisen ja nepalilaisen matkustamiselle ja liikkumiselle erilaiset mahdollisuudet:

Mies: Ja samaan aikaan jos tulet Nepaliin, kukaan ei kysy sulta mitään viisumista. Lentokentällä vain otat sen. Mutta mulle jo se on niin iso prosessi.

Nainen: Niin mä vaan täytän sen pienen paperin lentokoneessa, missä he kysyvät nimeä ja osoitetta, siinä kaikki.

(P2)

Lainaus tuo näkyviin rajojen hierarkkisen luonteen (Wray 2012, 42): etuoikeutetulle Suomen kansalaiselle raja tulee näkyviin rutiininomaisena tietojen ilmoittamisena, kun taas nepalilaisen puolison kohdalla tarkastava katse ulottuu syvemmälle. Prosessi vahvistaa yhtäältä suomalaisen ja nepalilaisen välistä eroa, ja tuo näkyviin heidän oikeuksiensa erilaisuutta. Avioliittoon perustuvan oleskeluluvan tapauksessa rajoittamisen käytännöt eivät kuitenkaan kohdistu vain ulkomaalaisiin, vaan myös puolisoihin, jotka ovat Suomen kansalaisia. Pedersen (2012, 144) kirjoittaa, kuinka ruumiin valkoisuus muuttuu sen lähestyessä ja suuntautuessa ei-valkoiseen/ei-eurooppalaiseen ruumiiseen ja tämä suuntautuminen ”väärään” ruumiiseen estää myös kansalliseen yhteisöön kuuluvia nauttimasta samoja oikeuksia, kuin jos puoliso olisi ”oikeanlaiseksi” määritelty. Lupajärjestelmä sekä sen käytännöt tuovatkin näkyviin, kuinka ”joidenkin ruumiiden haluaminen on ongelmallisempaa kuin toisten” (mt.). Yksi pareista reflektoi lupaprosessin aiheuttamia syyllisyyden ja kiitollisuuden tunteita: he kertoivat kokeneensa, kuin tekisivät jotakin väärin, kuin heidän ”täytyisi miellyttää joitakin”. Nainen kertoi myös häpeästä:

Nainen: Ja en tiedä, jos suoraan sanon, niin joskus mua hävetti sanoa, koska he kysyvät että mistä sinun miehesi on. Niin tunsin vähän kuin, ei häpeää mutta, tavallaan, aaa Nepalista. Että se on, se on liian kaukaa. Jos sanoisin että Saksasta, se tuntuisi helpommalta sanoa. Koska nyt, vaikka ne naiset [maistraatissa] ovat mukavia puhelimesta, he eivät sanoneet mitään ”aa Nepalista”, se ei ollut mitään niiltä, he saavat joka päivä tällaisia puheluita, mieheni on Nicaraguasta tai mistä vaan täällä, se on normaalia niille. Mutta tunsin vähän kuin..

Mies: Olet ulkopuolinen, tavallaan.

Nainen: Joo en ole kuin hän [henkilö puhelimesta], tai minussa on jotain erikoista.

(P2)

Katkelmassa näkyy sama stigmatisoituminen, jota myös Niina Vuolajärven haastattelemat ulkomaalaisen kanssa naimisissa olevat naiset toivat esille. Vuolajärvi (2012, 26) kirjoittaa,

kuinka ”naiset ikään kuin tahraantuvat kontaktissa moraalisesti epäilyttävään ulkopuoliseen”. Avioliitto ulkomaalaisen kanssa tekee naisista epäonnistuneita (failed) kansalaisia (Anderson 2013) ja erialaiset ulkomaalaiskontrolliin liittyvät tilanteet aktivoivat tämän kokemuksen, vaikka niissä ei olisikaan näkyvissä avointa rasismia. Lainaus tuo myös esille etniset hierarkiat: jotkut kansalaisuudet asettuvat vieraammiksi ja kaukaisemmiksi kuin toiset. Haastateltava tuo esille, ettei tätä osoiteta hänelle suoraan, mutta sisäistynyt käsitys vastaa niitä etnisiä hierarkioita, jotka tulevat esille sekä Vuolajärven (2012, 18) tutkimuksessa, että oleskelulupien myöntämisessä (Leinonen & Pellander 2014, 1492–1495).

Perheenyhdistämisen prosessi asettaa ylirajaiset parisuhteet olennaisella tavalla erilaiseen asemaan kuin suomalaisten väliset parisuhteet:

Kun ajattelen: hei me olemme naimisissa, minun aviomieheni, tavallaan jos katsot vain siitä, avioliiton näkökulmasta, että sun täytyy todistaa että kuka olet. Jos ajattelet täällä jotain paria, että sun täytyy laittaa, näyttää sun sormet, että voit mennä hänen kanssaan naimisiin. Että hän ei tee mitään-. Täällähän voit mennä naimisiin kenen tahansa rikollisen kanssa. Kukaan ei tarkista. Olet täysin, mikä tahansa ongelma ihmisellä on, voit mennä naimisiin hänen kanssaan, vaikka ei olisi osoitetta, mitään. Tässä tapauksessa se tuntuu, me olemme menossa naimisiin ja haastattelu!
(suomalainen nainen, P2)

Kahden kansalaisen välisessä suhteessa vastaavaa kontrollia ei ole: heidän ei tarvitse elää samalla tavalla normatiivisessa avioliitossa, määritellä parisuhdettaan tai avata sitä muiden arvioitavaksi. Maahanmuuton hallinta tuottaa ylirajaiset pariskunnat yhdessä ”vääränlaisena parina” tarkkailun kohteeksi ja suhteen asettaminen epäilyksen alle on jo itsessään rodullistava teknologia. Pariskunnat joutuvat käymään läpi viranomaiskäytäntöjen sarjan, jossa heihin kohdistuva epäily on sekä suoraa sanallista, että materialisoitunutta ja ei-kielellistä. Maahanmuuton kontrolloinnin järjestelmä, joka asettaa pariskunnat lähtökohtaisesti epäilyttäviksi ja heidän suhteensa tarkastettavaksi on (uudelleen)tuottamassa ja legitimoimassa sitä rassistista diskurssia, jossa ylirajaiset suhteet nähdään vaarallisina, kontrolloitavina ja olemukseltaan erilaisina kuin suomalaisten väliset parisuhteet. Käytäntö normalisoi epäilyksen ylirajaisia suhteita kohtaan ja luonnollistaa idean hyväksikäyttävistä ulkomaalaisista (Lavanchy 2015, 289).

6 OMAN TOIMINNAN STRATEGIAT

Maahanmuuttolainsäädäntö ja sitä soveltava viranomaiskäytäntö määrittävät, katsotaanko pariskunnan suhde kriteerit täyttäväksi "aidoksi" suhteeksi. Ihmisten mahdollisuudet yhteisen perhe-elämän viettämiseen määritellään siis lupajärjestelmän logiikasta käsin. Siirtolaisuuden autonomian näkökulmassa on kuitenkin painotettu sitä, ettei siirtolaisia tulisi tarkastella vain rajoittavien poliittisten käytäntöjen kohteina, vaan olennaista olisi tuoda esiin myös siirtolaisten oman toiminnan näkökulma (Mezzadra 2011; Könönen 2014; Wray 2011, 9). Avioliittoon liittyvää siirtolaisuutta koskevissa tutkimuksissa onkin tuotu esille myös siirtolaisten luomia strategioita luvan saamisen helpottamiseksi (esim. Wagner 2015; Kulu-Glasgow & Leerkes 2013). Myös Leinosen ja Pellanderin (2014, 1488) mukaan avioliittosiirtolaisuuden hallinnan analyysissä tulisi kiinnittää huomiota ylijärsäissa parisuhteissa olevien pariskuntien toimijuuteen heidän koettaessaan saada avioliittonsa tunnustetuksi maahanmuuttoviranomaisten silmissä.

Haastattelujen perusteella pariskunnat pyrkivät tiukkojen vaatimusten ja epävarmuuden keskellä kykyjensä ja resurssiensa mukaan vaikuttamaan lupaprosessin suotuisaan etenemiseen. Tämän tutkielman aikaisemmissa luvuissa on tullut esille ulottuvuuksia, joita voitaisiin tarkastella myös haastateltavien toiminnasta käsin: kaikki haastateltavat esimerkiksi solmivat avioliiton sopeutuakseen lupajärjestelmän oletukseen ja yksi haastateltavista taas kertoi luopuneensa suunnittelemaasta avioerosta, koska se olisi merkinnyt nepalilaisen puolison oleskeluoikeuden loppumista. Tässä luvussa tarkastelen tarkemmin sitä, millä tavoilla lupaa hakevat ja heidän puolisonsa pyrkivät vastaamaan heihin kohdistuvaa epäilykseen sekä edesauttamaan myönteisen lupapäätöksen saamista.

Yhtäältä pariskunnat hyödynsivät lupaprosessin eri vaiheissa käytössään olevia sosiaalisia, taloudellisia ja kulttuurisia *resursseja*. Tämän lisäksi pariskunnat pyrkivät *esittämään* (displaying) (Finch 2007) avioliittonsa prosessissa niin, että se sopi yhteen maahanmuuton hallinnan oletusten ja näkemysten kanssa. Tutkimusaineistona eivät ole täytetyt hakemukset tai havainnoinnit haastattelutilanteista, vaan analyysi perustuu siihen, miten haastateltavat tutkimushaastattelutilanteessa muistelivat ja rekonstruoivat lupaprosessin vaiheita ja tilanteita.

6.1 Resurssien hyödyntäminen

Lupaa hakevien ulkomaalaisten ja heidän suomalaisten puolisoidensa toiminta- ja vaikutusmahdollisuuksia on mahdollista tarkastella heidän hyödyntämiensä resurssien

kautta. Sosiologiassa resursseja on tarkasteltu myös pääoman käsitteen avulla, ja hyödynnänkin Pierre Bourdieun (1984) jaottelua kolmeen pääoman lajiin: sosiaaliseen, taloudelliseen ja kulttuuriseen. Sosiaalinen pääoma viittaa niihin resursseihin ja etuihin, joita saadaan sosiaalisten suhteiden, organisaatioiden ja verkostojen kautta (Purhonen ym. 2006, 34). Taloudellinen pääoma tarkoittaa yksinkertaisesti rahaa, varallisuutta ja omaisuutta. Kulttuurinen pääoma taas viittaa kulttuuriseen kompetenssiin: tietoon oikeanlaisista toimintatavoista, objektiivisiin kulttuurisiin esineisiin ja institutionaalisiin tunnustuksiin, joista on yksilölle hyötyä. Pääoman lajeille on tyypillistä se, että ne ovat periytyviä ja siirrettävissä sukupolvelta toiselle sekä se, että ne ovat vaihdettavissa toisiinsa. (Mt.) Tämän vuoksi ne myös usein kasautuvat ja kietoutuvat yhteen. Pääoman tyypit ovat kuitenkin erillisiä ulottuvuuksia ja voivat vaihdella myös toisistaan riippumattomasti (mt., 35). Tarkastelen seuraavassa sitä, kuinka haastateltavat hyödynsivät sosiaalisia, taloudellisia ja kulttuurisia resursseja edistääkseen tai helpottaakseen perheenyhdistämisen prosessia.

6.1.1 Sosiaaliset ja taloudelliset resurssit

Aineiston perusteella haastateltavien sosiaalisista verkostoista oli apua perheenyhdistämisen prosessissa. Erityisesti perheenjäsenten merkitys korostui, mutta myös ystävät toimivat resursseina, joilta haastateltavat saivat tukea, neuvoja, informaatiota tai muuta apua. Perheenjäsenet tukivat lupaa hakevia eri tavoin sekä avioitumisprosessissa Nepalissa, että oleskeluluvan hakemisen vaiheissa. Yhden nepalilaisen haastateltavan isä oli pariskunnan mukaan merkittävä tekijä Nepalissa tapahtuneessa avioitumisprosessissa:

Ja sitte niitten isähän se oli se pääherra siinä. Et sehän ne sääti. Eihän me tehty mitään, me vaan istuttiin ja ooteltiin että ne paperit tuli eteen. Allekirjotin, kävin ottaa jonku kuvan itestä, ja se oli se joka.. Ja mä luulen että se oli, että sillä on sen verran vaikutusvaltaa siellä, että se jotenki oli tosi paljon helpompi Nepalin päässä prosessi, koska niitten isä oli messissä siinä. Et se meni niihin herrojen huoneisiin puhumaan, että tää on mun "son" menee nyt naimisiin niin, jotakin. Koska siinä oli monta prosessivaihetta, piti aina oottaa joku jännä jonkun, joku paperi jostain ja, silleen että se ei ollu silleen että sä vaan laitat paperit ja that's it.
(suomalainen nainen, Y6)

Suomalainen nainen kuvaa, kuinka puolison vaikutusvaltainen isä helpotti avioitumista olemalla konkreettisesti mukana avioitumiseen liittyvässä byrokratiassa ja puhumalla viranomaisille pariskunnan puolesta. Isän "vaikutusvalta", yhteiskunnallinen asema sekä kulttuurinen kompetenssi prosessin vaiheiden ymmärtämisessä kääntyivät pariskunnan eduksi, sillä isän ansiosta pari sai venyneen avioliittoprosessin loppuun ajallaan ennen suomalaisen puolison Suomen lentoa. Perheenjäsenten merkitys tuli esiin myös lupien ja

viisumien hakemisessa. Erään suomalaisen naisen sisko oli tekemisissä nepalilaisen miehen kanssa työn kautta ja oli kutsujana tämän viisumihakemuksessa ennen avioitumista tapahtuneella vierailulla. Näin pariskunta sai mahdollisuuden viettää aikaa yhdessä Suomessa jo ennen avioliiton solmimista. Toisen nepalilaisen viisumihakemuksessa kutsujana oli suomalaisen puolison isä.

Perheenjäsenten lisäksi myös ystävät auttoivat pariskuntia perheenyhdistämisen prosessissa. Yksi pariskunnista kertoi nepalilaisen ystävän avustaneen heitä avioitumiseen liittyvien lomakkeiden täyttämässä Nepalissa, Nepalista käsin lupaa hakenut sai puolestaan oleskeluluvan hakulomakkeen täyttämiseen apua suomalaisilta ystäviltä. Yhden pariskunnan ystävä taas kuljetti mukanaan Nepalista Suomeen avioliiton rekisteröimiseen Suomessa tarvittavan alkuperäisen avioliittotodistuksen. Myös tiedon hankinnassa käytettiin apuna sosiaalisia verkostoja ja erityisesti niitä pariskuntia, jotka olivat jo käyneet vastaavan prosessin läpi: eräs pari kertoi kyselleensä aktiivisesti jo prosessin läpikäyneeltä ystävältään kokemuksia ja neuvoja lupaprosessin vaiheissa, ja vastaavasti osa pareista kertoi itse neuvoneensa muita lupaa hakevia. Tosin muuttuneet käytännöt ja vaihtelu viranomaistoiminnassa johti siihen, ettei saatu informaatio aina vastannut oman prosessin kulkua. Eräs suomalainen nainen kertoi myös siitä, kuinka hän oli varautunut tarvittaessa pyytämään ystäväänsä todistamaan suhteen riittävää ajallista kestoa, joka on lupakategorian keskeinen oletus:

Mut ”miten missä ja milloin tutustuit”, joo. Tähän me saatettiin laittaa silleen, me laitettiin siihen niin, että me oltiin tavattu jo kuitenkin netissä ennen kun mä menin sinne, sen takia et ku [ystävä] oli ollu siellä, hän tunsii kyllä [puolison], että sen ois pystyny niinku silleen todistaan, niin tota, et me ollaan niinku chattailtu ennen sitä, jollon me saatiin tavallaan aikaa vähän pidemmäksi siihen.

(suomalainen nainen, P1)

Toisaalta nostin aikaisemmin esiin sen, kuinka oletus sosiaalisen verkoston, tarkemmin ottaen perheenjäsenten, käyttäminen suhteen ”aitouden” todistajina ja oletus suhteen julkisuudesta voi olla joidenkin pariskuntien kohdalla ongelmallinen ja vaikeuttaa lupaprosessia tai vaikuttaa kielteisen lupapäätöksen saamiseen. Tämän pariskunnan kohdalla suhteen puolesta todistava ystävä asettuu kuitenkin resurssiksi.

Perheenjäsenten ja ystävien lisäksi erään parin kohdalla myös sosiaalisilla suhteilla muihin suomalaisiin Kathmandussa oli vaikutusta siihen, miten pariskunta ajoitti lupahakemuksensa. Pariskunta kuuli, että viisumivirkailija Suomen Kathmandun-suurlähetystössä oli vaihtumassa. He tiesivät sekä vanhan että uuden virkailijan, ja

päätyivät odottamaan ja jättämään hakemuksensa vasta uuden virkailijan aloitettua, koska ajattelivat tämän olevan myötämielisempi heitä kohtaan.

Ja kun me teimme [varasimme] nämä haastattelujutut, me tavallaan yritimme, pelata niin että tämä toinen henkilö olisi jo ulkona maasta, koska hän työskenteli siellä ensin ja sitten hän jätti tämän työn ja sitten tämä meidän tuntemamme tuli seuraavaksi, joten me yritimme, onneksi saimme hänet haastatteluun. Joten siinä oli tällainen, emme tienneet toimiiko se täydellisesti. Ja me tiesimme, että se vaikuttaa myös, kuka siellä on, ja me koetimme että se olisi joku mukava, joka ymmärtää.

(suomalainen nainen, P2)

Nainen kertoi myös myöhemmin kuulleensa, että heidän toivomansa haastattelijaksi oli antanut heidän suhteestaan positiivisen kuvan lupapäätöksen tekijöille. Toinenkin haastatelluista miehistä kertoi tavanneensa viisumihaastattelijan turistialueella ja pariskunta pohti tapaamisten merkitystä lupapäätöksen kannalta. Kaiken kaikkiaan pariskunnat hyödynsivät sosiaalisia verkostojaan lupaprosessissa monin tavoin.

Myös taloudellisten resurssien merkitys tuli haastatteluissa näkyväksi. Monet haastateltavat viittasivat Nepalin avioitumisprosessiin liittyviin korruption piirteisiin: jos on vara maksaa, saa nopeampaa ja parempaa palvelua. Yksi pariskunta oli palkannut henkilön helpottamaan avioliittoprosessin hoidossa, vaikka se ei tuottanutkaan toivottua tulosta:

Nainen: Se [avioituminen] kesti kauan meillä, se kesti varmaan kaksi kuukautta tai jotain..

Mies: Kaksi kuukautta tai jotain.

Nainen: Luulen että se oli pääasiassa siksi, että meillä oli tämä, joku sanoi meille että meillä pitäisi olla asianajaja auttamassa meitä ja me maksettiin sille tyypille rahaa [naurahtaa], mutta hän ei tehnyt mitään ja hän vain joka kerta sanoi, ei, se ei ole, mitään ei tapahdu, mutta ilman häntä se olisi ehkä käynyt puolessa ajassa.

(P1)

Vaikka Suomen kansalaisen perheenjäseneltä ei edellytetä turvattua toimeentuloa, taloudellisilla resursseilla on merkitystä myös haastateltujen pariskuntien oleskeluluvan hakemisessa. Osa haastateltavista kertoi hakeneensa lupaa nimenomaan Suomesta – eikä Nepalista – käsin koska se oli halvempaa: Nepalista käsin haetun luvan käsittelymaksu Maahanmuuttovirastossa on 455 euroa (Maahanmuuttovirasto 2016b), kun taas Suomessa poliisilta haetun luvan käsittelymaksu oli vain 159 euroa (Poliisi 2016), eli yli puolet halvempi. Taloudellisten resurssien yhteydessä esiin tuli pääoman lajeille ominainen vaihtaminen: perhe- ja ystävyysuhteita käytettiin taloudellisen pääoman hankinnassa. Yhden pariskunnasta oli asioitava Suomea lähinnä olevan Nepalin suurlähetystön kanssa, joka sijaitsee Tanskassa, ja aikataulun tai maksukäytäntöjen vuoksi he suorittivat maksun

Tanskassa asuvan ystävänsä tilin kautta. Yksi pareista oli lainannut rahaa lupamaksuun suomalaisen naisen isältä:

Nainen: Mutta joka tapauksessa muistan että se oli, mulla oli niin rahapula silloin, koska opiskelin silloin ja sitten yhtäkkiä viisi sataa tai jotain tämä oleskelulupa, että vittu, se tuntui liian paljolta silloin. Että mistä me maksetaan.. siitä työstä mitä ne tekee.

Mies: Aa ei ei se, se oli lentolipusta.

Nainen: Ei vaan se oleskelulupa oli viis-, viisi sataa euroa melkein tai jotain sellaista. Ja otin lainaa sitä varten. Ja jos meillä ei olisi ollut tätä piiriä [verkostoa] meidän ympärillä, niin en tiedä mitä me oltais tehty, me ei oltais maksettu sitä tai jotain.

(P2)

Opiskelijalle lähes 500 euron kertamaksu oleskeluluvan käsittelystä oli suuri investointi, ja suomalainen nainen kuvaa, kuinka maksun suorittaminen ilman sosiaalisen verkoston apua olisi ollut vaikeaa. Vanhempien merkitys taloudellisten resurssien lähteenä ulottui myös lupaprosessia laajemmalle: kaksi pariskunnista muutti Suomessa ensin suomalaisen vanhempien omistamaan taloon. Useissa valtioissa käytössä olevan toimeentuloedellytyksen on argumentoitu asettavan yllirajaisissa parisuhteissa olevat entistä riippuvaisemmiksi vanhemmistaan. Esimerkiksi Tanskassa avioliittoon perustuvan luvan edellytyksenä on myös se, ettei tanskalainen puoliso ole vastaanottanut sosiaalitukia tietyn ajan sisällä ennen ulkomaalaisen puolison lupahakemusta (Pedersen 2012, 150). Fernandez (2013, 279) on huomannut, että vaikka kuubalais-tanskalaiset parit voivatkin välttää tämän taloudellisen riippuvuuden valtiosta, kaikki nuoret tanskalaiset (naiset) eivät voi saavuttaa edellytettyä taloudellisen toimeentulon rajaa ilman vanhempien tukea.

Myös yksittäiset lupakategorian normit voivat olla sidoksissa taloudellisiin resursseihin. Yhtenä keskeisenä kriteerinä on riittävän yhteisen ajan viettäminen, mikä vaatii taloudellista pääomaa. Matkustelu maiden välillä yhdessäoloajan keräämiseksi ennen luvan hakemista ei ole kaikille pariskunnille samalla tavalla mahdollista. Haastattelemistani nepalilaisista koulutuksensa ja vanhempiensa ammattien perusteella suhteellisen korkeassa yhteiskunnallisessa asemassa olleet miehet kävivät Suomessa vierailulla turistiviisumilla ennen varsinaista muuttopäätöstä, kun taas näiden ulottuvuuksien suhteen vähemmän etuoikeutetut eivät. Osa haastateltavista perusteli myös perinteisten nepalilaisten häiden viettämättä jättämistä niiden kalleudella. Näin taloudellisten resurssien puute voi myös vaikeuttaa sellaisten häiden järjestämistä, jotka nähdään maahanmuuton hallinnassa tiettyyn kulttuuriin kuuluvina ja siten osoituksena ”aidosta” avioliitosta.

Useissa Euroopan valtioissa maahanmuuttolainsäädäntö on nostanut taloudellisen pääoman keskeiseksi tekijäksi sen suhteen, kuka saa elää puolisonsa kanssa samassa

maassa (esim. Pedersen 2012, 151). Varallisuudesta ja omistussuhteista on tullut väline, joiden avulla voi lunastaa oikeuden perhe-elämään (mt.). Haastattelujen perusteella varallisuudella voi olla merkitystä perheenyhdistämisen onnistumisen kannalta silloinkin, kun toimeentuloedellytystä ei ole. On selvää, että toimeentuloedellytys eriarvoistaisi erilaisissa sosioekonomisissa asemissa olevien ylijarajisten pariskuntien mahdollisuuksia perhe-elämään entisestään. Tällä hetkellä Suomessa oleskeluluvalla olevien kolmansien valtioiden kansalaisten ja uudempien kiristysten myötä myös kansainvälistä suojelua saavan henkilön sekä tietyissä tapauksissa myös pakolaisaseman saaneen henkilön on osoitettava riittävä toimeentulo puolison (tai muun perheenjäsen) saamiseksi Suomeen (FINLEX 2016). Lakimuutoksesta jätettiin pois toimeentulovaatimuksen lisääminen Suomen kansalaisen perheenjäsenelle, mutta sitä esitettiin alkuperäisessä Sisäministeriön lakiluonnoksessa (Sisäministeriö 2016). Toimeentulovaatimusta perustellaan riippumattomuudella hyvinvointivaltiosta, mutta samalla se tekee avioliittoon liittyvästä muutosta luokkakysymyksen. Toimeentulon edellyttämisellä on myös argumentoitu olevan sukupuolittunut merkitys, sillä miehet tienaa keskimäärin enemmän kuin naiset (Kofman ym. 2015, 84).

6.1.2 Kulttuuriset resurssit

Kulttuurinen pääoma nousi haastatteluissa esille erityisesti tietynlaisena ”kansallisena” pääomana. Siihen kuuluvat esimerkiksi kielitaito ja ihonväri (Erel 2010), mutta haastatteluissa korostui erityisesti viranomaiskäytäntöjen ja -toiminnan tunteminen: nepalilainen ohjasi avioitumisprosessia Nepalissa, ja pariskunnat hyödynsivät suomalaisen osaamista ja tietämystä suomalaisista viranomaiskäytännöistä perheenyhdistämisen eri vaiheissa. Molempien puolisoitten tuli täyttää lähes identtiset paperiset lupalomakkeet², joissa kysytään henkilötietoja, sekä suhteen sisältöön liittyviä kysymyksiä. Useimpien haastateltavien pariskuntien kohdalla suomalainen puoliso oli täyttänyt molempien lupalomakkeet. Tämä liittyi haastateltavien mukaan paitsi siihen, että lomakkeissa kerrottujen asioiden tuli olla yhdenmukaisia, myös osaamiseen ja tottumukseen vastaavien lomakkeiden täytössä, jotka nepalilaisille olivat vieraita:

Nainen: Mutta en tiedä ymmärsitkö kaikkia kysymyksiä, ja minun piti kääntää ne sinulle, vaikka ne oli englanniksi.

Mies: Joo totta kai sinun piti kääntää ne, meillä ei ole tällaisia.

(P3)

² 11.11.2016 alkaen perhesideluvan on voinut jättää myös sähköisesti, mutta tällöinkin hakijan täytyy käydä paikan päällä tunnistautumassa, sekä sitoutua seuraamaan hakemuksen tilaa sähköisen asiakaspalvelun kautta (Maahanmuuttovirasto 2016a).

Siksi hakulomakkeisiin liittyvä haastattelupuhe on käytännössä suomalaisten naisten puhetta. Osa suomalaisista naisista oli myös tietoisia prosessiin liittyvistä oikeuksista, kuten käsittelyaikojen enimmäiskestosta, ja yksi nainen kertoi saaneensa soittamalla nopeutettua lupaprosessia. Osa haastatelluista myös kertoi saaneensa parempaa palvelua, kun suomalainen osapuoli oli sitä vaatimassa:

Nainen: Ja sen mä oon huomannu, että se ei auta jos hän vaatii vaan se ainostaan jos mä soitan sinne [poliisilaitokselle] tai oon yhteyksissä. Et niinku et hänelle tavallaan ei kukaan oo valmis kertoon mitään ylimäärästä. Niinku vaikka siellä muka tää kesätyöntekijä, ei se niinku kertonu että miten se voi saaha sen [palveluajan], niinku mistä, ”tähän ei nyt vaan voi tulla”. Joka kerta kun täytyy, jos sinä menet, ne eivät palvele niin hyvin. Sen takia olen ollut mukana. Ja se on väärin.

MM: Joo se todella on, kyllä.

Mies: Kun hän tulee mun kanssa, se on okei, kun menen yksin, he ovat vähän.. erilaisia, vähän erilaisia.

(P1)

Katkelmassa kuvataan nepalilaisen palveluissa kohtaamaansa rasismia: nepalilaista puolisoa ei palvella yhtä hyvin, minkä vuoksi suomalainen nainen oli mukana myöhemmissä palvelutilanteissa. Suomalainen nainen joutuu käyttämään omaa valkoisuuttaan ja kansallista jäsenyyttään, koska hyvä palvelu evätään ulkomaalaiselta puolisolta.

Sen lisäksi, että suomalaisilla oli tietämystä viranomaiskäytännöistä yleisesti, haastatteluissa tuli esille, kuinka suomalaiset pyrkivät käyttämään kulttuurista tuntemustaan myös lupaprosessin sisällöllisissä vaiheissa. Natasha Carver (2014) osoittaa, kuinka perheen yhdistämistä hakevien tai kielteisen lupapäätöksen saaneiden asianajajat toimivat ”kulttuurin kääntäjinä”, jotka auttoivat lupaa hakevia tai valitusta tekeviä esittämään tapuksensa niin, että se sopii yhteen oikeuden ja maahanmuuton hallinnan näkemysten kanssa. Haastatteluissa tuli näkyviin, kuinka suomalaiset puoliset olivat kääntäneet yhtäältä nepalilaisille puolisoille niitä kulttuurisista käsityksistä, joita ajattelivat viranomaisten jakavan ja toisaalta viranomaisille nepalilaisia tapoja tai käsityksiä. Yhdessä parihaastattelussa puoliset toivat esille neuvottelun siitä, millainen ulkoinen olemus on lupahaastattelussa toivottavaa:

Nainen: Yksi jutuista oli se, että kaikki nepalialiset sanoivat että ”sun pitää tehdä näin ja näin, laittaa puku päälle, tehdä näin ja näin”, ja minä sanoin että ”ei ei ei, sun pitää, se näyttää epäilyttävältä, sun täytyy olla oma itsesi ja olla rento” ja. Ne sano että ”sun täytyy ottaa” – hänellä oli ennen korvakoru – ”sun täytyy ottaa korvakoru pois, ne ei anna sulle, jos sulla on korvakoru.”

Mies: Joo korvakoru, kaulakoru..

Nainen: Mä olin että mistä tämä tulee! Että ei, ei se noin mene [nauraa].

(...)

Nainen: He olivat huolissaan, että "oi, sun täytyy näyttää tältä ja tältä" ja.

Mies: Sinun täytyy näyttää pätevältä.

(P4)

Katkelmassa suomalaisen puolison ja nepalilaisten ystävien näkemys siitä, minkälainen ulkoinen habitus on haastattelutilanteessa vakuuttava positiivisen viisumipäätöksen saamiseksi, asettuvat keskenään ristiriitaisiksi. Nepalilaisten neuvojien käsityksen mukaan olennaista on näyttää siistiltä ja pätevältä ("professional"), kun taas suomalaisen puolison mukaan tällainen valmistautuminen nimenomaan vaikuttaa epäilyttävältä, ja tilanteessa tulisi sen sijaan olla "rento" ja "oma itsensä." Suomalainen puoliso ammentaa jaetuista kulttuurisista käsityksistä, joihin olettaa myös viranomaisten nojaavan näiden määrittellessä "aitoutta" tai epäilyttävyyttä, ja pyrkii kääntämään näitä käsityksiä myös nepalilaisille puolisoille. Toinen aineistokatkkelma osoittaa, kuinka suomalainen puoliso pyrki kääntämään nepalilaista kulttuuria viisumihaastattelijalle. Kun virkailija ihmetteli sitä, etteivät puoliset tienneet toistensa perheenjäsenten nimiä, hän kertoi vastanneensa:

Olin että "mutta täällä Nepalissa kutsutaan että didi [sisko] tai dai [veli] tai ama [äiti], ei kukaan kutsu [nimillä]." [nauraa]

(suomalainen nainen, P1)

Vaikka haastatteluissa kritisoitiin lupaprosessiin kuuluvia haastatteluja yksityiseen tilaan tunkeutumisena, näkivät jotkut suomalaisista puolisoista haastattelut myös mahdollisuutena toteuttaa tarpeelliseksi kokemaansa kulttuurista kääntämistä:

Sitte siinä oli monia juttuja että häntä haastateltiin mut mua ei. Ja sit ku mä tiesin että hänellä on ehkä vaikea vastata kysymyksiin silleen, että tulee ymmärretyksi. Ois toivonu että ite ois voinu olla jotenkin täydentämässä sitä sitten omalla vuorollaan, jotenkin.

(suomalainen nainen, Y7)

Aktiivinen ja tietoinen puoliso voi helpottaa ja nopeuttaa lupaprosessia. Erään haastateltavan nepalilaisen mukaan maahanmuutossa perheenyhdistämisen kautta hyvä puoli onkin se, ettei prosessia tarvitse viedä läpi yksin:

Se on hyvä, koska meidän molempien pitää mennä virastoon yhdessä, ja puhumme siellä ja hän kertoo minulle, tämä on näin ja tuo on noin ja näin, sillä tavalla tunnen enemmän, enemmän kuin.. tämä on kiva, kohtaamme yhdessä. Jos jokin ongelma tulee, me molemmat olemme että mitä vittua mikä nyt on ongelma, ei niin että "se on sinun ongelmasi", molemmilla on ongelma.

(nepalilainen mies, Y3)

Toisaalta Hannu Sirkkilä (2005, 134–135) huomauttaa, kuinka lupajärjestelmä myös aiheuttaa suomalaiselle puolisolle valta-aseman, koska ulkomaalaisen puolison mahdollisuudet vaikuttaa lupaprosessiin ovat vähäiset. Sirkkilän tutkimuksessa

thaimaalaisen naisen kanssa avioliitossa olevan suomalaisen miehen aktiivisuus tai passiivisuus suuntasi oleellisesti prosessin etenemistä (mt.). Yksi suomalaisista puolisoista nosti esiin, kuinka mahdollisen eron koittaessa epäili puolison kykyä hakea lupaa itse, vaikka tämä olisikin siihen muulla perusteella oikeutettu:

Niin tavallaan se, että mä en tiedä, [lapsi] oli syntynyt, mutta oisko [puoliso] niinku tavallaan, se ois joutunu hakemaan sitä ykköslupaa uudelleen, niin koska siinä oli eri peruste, niin oisko se pystyny sitä prosessii tekeen yksin, niin en usko.

(suomalainen nainen, Y5)

Myöskään suomalaiset puoliset eivät ole samassa asemassa suhteessa luvan hakemisen käytäntöön. Osa suomalaisista naisista kertoi heillä olleen vaikeuksia ymmärtää prosessin etenemistä ja kaikkia sen edellytyksiä. Suomalaisen järjestelmän ja tietynlaisten byrokraattisten tekstien ymmärtämiseen on myös suomalaisilla erilaisia resursseja:

Ja se on aika selkeä oikeastaan tämä prosessi jos vain luet, jos tiedät miten lukea tämän tyyppistä tekstiä. Mutta ei kaikki ihmiset ole niin perillä.

(suomalainen nainen, P1)

Kulttuurisen ja kansallisen pääoman muotona myös kielellä ja koulutuksella voi olla vaikutuksia perheenyhdistämisen prosessissa. Kielitaidolla voi olla merkitystä hakemisen käytännöissä: lupalomake on englanniksi, suomeksi tai ruotsiksi, eikä monilla ulkomaalaisilla ole mahdollisuutta täyttää lomaketta omalla äidinkielellään. Hakemiseen liittyvien seikkojen lisäksi kielen merkitys voi nousta esille myös suhteen "aitouden" arvioinnissa: yhtenä aidon suhteen merkeistä nähdään keskinäinen kommunikaatio (Euroopan komissio 2014, 36–40), jolloin (vahvan) yhteisen kielen puute voi herättää epäilyksen norminmukaisen kommunikaation puuttumisesta ja täten suhteen "aitoudesta". Kielitaito on yhteydessä koulutukseen, mikä taas linkittyy yhteiskunnalliseen asemaan tai taloudelliseen pääomaan etenkin niissä maissa, joissa erot yksityisten ja julkisten koulujen opetuksen laadussa ovat suuret.

Hakija ja tämän suomalaisen puoliso hyödynsivät lupaprosessissa sosiaalisia, taloudellisia ja kulttuurisia resursseja. Kääntöpuolena on kuitenkin se, että kun ylijärjestyksessä olevien suomalaisten ja ulkomaalaisten erilaiset pääomat ja resurssit vaikuttavat oleskeluluvan saamisen mahdollisuuksiin, eri tavoin etuoikeutetuilla ryhmillä on muita paremmat lähtökohdat maahan muuttamiseen avioliiton perusteella.

6.2 Avioliiton esittäminen

Myönteisen lupapäätöksen kannalta on olennaista, että pariskunnan avioliitto vastaa oletuksia ”aidosta”, norminmukaisesta avioliitosta. Tutkinnan alle asettuva parisuhde ei kuitenkaan avaudu viranomaisille sellaisenaan. Maahanmuuttohallinnan asettamien lupaprosessin rakenteiden – lomakkeiden, haastattelujen, lisäselvitysten, dokumenttien – puitteissa pariskunnat itse esittävät suhteensa viranomaisille. Natasha Carver (2014) on analysoinut Janet Finchin (2007) *esittämisen* (display) käsitteen avulla omaelämäkerrallisten narratiivien luomisen prosessia perheenyhdistämisen hakemuksissa ja valituksissa Iso-Britanniassa. Perhesuhteiden sosiologiassa on nostettu esiin, kuinka perheet eivät ole ainoastaan sosiaalinen instituutio johon kuulutaan, vaan perhesuhteille on ominaista niiden ”tekeminen” (doing) perhe-elämän käytännöissä (Morgan 1996), sekä niiden tulkinnallinen, muuttuva ja neuvoteltava luonne (Peltola 2014, 20). Finchin mukaan perhesuhteita voidaan tekemisen lisäksi tarkastella myös niiden esittämisenä (Finch 2007, 66), ja vaikka hän keskittyykin esittämiseen sosiaalisena toimintana, joka suuntautuu toisille perheenjäsenille ja muille jokapäiväisen elämän yleisöille, voi esittämistä tarkastella myös silloin, kuin ”merkityksellisenä yleisönä” (mt., 67) on viranomaistoimija. Carverin (2014, 272) mukaan perheenyhdistämisen prosessissa annettuja avioliittoa koskevia selvityksiä voidaan tarkastella ulkoa päin motivoituneena avioliiton esittämisenä, jonka tarkoituksena on rakentaa kuva avioliitosta, joka maahanmuuttoviranomaisten näkökulmasta tulkitaan ”aitona”.

6.2.1 Avioliiton esittämisen käytäntö

Haastateltavien kuvaamien, luvan hakemisen käytännöissä annettujen suullisten ja kirjallisten selvitysten tarkasteleminen avioliiton esittämisen näkökulmasta osoittautui toimivaksi myös suomalais–nepalilaisten pariskuntien perheenyhdistämisen prosessia tarkasteltaessa. Suhteen esittämisen tietoisuudessa oli eri haastateltavilla erilaisia asteita. Yhdelle pariskunnalle vastaaminen vaikutti melko yksinkertaiselta, eikä tämän parin yksilö- tai parihaastatteluissa tullut esiin juurikaan suhteen esittämiseen liittyvää reflektointia, kuten pohdintaa lomakkeissa esitettyihin kysymyksiin vastaamisesta:

MM: No minkälaista oli, muistatteko minkälaista oli täyttää lomakkeita, kysymykset ja kaikki, oliko se helppoa vai vaikeaa, oliko se selkeää?

Mies: Mielestäni ne olivat, se oli merkitsemistä, ne olivat tavallaan objektiivisia kysymyksiä, ne olivat kysymyksiä ja meidän piti vain merkitä vastaukset. Oliko joku kirjallinen lomake? En muista.

Nainen: Muistan muutaman hämmentävän hetken, mutta pääsimme siitä yli ja emme saaneet papereita takaisin ja. Mielestäni se meni hyvin.

(P3)

Mies muistelee kysymysten olleen objektiivisia, nainen puolestaan muistaa ”muutaman hämmentävän hetken”, joista kuitenkin päästiin eteenpäin. Onnistunut lupahakemus heijastuu katkelmassa kokemukseen siitä, että hakemusten täyttäminen ”meni hyvin”. Tämän parin tutkimushaastattelussa ei kuitenkaan ollut vielä mukana lupalomaketta, jota kävimme läpi muiden pariskuntien haastatteluissa, ja joka monilla herätti muistelua ja keskustelua yksittäisistä kysymyksistä sekä lomakkeen täyttämisen tilanteesta. Saattaa olla, että lomakkeen kanssa myös tämän pariskunnan vastaukset olisivat olleet erilaisia. Toisille hakemusten täyttäminen on kuitenkin varmasti myös helpompaa, yksinkertaisempaa ja suoraviivaisempaa kuin toisille (Eggebo 2013a, 780).

Useissa muissa haastatteluissa tuli esille, kuinka haastateltavat hyvin tietoisesti pohtivat oman suhteensa esittämistä maahanmuuttohallinnon näkökulmasta lupaprosessin eri vaiheissa. Haastateltavat kertoivat pohtineensa vastauksia viranomaisten näkökulmasta ja arvioivat antamiaan vastauksia hyvinä tai huonoina, nimenomaan niiden vakuuttavuuden kautta:

Siis silleen niinku, en mä tiedä, mutta onhan se ku se on niin pelottavaa koko ajan, että toiset vois yhtäkkiä sanoo sulle että, ettet sä voi tulla tänne, niin sen vaan tekee silleen, että tavallaan vastaa silleen vaan et ajateltiin et ne haluu kuulla, siis niinku kaikkee. Että tuota sit sä vaan kirjotat siihen ne vastaukset mihin ne ei tavallaan voi sanoo mitään. Se on tosi tyhmää, mutta niin se täytyy tehdä. Ja siis ei siinä nyt ollu mun mielestä mitään sellasta mihin ois suoranaisesti pitäny mitään valehdella, mutta totta kai se on parempi sanoo.

(suomalainen nainen, P1)

Aineistokatkelmassa nainen kuvaa, kuinka luvan hakulomakkeen kysymyksiin vastaamisessa on olennaista tavoittaa se, mitä ”viranomaiset haluaa kuulla”, minkä voi tulkita viittaavan aidon suhteen normiin. Esiin nousee suhteen esittämisen erilaiset mahdollisuudet: kysymyksiin voi vastata mahdollisimman suotuisalla tavalla, ehkä korostaen, painottaen tai värittäen, mutta ilman suoranaista valehtelua. Haastateltavan mukaan vastausten kirjoittaminen tällä tavoin on ”tosi tyhmää”, mutta hän näkee sen ainoana vaihtoehtona, sillä viranomaisten kehykseen sopimattomien vastausten antamisen seurauksena olisi se, ettei yhteistä elämää olisi mahdollista jatkaa. Lupaa hakevat ovat siis pakotettuja toimimaan lupaprosessin oletusten ja sääntöjen ehdoilla. Haastateltava rakentuu katkelmassa myös taitavana suhteen esittäjänä, jolla on kyky ja mahdollisuus antaa sellaiset vastaukset ”mihin ne ei tavallaan voi sanoo mitään”. Kaikki eivät kuitenkaan kertoneet olleensa yhtä varmoja siitä, minkälainen kuvaus olisi menestyksekkäs:

Mun mielestä joskus, ajattelen että he ovat tosi yksityiskohtaisia ja että se myös tavallaan aiheuttaa paljon stressiä. Että vastataanko me nyt. Totta kai haluan kirjoittaa

vastaukset rehellisesti, mutta kirjoitanko nyt oikeat vastaukset, vai pitäisikö kirjoittaa jotenkin eri tavalla, että se olisi.

(suomalainen nainen, P4)

Tässäkin katkelmassa nousee esiin monenlaiset mahdollisuudet esittää suhdetta, ja myös tämä haastateltava korostaa, kuinka saman asian voi ”rehellisesti” kirjoittaa monella tavalla. Rehellisyyden korostamisessa heijastuu lupaa hakeviin ja heidän puolisoihinsa lähtökohtaisesti kohdistuva epäily petoksen yrityksestä ja haastateltavien vastapuhe tätä oletusta vastaan.

Haastatteluissa tuli myös esiin erilaisia strategioita, joiden avulla haastateltavat pyrkivät rakentamaan esityksestään mahdollisimman tarkoituksenmukaisen. Osa haastateltavista kertoi täyttäneensä hakulomaketta useita kertoja, ennen kuin oli antamiinsa vastauksiin tyytyväinen. Yksi pariskunnista kertoi tarkastuttaneensa lisäselvityksen tekstin suomalaisen puolison siskolla. Ristiriitaisten yksityiskohtien osoittaminen puolisoiden kertomuksissa voi olla peruste liiton tuomitsemiselle epäaidoksi (Fingerroos 2016, 84; Maskens 2015, 54; Euroopan komissio 2014, 36–40) ja haastatteluissa tulikin esiin tapoja, joilla haastateltavat pyrkivät varmistamaan esitystensä yhdenmukaisuuden. Suomalaiset naiset täyttivät Suomesta lupaa hakevien tapauksessa molempien lupalomakkeet ja Nepalista käsin lupaa hakeva oli puhelimitse yhteydessä Suomessa olevaan puolisoon lomakkeita täyttäessä. Osa haastateltavista varautui myös mahdollisiin lisäselvityksiin, sekä jatkolupien hakemisen varalle. Eräs pari kertoi varanneensa valmiiksi kuvia häistä ja yhdessä matkustamisesta siltä varalta, että heiltä pyydetäisiin lisätodisteita suhteen ”aitoudesta”. Jotkut haastateltavista kertoivat, kuinka olivat säästäneet ensimmäisen lupahakemuksen vastaukset mahdollisia lisäselvityksiä sekä jatkolupahakemusta varten. Yksi suomalainen nainen oli myös aktiivisesti opettanut kirjoittamiaan vastauksia miehelleen, jotta tämä osaisi vastata mahdollisiin lisäkysymyksiin ”oikein”:

Nainen: Ja myös ajattelin että me olimme, koetin keskustella hänen kanssaan paljon näistä vastauksista, että jos he haastattelevat, niin hän tietää mitä siellä on [naurahtaa], että hän ei sano että: ”Oi, en tiedä”.

(...)

Mies: Olen opiskellut [nauraa].

Nainen: Minun piti istuttaa hänet alas ja okei, nyt kuuntele, tämä on mitä olen kirjoittanut tänne, koeta muistaa, ja seuraavana päivänä kysyin häneltä, muistatko mitä kirjoitin siihen ja. Vain harjoitellaksemme sitä, mahdollista haastattelua varten. Joten luulen että se oli taustalla koko ajan, että kirjoitan niin, että mä, että otin kopiot niistä, että muistaisin myöhemmin [naurahtaa], että mitä oikeastaan kirjoitin, miten kirjoitin sen, mikä vuosi, koska itsekin joskus sekoitan vuodet. Että minä vuonna olin siellä ja minä vuonna olin siellä ja minä vuonna piti lähteä ja näin.

(P4)

Aineistokatkelma tuo näkyväksi sen, kuinka suhteen esityksen rakentaminen tai sen opetteleminen tai harjoittelu ei tarkoita totuudenvastaisen tai vilpillisen tarinan kertomista, vaan kuvaa sitä, miten parisuhteen kertomusta ei ole helppoa muuttaa subjektiivisista ja kenties kahden ihmisen keskenään poikkeavista kokemuksista objektiiviseksi ja koherentiksi, yhdeksi ainoaksi ja todeksi kertomukseksi. Suhteen narratiivi ei haastateltaville itselleenkaan ollut selkeä ennen sen konstruointia maahanmuuttohallinnon tarpeisiin.

6.2.2 "Aidon" avioliiton diskurssit

Leinonen ja Pellander (2014) nostavat avioliittoon perustuvaan lupahakemukseen kielteisen lopputösten saaneiden valituksia käsittelevässä tutkimuksessa esiin, kuinka hakijat omissa ja asianajajiensa kanssa tehdyissä selvityksissä nojautuvat erilaisiin diskursseihin, joiden ajattelivat auttavan myönteisen päätöksen saamisessa (mt., 1500–1502). Myös tämän tutkimuksen aineistossa oli näkyvissä, kuinka haastateltavat pyrkivät kuvaustensa mukaan nojaamaan diskursseihin, jotka ajattelivat luvan kannalta suotuisiksi. Useissa haastatteluissa tuli näkyviin tietoisuus "aidon" avioliiton normeista ja pyrkimykset esittää oman suhde niihin sopivana (Carver 2014, 275). Haastatteluissa esiin nousseet "aidon" suhteen esittämiseen pyrkivät diskurssit liittyivät sitoutumiseen, yhdessä asumiseen ja lapsiin.

Jo avioliiton solmiminen voidaan nähdä paitsi pakollisena ja lupajärjestelmän edellyttämänä, myös pariskunnan osoituksena sitoutumisestaan. Eräs suomalainen kertoi myös keksineensä heille kihlapäivän lomaketta täytettäessä:

Ku täällähän kysyttiin ainakin mun mielestä jotain niitä päivämääriä, kihla-, tai johonkin mä laitoin sen.. Joo. Niin siihen esimerkiksi, niin eihän meillä ollu mitään kihlajaisii, niin siihenhän me vaan joku päivämäärä vedettiin hatusta, niin en mä tiedä mikä päivä se nyt on millon me ollaan menty kihloihin.

(suomalainen nainen, P1)

Lainauksessa tulee näkyviin, kuinka lomake kihlapäivämäärää kysyessään asettaa kihlauksen parisuhteen normiksi, johon haastateltava pyrkii suhteena esityksen sopeuttamaan. Myös suhteen keston sekä yhdessä asumisen korostaminen näkyi aineistossa. Kaikki haastateltavista pareista kertoivat valinneensa täytettäväksi lomakkeesta sen vaihtoehdon, jonka mukaan he olivat "asuneet yhdessä ja viettäneet yhteistä perhe-elämää" (muussa kuin matkailutarkoituksessa), vaikka osa heistä olikin epävarmoja siitä, mitä muotoilulla todella tarkoitettiin, ja miten se tarkalleen ottaen

soveltui heidän omaan tilanteeseensa. Osa haastateltavista kertoi myös painottaneensa vastauksissa sitä, että suhde oli kestänyt kauan:

Me täytimme sen monta kertaa ennen kuin olin tyytyväinen, "okei, nyt se on hyvä", ja harjoittelin, että miten mun pitäisi kirjoittaa, että se todella osoittaisi, että me oikeasti olemme tunteneet toisemme, koska olin varma että se auttaa meitä saamaan sen [luvan] helpommin, että me voimme osoittaa, että me todella olemme olleen yhdessä pitemmän aikaa ennen tätä, eikä vain menty naimisiin ja tosi nopeasti ja näin, että on todennäköisempää saada jos on. Koska se oli totta että olimme tienneet toisemme jo neljä, kolme vuotta siihen mennessä, neljä vuotta siihen mennessä jo.

(suomalainen nainen, P4)

Haastateltava kertoo pariskunnan olleen yhdessä pidemmän aikaa ja tienneen toisensa useita vuosia. Hän uskoo tämän osoittamisen lisäävän todennäköisyyttä myönteisen lupapäätöksen saamiseen, kun taas nopea naimisiinmeno näyttäytyisi epäilyttävänä. Keskeiseksi kysymykseksi haastateltavalle nouseekin se, miten kirjoitettuna suhteen pitkäkestoisuus tulee esitettyä niin, että se vakuuttaa maahanmuuttoviranomaiset.

Eräässä haastattelussa nousi esiin perheen perustaminen lapsen hankkimisen merkityksessä. Haastateltava kuvaa kohtaamista haastattelua tehneen poliisiviranomaisen kanssa:

Koska mä olin kertonut paljon tarinoita siellä, kuinka me halutaan perustaa perhe ja blaa blaa blaa. Koska se on mitä he haluavat kuulla ja, tiedäthän, sun täytyy kertoa heille asiat jotka he haluavat. Niin tämä tyyppi [haastattelija] vaan sano, että "No, odottakaa vaan vähän sen vauvan kanssa, ei teidän tarvitse sitä heti tehdä" [nauraa].

(suomalainen nainen, P1)

Perheen perustamisella nainen viittaa nimenomaan lasten hankintaan. Tämän voi tulkita liittyvän siihen, että avioliiton perusteella haettava lupa kuulu perheenyhdistämisen lupakategoriaan ja lomakkeissa avioparin yhteisestä elämästä puhutaan "perhe-elämänä". Vaikka perheen käsitteellä voidaan tarkoittaa hyvin monenlaisia lähisuhteiden ja yhteiselämän muotoja, voi perhe-käsitteen käyttäminen herättää mielikuvan stereotyyppisestä ydinperheestä, johon kuuluu (hetero)pariskunnan lisäksi lapsia. Niinpä maahanmuuttoviranomaisille kerrottu suunnitelma perheen perustamisesta voidaan nähdä haastateltavan pyrkimyksenä asettua "aidon" avioliiton normin lisäksi myös ydinperhenormin sisälle. Myös Leinosen ja Pellanderin aineistossa lasten merkitys aidon suhteen esittämisessä nousi esiin: kielteisen lupapäätöksen saaneet pariskunnat korostivat valituksissa ulkomaalaisten aviomiesten roolia suomalaisten naisten aikaisemmasta liitosta olevien lasten isähahmoina (Leinonen & Pellander 2014, 1502). Lapsen merkitys avioliiton tai perhe-elämän "aitouden" todistajana näkyy myös siinä, että avosuhteessa olevilla yhdessä asumisen aikaa ei edellytetä, jos heillä on yhteisessä huollossa oleva lapsi.

Aineistokatkelmassa suomalainen nainen kuvaa kertoneensa "tarinoita" perheen perustamisesta ja viittaa näiden tarinoiden olevan jotakin "mitä he haluavat kuulla". Ydinperhenormiin asettuminen toimii siis tietoisena diskursiivisena välineenä, viranomaisille suunnattuna strategisena kertomuksena. Myös haastatteleva virkailija tunnistaa tämän, mutta sen sijaan, että tuomitsisi suomalaisen puolison tai parisuhteen, hän asettuukin ymmärtävälle kannalle kommentoimalla, ettei lapsen hankkimisella ole mitään kiirettä. Sen sijaan Maskensin (2015, 51) tutkimuksen mukaan joidenkin belgialaisten viranomaisten epäilykset "lumeliitosta" heräsivät, jos hakijat olivat "liian" aktiivisia parisuhteensa "aitouden" osoittamisessa, jolloin heidän toimintansa tulkittiin näyttötelemisenä.

Lupaa hakevat ja erityisesti heidän puolisonsa pyrkivät siis esittämään parisuhdettaan "aidon" avioliiton narratiiviin sopivaksi. Pyrkinessään toistamaan olettamiensa normeja, he ovat mukana uusintamassa kapeaa parisuhde- ja avioliittokäsitystä, joka ei vastaa välttämättä edes heidän oman suhteensa kulkua. Nina Järviö viittaa turvapaikanhakuun liittyvää kansalaisvaikuttamista käsittelevässä tutkimuksessaan Alice Millerin käsitteeseen "vaarallinen oikopolku", joka tarkoittaa taktiikkaa, joka voi toimia yhden turvapaikanhakijan hyväksi, mutta samalla rakentaa essentialistista kuvaa esimerkiksi "rodusta"/etnisyydestä tai seksuaalisuudesta (Järviö 2015, 13). Vastaavasti kuin avioliittoon perustuvan luvan tapauksessa, saadakseen turvapaikan homoseksuaalisuuden perusteella hakijoiden on esitettävä seksuaalisuutensa maahanmuuttoviranomaisten odottamalla tavalla, jolloin he joutuvat itse osallistumaan normatiivisen homoseksuaalisuuden narratiivin tuottamiseen (mt., 10–11). Useissa tutkimuksissa on myös tuotu esiin, kuinka niin lupahakemuksissa, valituksissa kuin kansalasioiminnassakin lupaa hakevat tai heitä puolustavat saattavat käyttää hyväkseen maahanmuuttoviranomaisten etnosentrisiä kulttuurisia oletuksia ja uusintaa samalla kolonialistisia ja jälkikolonialistisia diskursseja patriarkalisista globaalin etelän yhteiskunnista vastakohtana vapaille ja tasa-arvoisille läntisille yhteiskunnille (Järviö 2015; Leinonen & Pellander 2014, Carver 2014). Tätä ei kuitenkaan voi lukea lupaa hakevien syyksi, sillä he ovat pakotettuja toimimaan järjestelmän sisällä ja ehdoilla (Maskens 2015). Sen sijaan voidaan kysyä, millä tavalla tietynlaisen normiin nojaava lupajärjestelmä sulkee pois todellisia perhe-elämän muotoja (Fingerroos ym. 2016, 22).

6.2.3 Hyvän kansalaisuuden osoittaminen

Näiden "aidon" avioliiton diskurssien lisäksi haastateltavat nojautuivat myös muihin diskursseihin, jotka eivät olleet varsinaisesti yhteydessä parisuhteen aitouteen. Eräs

haastateltavista esimerkiksi kuvasi kirjoittaneensa lupahakemukseen siitä, kuinka Suomi olisi tulevalle perheelle turvallisempi paikka sekä taloudellisesti että fyysisesti, vedoten Nepalissa jatkuvasti läsnä olevaan maanjäristysuhkaan sekä omiin parempiin työllistymismahdollisuuksiinsa Suomessa. Aineistossa oli näkyvissä myös diskurssi, jossa haastateltavat asettavat itsensä työmarkkinoille osallistuviksi kansalaisiksi:

Koska mä olin todella, muistan että olin niin tyytyväinen siihen hakemukseen jonka täytin, koska se kuulosti niin hyvältä, että olen nyt töissä täällä ja täällä, aion valmistua tänä aikana, [puoliso] on juuri saanut valmiiksi oman työnsä tästä aiheesta ja se on mennyt hyvin, hän saa vähän rahaa siitä, mutta hänellä on myös työ Suomessa [työpaikka], kaikki.

(suomalainen nainen, P2)

Haastateltava kertoo kirjoittaneensa lupahakemukseen omasta työstään ja tutkinnostaan sekä puolison työstä ja puolison ansaitsemasta rahasta. Näiden asioiden kirjoittaminen saa hakemuksen kuulostamaan haastateltavana korvissa hyvältä. Myös Leinosen ja Pellanderin (2014, 1500–1502) analysoimissa valituksissa tulee esille se, kuinka lupaa hakevat ulkomaalaiset miehet korostivat työssäkäyntiään ja mahdollisuuksiaan elättää perheensä. Vastaavasti tämän roolin täyttämättä jättäminen oli oikeuden näkökulmasta ongelmallista vain miesten kohdalla (mt.; Pellander 2016, 100). Perinteiseen mieselättäjyyden normiin tukeutuminen on Pellanderin (2016, 100) mukaan yllättävää, sillä se ei vastaa Pohjoismaissa vahvana pidettyä kahden elättäjän mallia, jossa sekä miehet että naiset osallistuvat perheen elättämiseen. Myös yllä olevan katkelman voidaan yhtäältä tulkita osallistuvan tähän mieselättäjyyden diskurssiin, jossa osoitetaan miehen kyky tuoda rahaa perheelle. Koska aineistossa kaikki lupaa hakevat ulkomaalaiset ovat miehiä, ei sen perusteella ole mahdollista tarkastella sitä, miten toimeentulon todistaminen näyttäytyy lupaa hakevien ulkomaalaisten naisten kohdalla. Katkelmassa tuodaan kuitenkin esiin myös suomalaisen naisen koulutus ja toimeentulo ja sitä voidaankin tulkita yhtä hyvin myös kahden elättäjän ideaalimallin asettuvana, jossa sekä miehen että naisen työnteko nostetaan esille. Joka tapauksessa myös miehen työelämään osallistumisen osoittaminen näyttää olevan olennaista. Sukupuolen merkitystä ei voi jättää huomiotta, sillä uhka ja hyväksikäyttö liitetään nimenomaan ulkomaalaisiin miehiin, kun taas maahan muuttavat naiset nähdään usein uhreina (Pellander 2015a, 1479–1480).

Suomessa ei sovelleta toimeentuloedellytystä Suomen kansalaisen perheenjäsenelle, joten tämä taloudellisen toimeentulon osoittaminen ei vastaa luvan varsinaisiin edellytyksiin (Pellander 2016, 100). Eräs suomalainen nainen toi kuitenkin esiin, kuinka lisäselvityksessä oli kysytty sekä hänen, että hänen puolisonsa tuloista, mikä sai hänet pohtimaan näiden kysymyksen merkitystä luvan myöntämisessä ja sitä voivatko tulot todella vaikuttaa

lupapäätökseen. Myös osalla nepalialisista haastateltavista oli se käsitys, että turvatulla toimeentulolla on merkitystä luvan myöntämisessä:

Koska olen naimisissa suomalaisen kanssa, sen takia he antavat [jatkoluvan]. Heillä ei ole että olisin tehnyt jotain väärää täällä, he eivät näe mitään [ongelmaa], olen naimisissa, minulla on lapsi, kaikki on, en ole saanut valtiolta rahaa [tukia], olen töissä, ei ole mitään, ja siksi on helppo, he myöntävät minulle [luvan].

(nepalilainen mies, Y4)

Työssäkäynti ja riippumattomuus sosiaalietuuksista asettuu katkelmassa todellisten lupaperusteiden, kuten avioliiton, lapsen ja rikoksettomuuden rinnalle. Aineistossa useat haastateltavat viittaavat tähän hyvinvointivaltiosta riippumattomuuden ideaaliin ja irtautuvat riippuvuudesta itse viittaamalla työssäkäyntiin.

Vaikka toimeentuloedellytystä ei ole, ei käsitys turvatus toimeentulon vaatimuksesta ole yllättävää. Edellisessä luvussa kirjoitin, kuinka haastateltavat kertoivat joutuneensa kohtaamaan stereotyyppisiä maahanmuuttajista hyvinvointivaltion vihollisina ja tukien käyttäjinä sekä epäilyksiä siitä, että nepalilaiset ovat tulleet Suomeen nimenomaan taloudellisista syistä. Taloudellisten argumenttien on myös osoitettu nousseen avioliittosiirtolaisuutta koskeissa eduskuntakeskusteluissa merkittävimmit maahanmuuton uhkaa kuvaavaksi diskurssiksi Suomessa 2000-luvulla (Pellander 2015b, 108). Tutkimushaastattelujen jälkeen toimeentulo vaatimuksen lisääminen myös Suomen kansalaisen perheenjäsenelle on nostettu esiin osana maahanmuuttopolitiikan ja perheenyhdistämisen kiristyksiä (Sisäministeriö 2016). Pyrkimys ulkomaalaisen riittävän toimeentulon osoittamiseen lupaprosessissa voidaankin nähdä ymmärrettävänä vastauksena voimistuneeseen diskurssiin, jossa ulkomaalaiset nähdään järjestelmän hyväksikäyttäjinä.

Työssäkäynnin ja toimeentulon osoittaminen ei kuitenkaan koskenut ainoastaan ulkomaalaisia miehiä, vaan myös heidän suomalaisia puolisoitaan. Se ei myöskään rajoittunut vain varsinaiseen luvan hakemisen prosessiin. Suomalaisen naisen kuvauksessa hänen työssäkäyntinsä rakentuu paitsi taloudellisen riippumattomuuden, myös *hyvän kansalaisuuden* (good citizen) (Anderson 2013) osoitukseksi:

Nainen: Mutta se on totta, kuten [puoliso] kerroit, että tunsin että olemme tehneet jotain väärä, koska joka kerta kun soitin maistraattiin tai jonnekin, koin että minun täytyy osoittaa että olen hyvä, tiedäthän "olen juuri tulossa töistä" [naurahtaa], että en ole, vähän kuin..

Mies: Sellainen tunne joo.

Nainen: .. tunne että teen jotain väärää.

(P2)

Työmarkkinoille osallistumisen korostaminen asettuu vastaukseksi sille tunteelle, että naisen avioliitossaan ulkomaalaisen puolison kanssa on jotakin väärää. Vuolajärven (2012, 24) mukaan ylijarjaisissa parisuhteissa olevia naisia ikää kuin syytetään siitä, etteivät he osallistu kansallisten rajojen vartiointiin, vaan päinvastoin ”kutsuvat” muukalaisen yhteiskuntaan. Tällöin työmarkkinakansalaisuus ikään kuin kompensoi sitä, että nainen on tuonut vieraan ja on keino rakentaa hyvää kansalaisuutta. Sama nainen kuvaa myöhemmin samassa haastattelussa, kuinka lisäselvityksen kuvauksiin molempien puolisoitten työ- ja opiskelutilanteista sisältyi ajatus yhteiskuntakelpoisuuden osoittamisesta:

Yritin tehdä meistä niin yhteiskuntakelpoisia, yhteiskunnan silmissä me olemme hyviä ja me täytämme kaikki nämä, me emme ole jotain juoppoja. Teidätän, yritin osoittaa että olen todella hyvä [naurahtaa].

(suomalainen nainen, P2)

Suomalaisen ja ulkomaalaisen puolison kunnollisuus rakentuu katkelmassa vastakohtana ”juupoille”, joita voidaan pitää epäonnistuneina (failed) kansalaisina (Anderson 2013). Marja Peltolan (2014, 270) mukaan *kunnollisuuden* korostaminen voidaan tulkita diskursiiviseksi keinoksi asemoida itseä ja muita yhteiskunnassa. Peltola tuo maahanmuuttajaperheiden haastatteluihin perustuvassa tutkimuksessaan esille, kuinka kunnollisuutta suhteessa suomalaiseen yhteiskuntaan tuotetaan hyvän työmarkkinakansalaisen diskurssien, kuten koulutuksen tai työnteon esiin nostamisen kautta (mt.).

Haastattelupuhe on aina tilanteista ja haasteltavan ja haastattelijan vuorovaikutuksessa syntyvää. Se ei kerro tapahtumista sellaisenaan, vaan on myös haastattelijalle ja muulle yleisölle suunnattua puhetta, jolla on monenlaisia tarkoituksia. Haastatteluissa oli näkyvissä, kuinka haastateltavat esittivät suhteensa ”aitoutta” myös minulle, haastattelijalle, esimerkiksi kertomalla ”todella” olleensa yhdessä kauan. Parisuhteen olemuksesta oli kuitenkin kaikissa haastatteluissa ikään kuin jaettu ymmärrys minun ja haastateltavien välillä, enkä näe aineistoa niin, että haastateltavat pyrkisivät voimakkaasti vakuuttelemaan minulle suhteensa ”aitoutta”. Sen sijaan hyvän kansalaisen ja erityisesti taloudellisen riippumattomuuden diskurssi näyttäytyi voimakkaana läpi haastattelujen. Useimmat haastateltavat korostivat, ettei ulkomaalainen tullut maahan etuuskien takia ja pyrkivät erottautumaan ”huonoista” maahanmuuttajista, sosiaalietuuksien saajista, korostamalla ulkomaalaisen taloudellista riippumattomuutta valtiosta. Tämä osoittaa, kuinka lupajärjestelmänkin ulkomaalaisiin liittämä epäilyttävyiden leima säilyy oleskeluluvan saamisen jälkeenkin. Laillinen oleskeluoikeus ei ole päätepiste hyviin kansalaisiin lukeutumiseksi, vaan symboliseen arvoyhteisöön kuulumista täytyy todistaa jatkuvasti (Anderson 2013).

Haasteltavat pyrkivät esittämään avioliittonsa toisaalta aidon avioliiton normien mukaisena, mutta itsensä muutoinkin kunnollisina ja hyvinä kansalaisina. Lupaa hakevat ja etenkin heidän puolisonsa toimivat prosessissa aktiivisesti, tosin lupajärjestelmän sanelemien reunaehtojen mukaan. Samalla analyysi tuo näkyväksi sen, kuinka voimakkaasti nimenomaan taloudellinen argumentaatio on hiipinyt rassistisiin, ulkomaalasia ulossulkeviin diskursseihin, mikä voi olla legitimoimassa taas uusia maahanmuuttopolitiikan kiristyksiä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkielman tavoitteena on ollut tarkastella sitä, miten perheenyhdistämisen prosessi näyttäytyy sen läpikäyneille, yllirajaisissa parisuhteissa oleville (nuorille) pariskunnille. Tutkielma nostaa esiin ensinnäkin perheenyhdistämisen prosessissa rakentuvia aidon suhteen edellytyksiä sekä niiden suhteutumista lupaa hakevien ulkomaalaisten ja heidän suomalaisten puolisoitensa parisuhteiden käytäntöihin. Toiseksi tutkielmassa tarkastellaan luvan hakemisen institutionaalisiin käytäntöihin sisältyviä epäilyksen ja rodullistamisen ulottuvuuksia ja kolmanneksi lupaa hakevien omia toiminnan strategioita perheenyhdistämisen prosessissa. Kaikki haastatellut nepalilaiset miehet ovat saaneet vähintään ensimmäisen oleskeluluvan, joten tutkielmassa haastateltujen pariskuntien parisuhde rakentui lupaprosessissa maahanmuuttoviranomaisten näkökulmasta ”aidoksi” avioliitoksi. Haastattelujen analyysi kuitenkin osoittaa, kuinka onnistuneeseenkin perheenyhdistämisen prosessiin liittyy käytäntöjä, jotka näyttäytyvät ainakin osalle hakijoista ongelmallisina.

Yllirajaisen pariskuntien avioitumisen tarkasteleminen osoittaa, kuinka hallinnon tarpeista nousevat lupakategoriat eivät vastaa ihmisten todellisia elämäntilanteita. Lähes kaikki haastateltavat kertoivat solmineensa avioliiton lupajärjestelmän vaatimuksesta, joten maahanmuuton hallinnan järjestelmän voidaan sanoa vaikuttavan yllirajaisen pariskuntien avioitumiskäytäntöihin. Lupaprosessissa ei näin ollen vain ”tarkasteta” suhteen tilaa tai laatua, vaan sen sisältämät normit vaikuttavat siihen, miten parisuhteita järjestetään. Avioliiton vaatimus saattaa aiheuttaa myös ulkoapäin edellytetyn juridisen avioliiton ja henkilökohtaisen parisuhteen eriytymisen toisistaan, jolloin solmitusta avioliitosta tulee pariskunnan omissa silmissä paradoksaalisesti ”paperiliitto”.

Tutkimuksen aineiston avulla ei ole mahdollista analysoida kattavasti kaikkia niitä ”aidon” avioliiton normeja, joita lupaprosessissa yleisesti sovelletaan. Tutkimushaastatteluissa nousi kuitenkin esiin joitakin avioliiton määritelmiä, ja avioliiton normatiivisuutta tarkastellaan tutkimuksessa avioitumisen, yhdessä asumisen ja hääkäytäntöjen kautta. Analyysi nostaa myös esiin, kuinka normatiiviset käsitykset eivät koske vain parisuhdetta, vaan myös perhesuhteita. Aikaisemmassa tutkimuksessa on nostettu esille, kuinka avioliittoon perustuvan luvan hakuprosessissa yllirajaisen parisuhteiden odotetaan yhtäältä noudattavan länsimaisia ja toisaalta lähtömaan kulttuurille tyypillisiä parisuhdekäytäntöjä (Pellander 2015a; Carver 2014). Tutkielma osoittaa, kuinka suomalais–nepalilaiset pariskunnat eivät yksioikoisesti asetu noudattamaan kummankaan puolison lähtömaan oletettuja kulttuurisia käytäntöjä, kuten viettämään tietynlaisia

nepalilaisia häitä tai asumaan oletetulla tavalla kahdestaan Suomessa. Moraalisten ja normatiivisten edellytysten asettaminen avioliitolle voikin sulkea ulos monia todellisia yllirajaisia parisuhteita.

Maahanmuuton vastustajat ovat nojanneet diskurssiin, jossa ulkomaalaiset nähdään uhkana länsimaalaisille perhearvoille. Vaikka tutkielma tuo esiin perheenyhdistämisen käytännöissä vallitsevia länsimaiselle avioliitolle ominaisia normeja, useat perheenyhdistämisen prosessin käytännöt ovat myös vastakkaisia niille ihanteille, joita on liitetty länsimaiseen parisuhdeideaaliin. Erityisesti länsimaiseen parisuhteen ihanteeseen liittyvä vapaus ja yksityisyys eivät avioliiton perustella haettavan luvan prosessissa toteudu. Jo suhteen "aitouden" arvioiminen tiettyihin normeihin nojaten on vastoin sitä ajatusta, että yksilöt voivat järjestää parisuhde-elämänsä haluamallaan tavalla. Aineiston kautta näkyviin nousi myös normien paradoksaalisuus: pariskunnilta odotettiin normatiivisesti sitoutumista avioliittoon, mikä nuorten pariskuntien kohdalla onkin itse asiassa epätavanomainen siviilisääty Suomessa.

Autonomian rikkoutuminen tulee esiin erityisesti siinä, että pariskunnat ovat myönteisen lupapäätökseen saadakseen pakotettuja solmimaan avioliiton. Ongelmalliselta tämä näyttää etenkin sellaisten parien kohdalla, joille avioliitto ei ole vain juridinen sopimus vaan syvästi merkityksellinen asia. Lisäksi avioliittoon juridisena sopimuksena liittyy velvollisuuksia, joiden vuoksi pakottaminen avioliittoon yhteiselämän jatkamiseksi ei ole ongelmatonta.

Parisuhteen "aitouden" määrittelyssä eivät analysoitujen tapausten perusteella olleet mukana vain puoliset ja maahanmuuttoviranomaiset, vaan "todistajiksi" asettui joissakin tapauksissa myös puolisoitten tuttuja ja perheenjäseniä. Tällöin avioliiton "aitous" rakentui osittain sosiaalisesti sen julkisuuden varaan. Parisuhteiden oletettu julkisuus ei vastaa yksityisyyden ihannetta, eikä kaikkien pariskuntien parisuhteen todellisuutta. Samalla oletettiin pariskuntien olevan tietynlaisissa suhteissa omiin ja puolisoitensa vanhempiin ja muihin perheenjäseniin. Läheiset perhesuhteet, jotka "toisten" kohdalla nähdään määräävinä ja vaarallisina, asettuvatkin oletukseksi ja lupaprosessia helpottavaksi tekijäksi.

Analyysi käsittelee myös sitä, kuinka lupajärjestelmä tunkeutuu yksilöiden ja pariskuntien intiimiin tilaan pakottaessaan heidät määrittelemään suhdettaan viranomaisille. Lupaprosessissa aktualisoitua maahanmuuton hallinnan ote levittäytyy haastateltavien yksityisen elämän alueelle, ja myös menneisiin tapahtumiin. Hallinta on osittain piilotettua, eivätkä lupaa hakevat aina tiedneet, mihin elämän alueisiin ja tilanteisiin hallinta ulottuu.

Parisuhteen yksityisiin käytäntöihin ulottuva hallinta sai monet lupaa hakevista ja heidän puolisoistaan tarkastelemaan omaa suhdettaan ja sen käytäntöjä maahanmuuttohallinnon silmin.

Analyysi nostaa esiin, kuinka suhteen määrittelemisen luvan hakemisen käytännöissä ei ole yksinkertaista. Lähisuhteiden tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, kuinka perhesuhteille olennaista on niiden muuttuva ja neuvoteltava luonne sekä subjektiiviset tulkinnat. Analyysi osoittaa, kuinka parisuhteen muodostumisen monimutkaiset tavat ja kokemusten subjektiivisuus eivät helposti pelkisty objektiivisiksi faktoiksi ja vastauksiksi kysymyslomakkeiden ja haastatteluiden kysymyksiin. Samalla parisuhteelle ominainen intiimiyys ja subjektiivisuus rikkoutuu, kun ulkopuoliset asettuvat määrittelemään suhteen ”aitoutta”. Parisuhteen määrittelyssä jännitteeseen suhteeseen asettuvat subjektiivinen ja objektiivinen sekä intiimiyys ja julkisuus.

Ylirajaiset avioliitot ovat tiukemman sääntelyn ja normatiivisten oletusten kohteena kuin saman maan kansalaisten väliset parisuhteet. Prosessi asettaa ylirajaiset pariskunnat eriarvoiseen asemaan, kun heidän täytyy ulkomaalaisen oleskeluoikeutta vastaan järjestää suhteensa norminmukaisella tavalla ja avata intiimin parisuhteensa yksityiskohtia maahanmuuttoviranomaisille. Lupaa hakevat ulkomaalaiset asettuvat prosessissa lähtökohtaisesti epäilyttäviksi, ja heidän motiivinsa potentiaalisesti kyseenalaisiksi. Epäily koettiin osittain yleistyneenä ja se välittyi sekä viranomaisten toiminnassa että prosessin käytännöissä ja rakenteissa. Kokemukset portinvartijoina toimivista viranomaisista vaihtelivat avustajista vastustajiin. Haastattelujen perusteella viranomaistoiminnassa on näkyvissä vaihtelevuutta ja arvaamattomuutta, mikä lisää luvan hakemiseen liittyvää stressiä ja asettaa perheenyhdistämistä hakevia eriarvoisiin asemiin. Kokemus valvonnan alla olemisesta levittäytyi varsinaisista suhteen tarkastamisen käytännöistä – kuten lomakkeista ja haastattelutilanteista – myös muille alueille. Luvan hakijat ja heidän puolisonsa ovat potentiaalisesti jatkuvan tarkkailun alla tietämättä tarkalleen, mitkä tilanteet ja suhteen ulottuvuudet valvonta kattaa.

Asettaessaan oleskelulupaa hakevat ulkomaalaiset sekä ulkomaalaisen kanssa parisuhteessa olevat suomalaiset naiset erityisen tarkkailun alle koko lupajärjestelmä toimii rodullistavana käytäntönä. Hallinta ei kohdistu ainoastaan ulkomaalaiseen mieheen, vaan myös suomalaiseen naiseen, jonka valkoisuus tulee prosessissa näkyväksi. Perheenyhdistämisen käytännöissä rodullistunut epäily ja rasismi tulee hakijoille näkyviin vaihtelevilla intensiteeteillä. Tutkimushaastatteluiden analyysi nosti esiin sekä intensiivisiä rasistisia hetkiä, että prosessin materiaalisissa käytännöissä ja viranomaisten toiminnassa epäsuorasti koettua rasismia. Oleskelulupaprosessissa koettu rasismi asettuu siihen

rasismin jatkumoon, jota ylirajaisissa suhteissa olevat pariskunnat joutuvat kokemaan myös muilla elämän alueilla. Lupajärjestelmässä esiin tuleva rasismi onkin osa valtasuhteita, jotka luovat rodullistavia ja eriarvoistavia erontekoa kaikilla yhteiskunnan alueilla ja tasoilla (Pellander 2016, 119). Samalla lupajärjestelmä on mukana legitimoimassa ja rakentamassa käsitystä maahanmuuttajista lähtökohtaisesti epäilyttävinä, hyvinvointi- ja lupajärjestelmän potentiaalisina hyväksikäyttäjinä.

Lupaa hakevat ulkomaalaiset ja heidän suomalaiset puolisonsa eivät kuitenkaan asetu vain järjestelmän ja hallinnan kohteiksi, vaan pyrkivät itse vaikuttamaan lupaprosessin etenemiseen ja sen myönteiseen lopputulokseen. Ensinnäkin pariskunnat käyttivät perheenyhdistämisen prosessissa erilaisia resursseja, joita tarkasteltiin tutkimuksessa sosiaalisen, taloudellisen ja kulttuurisen pääoman muotoina. Näitä erilaisia resursseja hyödynnettiin jo avioliittoa solmittaessa Nepalissa. Tarkastelu nostaa esiin sen, kuinka erilaiset resurssit ja pääomat voivat helpottaa lupaa hakevien pariin perheenyhdistämisen prosessia. Toisaalta se myös osoittaa, kuinka jotkut aidon suhteen oletuksista ja hakuprosessin käytännöistä asettavat eri sosioekonomisissa asemissa olevat yksilöt ja pariskunnat eriarvoiseen asemaan lupaa haettaessa. Maahanmuuttopolitiikan kiristyksissä tendenssinä on ollut varakkaiden, etuoikeutetummissa luokka-asemissa olevien ihmisten maahanmuuton suosiminen toimeentuloedellytysten kautta. Lainsäädäntökeskusteluissa väläytelty toimeentuloedellytysten lisääminen suomen kansalaisen puolisolle eriarvoistaisi eri hakijoita entisestään.

Erilaisten resurssien hyödyntämisen lisäksi lupaa hakevat ja erityisesti heidän puolisonsa pyrkivät esittämään parisuhteensa tavalla, jonka olettivat asettuvan maahanmuuttoviranomaisten käsityksiin "aidosta" avioliitosta. Näitä diskursseja olivat tässä aineistossa sitoutumiseen, pitkään jatkuneeseen yhdessäoloon ja asumiseen sekä lasten hankintaan vetoaminen. Vaikka aineiston perusteella ei ole mahdollista kattavasti analysoida erilaisia diskursseja, joihin lupahakemuksissa nojataan, analyysi tuo esiin, kuinka oletus viranomaisten odotuksista ja samalla hegemonisista kulttuurisista "aitoon" avioliittoon liittyvistä käsityksistä vaikuttavat siihen, miten oma parisuhde lupaprosessissa esitetään. Lupaa hakevat pyrkivät diskursseihin nojaten itse vaikuttamaan myönteisen päätöksen saamiseen ja tulevat samalla uusintaneeksi normatiivisia käsityksiä parisuhteesta ja perhe-elämästä, sillä lupajärjestelmä ohjaa lupaa hakevia toimimaan järjestelmän säännöillä. Parisuhdettaan esittäessään haastateltavat koettivat välttää ristiriitoja maahanmuuttoviranomaisten silmissä ja joutuivat itsekkin opettelemaan suhteesta kertomaansa narratiivia tai esitystä. Tämä paradoksaalinen seuraus on

prosessissa, jossa subjektiivista ja koettua parisuhdetta pyritään muuttamaan objektiivisiksi faktoiksi.

Aidon avioliiton diskurssien lisäksi analyysissä nousi esille myös vastaaminen taloudellisen hyväksikäytön diskurssiin, jonka on osoitettu olevan merkittävä argumentti maahanmuuttopolitiikan kiristystä vaadittaessa ja oikeutettaessa (Pellander 2105b; Keskinen 2106). Lupaa hakevat pyrkivät vastaamaan tähän epäilyyn ja oletukseen hyväksikäytöstä hyvän kansalaisen diskurssilla, joka kytkettiin osin taloudelliseen argumentointiin ja työmarkkinakansalaisuuteen. Lupaa hakevat ja heidän puolisonsa pyrkivät osoittamaan omaa kunnollisuuttaan, hyvää kansalaisuuttaan kuulumistaan arvoyhteisöön, ja irtautumaan hyväksikäyttävän maahanmuuttajan subjektipositiosta. Tämä diskurssi ei jäänyt kuitenkaan vain lupaprosessissa käytetyksi, vaan aktivoitui myös yleisemmin tutkimushaastattelun kontekstissa.

Tutkielma käsittelee sitä, miten parisuhteen "aitouden" määrittelyt, ulkomaalaiseen kohdistuva epäily, järjestelmän rodullistavat ulottuvuudet ja hakijoiden oma toiminta näyttäytyvät lupaprosessin läpikäyneiden suomalais-nepalilaisten pariskuntien kerronnassa. Suomalainen ylijärjestyksiä käsittelevä tutkimus on keskittynyt sellaisten parisuhteiden tutkimiseen, joissa toinen puolisoista on Suomen kansalainen ja toinen ulkomaalainen (Leinonen & Pellander 2014, 1490). Yhtäältä länsimaisten ja toisaalta ulkomaalaisen lähtömaan oletettuun kulttuuriin nojaavien normien yhtäaikaisten soveltaminen lupaprosessissa, tässä tutkimuksessa esiin noussut suomalaisen puolison keskeinen rooli luvan hakemisessa sekä toimeentuloedellytyksen soveltaminen herättävät kysymyksen siitä, eroaako kahden ulkomaalaisen parisuhteeseen perustuvan perheen yhdistämisen prosessi olennaisilta osin suomalais-ulkomaalaisten pariin lupaprosessista. Lisäksi olennaista olisi nostaa esiin kielteisten lupapäätösten seurauksia tutkimalla niitä pariskuntia tai tapauksia, joissa parisuhde tuomitaan maahanmuuton hallinnasta käsin "lumeliitoksi".

Aikaisemmassa suomalaisessa tutkimuksessa on käsitelty lupaprosessia myös viranomaisten näkökulmasta sekä kielteisen päätöksen saaneiden valituksia tarkastelemalla. Esimerkiksi viisumi- tai lupahaastatteluiden havainnointi tai jo toteutettujen haastattelujen analysoiminen voisi tuoda lisää tietoa siitä, miten avioliittoon liittyvän maahanmuuton hallintaa käytännössä toteutetaan, sekä syventää tietämystä siitä, miten hakijat itse esittävät suhdettaan lupaprosessissa. Perheen yhdistämistä Suomessa tutkineet ovat tuoneet esille, ettei tutkimusaineiston kerääminen viranomaistoiminnasta ole aivan yksinkertaista, sillä suoraa yhteyttä maahanmuuttoviranomaisiin on vaikea saada (Pellander 2016), eikä perhesidehaastatteluja päästetä enää seuraamaan (Fingerroos 2014,

26). Tutkimuksen tekeminen viranomistoiminnasta olisi kuitenkin tärkeää varsinkin aikana, jolloin Maahanmuuttoviraston toimintaan kohdistuu kritiikkiä ja maahanmuuttopolitiikkaa ollaan jatkuvasti kiristämässä.

LÄHTEET

- Abyek, Can M. (2015) Time Matters: Temporal Aspects of Transnational Intimate Relationships and Marriage Migration Processes from Turkey to Germany. *Journal of Family Issues* 36:11, 1529–1549.
- Ahmed, Sara (2007) A Phenomenology of Whiteness. *Feminist Theory* 8:2, 149–168.
- Amelina, Anna & Faist, Thomas & Gick Schiller, Nina & Neirgiz, D. Devrimsel (2012) Methodological Predicaments of Cross-border studies. Teoksessa Amelina Anna & D. Devrimsel Neirgiz & Thomas Faist & Nina Gick Schiller (toim.) *Beyond methodological, nationalism. Research methodologies for crossborder studies*. New York: Routledge.
- Anderson, Bridget (2013) *Us and Them. The dangerous politics of immigration control*. Oxford: Oxford University Press.
- Angle, Jaana (2013) *Maahanmuuttajan puolisona Suomessa. Narratiivinen tutkimus kestävästä monikulttuuristista avioliitoista Suomessa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Bosniak, Linda (2006) *The Citizen and the Alien: Dilemmas of Contemporary Membership*. Princeton University Press, Princeton.
- Bonjour, Saskia & Kraler, Albert (2015) Introduction. Family Migration as an Integration Issue? Policy Perspectives and Academic Insights. *Journal of Family Issues* 36:11, 1407–1432.
- Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Brewis, Kielo (2008) *Stress in the Multi-ethnic Customer Contacts of the Finnish Civil Servants: Developing Critical Pragmatic Intercultural Professionals*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Carver, Natasha (2014) Displaying Genuineness: Cultural Translation in the Drafting of Marriage Narratives for Immigration Applications and Appeals. *Families, Relationships and Societies* 3:2, 271–86.
- Castles, Stephen (2007) Twenty-First-Century Migration as a Challenge to Sociology. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 33:3, 351–371.
- Charsley, Katherine (2005) Unhappy husbands: Masculinity and migration in transnational Pakistani marriages. *Journal of the Royal Anthropological Institute* 11:1, 85–105.
- Charsley, Katherine (2006) Risk and Ritual: The Protection of British Pakistani Women in Transnational Marriage. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 32:7, 1169–1187.
- Charsley, Katherine (2012) Transnational Marriage. Teoksessa Katherine Charsley (toim.) *Transnational Marriage: New Perspectives from Europe and Beyond*. New York: Routledge, 3–22.
- Chetrit, Samantha L. (2012) Surviving an Immigration Marriage Fraud Investigation: All You Need Is Love, Luck, and Tight Privacy Controls. *Brooklyn Law Review* 77:2, 709–43.

- Coontz, Stephanie (2006) *Marriage, a history. How love conquered marriage*. New York: Penguin Books.
- Diatlova, Anastasia (2015) Governmentality of Sex Work: Building the Nation through Governing Sex. Työryhmäpaperi, Sosiologipäivät, Helsinki 5.3.2015.
- Eggebø, Helga (2010) The Problem of Dependency: Immigration, Gender, and the Welfare State. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 17:3, 295–322.
- Eggebø, Helga (2012) *The Regulation of Marriage Migration to Norway*. Bergen: University of Bergen.
- Eggebø, Helga (2013a) A Real Marriage? Applying for Marriage Migration to Norway. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 39:5, 773–789.
- Eggebø, Helga (2013b) 'With a Heavy Heart': Ethics, Emotions and Rationality in Norwegian Immigration Administration. *Sociology* 47:2, 301–17.
- Erel, Umut (2010) Migrating Cultural Capital: Bourdieu in Migration Studies. *Sociology* 44:4, 642–660.
- Essed, Philomena (1991) *Understanding everyday racism. An interdisciplinary theory*. Newburypark: Sage.
- Euroopan komissio (2014) *Commission Staff Working Document. Handbook on addressing the issue of alleged marriages of convenience between EU citizens and non-EU nationals in the context of EU law on free movement of EU citizens*.
http://ec.europa.eu/justice/citizen/files/swd_2014_284_en.pdf (Viitattu 26.5.2016)
- Euroopan neuvosto (1997) *Neuvoston päätöslauselma, annettu 4 päivänä joulukuuta 1997, toimenpiteistä lumeavioliittojen estämiseksi (97/C 382/01)*. [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A31997Y3216\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A31997Y3216(01)) (Viitattu 30.12.2016)
- Finch, Janet (2007) Displaying families. *Sociology* 41:1, 65–81.
- FINLEX (1929) *Avioliittolaki. 234/1929*.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290234> (Viitattu 26.5.2016)
- FINLEX (2004) *Ulkomaalaislaki. 301/2004*.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301> (Viitattu 26.5.2016)
- FINLEX (2015) *Hallituksen esitys eduskunnalle eräiksi avioliittolain muutoksen edellyttämiksi lainmuutoksiksi. HE 65/2015*.
<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2015/20150065> (Viitattu 22.11.2016)
- FINLEX (2016) *Laki ulkomaalaislain muuttamisesta. 505/2016*
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20160505> (Viitattu 22.11.2016)
- Fernandez, Nadine T. (2013) Moral boundaries and national borders: Cuban marriage migration to Denmark. *Identities: Global Studies in Culture and Power* 20:3, 270–287.
- Fernandez, Nadine T. & Jensen, Tina Gudrun (2014) Intimate Contradictions: Comparing the Impact of Danish Family Unification: Laws on Pakistani and Cuban Marriage Migrants.

Journal of Ethnic and Migration Studies 40:7, 1136–53.

Figueroa, Mónica G. Moreno (2010) Distributed intensities: Whiteness, mestizaje and the logics of Mexican racism. *Ethnicities* 10:3, 387–401.

Fingerroos, Outi (2014) Somaliperheen paradoksaalisuus. *Kulttuurintutkimus* 31:4, 16–29.

Fingerroos, Outi (2016) Mitä perheenyhdistäminen tarkoittaa? Teoksessa Outi Fingerroos & Anna-Maria Tapaninen & Marja Tiilikainen (toim.) *Perheenyhdistämäinen. Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi?* Tampere: Vastapaino, 65–67.

Fingerroos, Outi & Tapaninen, Anna-Maria & Tiilikainen, Marja (2016) Johdanto. Teoksessa Outi Fingerroos & Anna-Maria Tapaninen & Marja Tiilikainen (toim.) *Perheenyhdistämäinen. Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi?* Tampere: Vastapaino, 720.

Foucault, Michel (2000) *Tarkkailla ja rangaista*. Helsinki: Otava.

Giddens, Anthony (1992) *The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cornwall: Polity Press.

Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Vastapaino, Tampere.

Haraway, Donna (1988) Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies* 14:3, 575–599.

Helén, Ilpo & Tapaninen, Anna-Maria (2013) Closer to the truth: DNA profiling for family reunification and the rationales of immigration policy in Finland. *Nordic Journal of Migration Research* 3:3, 153–161.

Himanen, Markus (2012) Pysyvä tilapäisyys - Huomioita paperittomuuden, ulkomaalaisuuden ja prekaarin työn suhteista. Teoksessa Ilkka Vuorikuru (toim.) *Maahanmuutto harmaan talouden kysymyksenä*. Helsinki: Kalevi Sorsa säätiö, 45–66.

Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki, Gaudeamus.

Huttunen, Laura (2002) *Kotona, maanpaossa, matkalla: Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkerroissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Häikiö Liisa & Niemenmaa, Vivi (2008) Valinnan paikat. Teoksessa Markus Laine & Bamberg Jarkko & Jokinen Pekka (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus, 41–56.

Häkkinen, Antti & Tervonen, Miika (2015) Ethnicity, Marginalization and Poverty in the 20th Century Finland. Teoksessa Vesa Puuronen & Antti Häkkinen & Anu Pylkkänen & Tom Sandlund & Reetta Toivanen (toim.) *New Challenges for the Welfare Society*. Joensuu: Joensuun yliopisto, 22–39.

Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelukertomuksen analyysi. Teoksessa Johanna Ruusuvoori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 90–118.

- Jallinoja, Riitta (2000) *Perheen aika*. Helsinki: Otava.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 17–47.
- Jokinen, Arja (2002) Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 37–53.
- Karakyalı, Serhat & Rigo, Enrica (2010) Mapping the European Space of Circulation. Teoksessa Nicholas de Genova & Nathalie Peutz (toim.) *Deportation Regime. Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*. Durham: Duke University Press, 123–144.
- Kela (2016) *Muutto yhteen*. http://www.kela.fi/kun-elamantilanne-muuttuu_muutto-yhteen (Viitattu 4.12.2016)
- Keskinen, Suvi (2012) Transnational Influences, Gender Equality and Violence in Muslim Families. Teoksessa Kristin Loftsdóttir & Lars Jensen (toim.) *Whiteness and Postcolonialism in the Nordic Region. Exceptionalism, Migrant Others and National Identities*. Farnham: Ashgate, 73–88.
- Keskinen (2016) From Welfare Nationalism to Welfare Chauvinism: Economic Rhetoric, the Welfare State and Changing Asylum Policies in Finland. *Critical Social Policy* 36:3, 1–19.
- Keskinen, Suvi & Näre, Lena & Tuori, Salla (2015) Valkoisuusnormi, rodullistamisen kritiikki ja sukupuoli. *Sukupuolentutkimus* 28:4, 2–5.
- Keskinen, Suvi & Seikkula, Minna (2015) *Käänteisrasismin mahdottomuus*. Blogikirjoitus blogissa Rasismista ja rajoista – Maailma rasisminvastaisten tutkijoiden silmin. Julkaisija rasisminvastainen tutkijaverkosto RASTER. <https://raster.fi/2015/10/27/kaanteisrasismin-mahdottomuus/> (Viitattu 8.1.2017)
- Kulu-Glasgow, Isik & Leerkes, Arjen (2013) Restricting Turkish marriage migration? National Policy, Couples' Coping Strategies and International Obligations. *Migration Letters* 10:3, 369–382.
- Kuula, Arja (2011) *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. (2. uud. p.)* Tampere, Vastapaino.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2016) Perheettömiksi suojellut. Yksin tulleiden alaikäisten oikeus perheeseen. Teoksessa Outi Fingeroos & Anna-Maria Tapaninen & Marja Tiilikainen (toim.) *Perheenyhdistämäinen. Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi?* Tampere: Vastapaino, 89–109.
- Kofman, Eleonore (2004) Family-related migration: A critical review of European Studies. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 30:2, 243–262.
- Kofman, Eleonore & Sawitri, Saharso & Vacchelli, Elena (2015) Gendered Perspectives on Integration Discourses and Measures. *International Migration* 53:4, 77–89.

Krivonos, Daria (2015) (Im)mobile Lives. Young Russian Women's Narratives of Work and Citizenship Insecurities in Finland. *Sociologia* 52:4, 350–363.

Könönen Jukka (2013) Prekaari työvoima ja työn uudet hierarkiat metropolissa. Ulkomaalaiset matalapalkkasilla palveluilla. *Sociologia* 49:3, 190–205.

Könönen Jukka (2014a) Pidätelty elämä. Rajat prekaarisuutta tuottavana menetelmänä. *Oikeus*, 43:2, 172–191.

Könönen Jukka (2014b) *Tilapäinen elämä, joustava työ – Rajat maahanmuuton ja työvoiman prekarisaation mekanismina*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.

Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (2008) Tutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Markus Laine & Bamberg Jarkko & Jokinen Pekka (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus, 9–38.

Lavanchy, Anne (2015) Glimpses in the Hearth of whiteness. Institutions of Intimacy and the desirable national. Teoksessa Patricia Purtschert & Harald Fisher-Tiné (toim.) *Colonial Switzerland – Rethinking Colonial from the Margins*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 279–295.

Leinonen, Johanna & Pellander, Saara (2014) Court decisions over marriage migration in Finland: A problem with transnational family ties. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 40:9, 1488–1506.

Lepola, Outi (2004) *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lipsky, Michael (1980) *Street-level democracy. Dilemmas of the individual in public services*. New York: Russel Sage Foundation.

Loftsdóttir, Kristin & Jensen, Lars (2012) Introdution. Nordic Exceptionalism and the Nordic Others. Teoksessa Kristin Loftsdóttir & Lars Jensen (toim.) *Whiteness and Postcolonialism in the Nordic Region. Exceptionalism, Migrant Others and National Identities*. Farnham: Ashgate, 1–11.

Maahanmuuttovirasto (2011) *Oleskelulupa perhesiteen perusteella*. Helsinki: Maahanmuuttovirasto.

Maahanmuuttovirasto (2015) Sähköpostin välityksellä toimitut tilastot Nepalin kansalaisten lupapäätöksistä, joissa perusteena perheside puolisoon, vuodet 2011-2015.

Maahanmuuttovirasto (2016a) *Perhesidehakemuksen voi jättää sähköisesti 11.11. alkaen*. http://www.migri.fi/nain_palvelemme/asiakastiedotteet/tiedotteet_perhe/1/0/perhesid_ehakemuksen_voi_jattaa_sahkoisesti_11_11_alkaen_70654 (Viitattu 22.11.2016)

Maahanmuuttovirasto (2016b) *Käsittelymaksut*. http://www.migri.fi/nain_palvelemme/kasittelymaksut (Viitattu 22.11.2016)

Maahanmuuttovirasto (2016c) *Lupa-asioiden siirto*. http://www.migri.fi/lupa-asioiden_siirto (Viitattu 22.11.2016)

- Maahanmuuttovirasto (2016d) *Myönteiset ja kielteiset ratkaisut ensimmäisiin oleskelulupiin 1.1.2015 – 31.12.2015*.
http://www.migri.fi/download/64978_Ratkaisut_perusteittain_2015.pdf?b0b73ef92815d488 (Viitattu 6.12.2016)
- Maahanmuuttovirasto (2016e) *Vireille tulleet ensimmäiset oleskelulupahakemukset 1.1.2015 – 31.12.2015*.
http://www.migri.fi/download/64975_Vireille_tulleet_hakemukset_top-10_2015.pdf?217b7b330420d488 (Viitattu 13.12.2016)
- Maksimainen, Jaana (2010) *Parisuhde ja ero. Sosiologinen analyysi terapeuttisesta ymmärryksestä*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Martikainen, Tuomas & Saari, Matti & Korkiasaari, Jouni (2013) Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi. Teoksessa Tuomas Martikainen & Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.) *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 23–54.
- Maskens, Maité (2015) Bordering Intimacy: The Fight against Marriages of Convenience in Brussels. *The Cambridge Journal of Anthropology* 33:2, 42–58.
- Maury, Olivia (2015) *Studerande migrantarbetare - En studie i produktionen av en prekär och rasifierad arbetskraft i Finland*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Mezzadra, Sandro (2011) The gaze of autonomy: capitalism, migration and social struggles. Teoksessa Vicky Squire (toim.) *The contested Politics of Mobility. Borderzones and Irregularity*. Lontoo: Routledge, 121–142.
- Morgan, David H.J. (1996) *Family Connections. An Introduction to Family Studies*. Cambridge: Polity Press.
- Niedomysl, Thomas & Östh, John & van Ham, Maarten (2010) The Globalisation of Marriage Fields: The Swedish Case. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36:7, 1119–1138.
- Näre, Lena (2008) *Managing Households, Making Homes: A Moral Economy of Migrant Domestic and Care Work in Naples*. Falmer: University of Sussex.
- Näre, Lena (2013) Ideal Workers and Suspects: Employer's Politics of Recognition and the Migrant Division of Care Labour in Finland. *Nordic Journal of Migration Research* 3:2, 72–81.
- Pedersen, Linda Lund (2012) Intimate with the Danish nation state. Teoksessa Kristin Loftsdóttir & Lars Jensen (toim.) *Whiteness and Postcolonialism in the Nordic Region. Exceptionalism, Migrant Others and National Identities*. Farnham: Ashgate, 141–157.
- Pellander, Saara (2016) *Gatekeepers of the Family. Regulating Family Migration to Finland*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Pellander, Saara (2016b) Puheenvuoro teoksen Perheenyhdistäminen julkistamistilaisuudessa 19.4.2016.
- Pellander, Saara (2015a) An Acceptable Marriage: Marriage Migration and Moral Gatekeeping in Finland. *Journal of Family Issues* 16:11, 1472–1489.

- Pellander, Saara (2015b) Collective Threats and Individual Rights: Political Debates on Marriage Migration to Finland. Teoksessa Pauli Kettunen & Sonya Michel & Klaus Petersen (toim.) *Race, Ethnicity and Welfare States. An American Dilemma?* Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 107–127.
- Paasi, Anssi (2009) Bounded spaces in a 'borderless world'. *Border studies, power and the anatomy of territory. Journal of Power* 2:2, 213–234.
- Parliwara, Rajni & Uberoi, Patricia (2008) *Marriage, Migration, and Gender*. New Delhi, India; Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications.
- Papadopoulos, Dimitris & Stephenson, Niamh & Tsianos Vassilis (2008) *Escape Routes. Control and Subversion in the twenty-first Century*. Lontoo: Pluto Press.
- Peltola, Marja (2014) *Kunnollisia perheitä. Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Peltola, Taru (2008) Empirian ja teorian vuoropuhelu. Teoksessa Markus Laine & Bamberg Jarkko & Jokinen Pekka (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus, 111–129.
- Peuhkuri, Timo (2008) Teoria ja yleistämisen kriteerit. Teoksessa Markus Laine & Bamberg Jarkko & Jokinen Pekka (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus, 130-148.
- Piper, Nicola & Roses, Mina (2003) *Wife or Worker? Asian Women and Migration*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Poliisi (2016) Palveluhinnasto 2016
https://www.poliisi.fi/luvat/palveluhinnasto_ja_maksaminen/palveluhinnasto_2016
 (Viitattu 22.11.2016)
- Prokkola, Eeva-Kaisa (2013) Neoliberalizing Border Management in Finland and Schengen. *Antipode*, 45:5, 1318–1336.
- Purhonen, Semi & Roos, J.P. (2006) *Bourdieu ja minä*. Tampere: Vastapaino.
- Rastas Anna (2005) Rasismi. Oppeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia. Teoksessa Anna Rastas & Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 69–116.
- Reuter, Anni & Kyntäjä, Eve (2006) Kansainvälinen avioliitto ja stigma. Teoksessa Tuomas Martikainen (toim.) *Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 104–125.
- Riessman, Catherine Kohler (2008) *Narrative Methods for the Human Sciences*. Thousand Oaks, Cal.: Sage.
- Rigo, Enrica (2009) *Rajojen Eurooppa*. LIKE & Tutkijaliitto: Helsinki.
- Rytter, Mikkel (2012) The Semi-legal Family Life: Pakistani Couples in the Borderlands of Denmark and Sweden. *Global Networks* 12:1, 91–108.
- Saarelainen, Matti (1996) *Perusteltu pelko: Tutkimus turvapaikanhakijan ja valtion kohtaamisesta suomalaisessa turvapaikkaprosessissa*. Helsinki: Edita.

- Saarinen, Aino (2007) Venäläiset maahanmuuttajat naisystävällisessä Pohjolassa: Kansalaisuus ja stigmatisoitunut identiteetti. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ*. Helsinki: Väestöliitto, 125–146.
- Sainsbury, Diane (2012) *Welfare states and immigrant rights. The politics of inclusion and exclusion*. Oxford: Oxford University Press.
- Sayad, Abdelmalek (2004) *The suffering of the immigrant*. Cambridge: Polity Press.
- Schmidt, Garbi (2011) Migration and Marriage. Examples of border artistry and cultures of migration? *Nordic Journal of Migration Research* 1:2, 55–59.
- Salo, Ulla-Maja (2015) Simalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa Sanna Aaltonen & Riitta Högbacka (toim.) *Umpikujasta oivallukseen. Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 166–190.
- Sirkkilä, Hannu (2005) *Elättäjyyttä vai erotiikkaa: Miten suomalaiset miehet legitimoivat parisuhteensa thaimaalaisen naisen kanssa?* Jyväskylä studies in education, psychology and social research 268. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Sisäministeriö (2016) *Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta – luonnos*. http://www.intermin.fi/download/65225_Perheenyhdistaminen_HE-luonnos_2701.pdf?eaf25306619ed388 (Viitattu 22.11.2016)
- Skeggs, Beverly (1995) Theorising ethics and representation in feminist ethnography. Teoksessa Beverley Skeggs (toim.) *Feminist cultural theory process and production*. Manchester and New York: Manchester University Press, 191–206.
- Suoninen, Eero (2002) Näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 17–36.
- Suoranta, Juha & Ryytänen, Sanna (2016) *Taisteleva tutkimus*. (2. uud. p.) Helsinki: Into.
- Sutela, Hanna & Larja, Liisa (2015) *Yli puolet Suomen ulkomaalaistaustaisista muuttanut maahan perhesyistä*. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi tutkimus 2014 [verkkójulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/art_2015-10-15_001.html (Viitattu 6.12.2016)
- Säävälä, Minna (2007) Sukupuoli etnisen itseymmärryksen keskiössä: Naiseus avioliitto ja perhe Kosovon albaaninaisten puheessa. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ*. Helsinki: Väestöliitto, 68–88.
- Säävälä, Minna (2013) Maahanmuutto perheilmionä. Teoksessa Tuomas Martikainen & Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.) *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 101–122.
- Tilastokeskus (2015a) *Solmitut avioliitot puolisoitten kansalaisuuden mukaan, vaimo tai molemmat Suomessa asuvia*.

http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=020_ssaaty_tau_102_fi&path=../database/StatFin/vrm/ssaaty/&lang=3&multilang=fi (Viitattu 8.5.2015)

Tilastokeskus (2015b) *Solmitut avioliitot puolisoitten kansalaisuuden mukaan, mies tai molemmat Suomessa asuvia.*

http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=030_ssaaty_tau_103_fi&path=../database/StatFin/vrm/ssaaty/&lang=3&multilang=fi (Viitattu 8.5.2015)

Tilastokeskus (2016) *Väestö iän (1-v.), sukupuolen, siviilisäädyn ja iän mukaan alueittain 1990-2015.*

http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_vaerak/055_vaerak_tau_124.px/table/tableViewLayout1/?rxid=a3448fec-7cf8-4c5e-a3ef-d26882651140 (Viitattu 5.12.2016)

Tolonen, Tarja & Palmu, Tarja (2007) Etnografia, haastattelu ja (valta)positiot. Teoksessa Sirpa Lappalainen & Pirkko Hynninen & Tarja Kankkunen & Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus.* Tampere: Vastapaino, 89-112.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.* Helsinki: Tammi.

Vattinen, Tiina & Näre, Lena (2014) Ihmisoikeusnäkökulma työperusteiseen muuttoon: Filippiiniläiset hoitajat ja siivoojat Suomessa. Teoksessa Eija Niskanen (toim.) *Ihmisoikeudet Aasiassa.* Helsinki: Into, 120-141.

Vuolajärvi, Niina (2012) Kansakunnan kunniaattomat tyttäret. *Kulttuurintutkimus* 29:2, 17-30.

Vuolajärvi, Niina (2014) Rotu etnisten suhteiden tutkimuksessa. Teoksessa Sari Irni & Mianna Meskus & Venla Oikkonen (toim.) *Muokattu elämä.* Tampere: Vastapaino, 264-301.

Wagner Rikke (2015) Transnational Civil Dis/obedience in the Danish Family Unification Dispute. *European Political Science Review* 7:1, 43-62.

Williams, Lucy (2010) *Global Marriage. Cross-Border Marriage Migration in Global Context.* Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Wimmer, Andreas & Glick Schiller, Nina (2002) Methodological Nationalism and Beyond: Nation- State Building, Migration and the Social Sciences. *Global Networks* 2:4, 301-334.

Wray, Helena (2006) An Ideal Husband. Marriages of Convenience, Moral Gate-keeping and Immigration to the UK. *European Journal of Migration and Law* 8, 303-320.

Wray, Helena (2011) *Regulating Marriage Migration into the UK: A Stranger in the Home.* Farnham: Ashgate.

Wray, Helena (2012) Any Time, Any Place, Anywhere. Entry Clearance, Marriage Migration and the Border. Teoksessa Katherine Charsley (toim.) *Transnational Marriage: New Perspectives from Europe and Beyond.* New York: Routledge, 41-59.

Yuval-Davis, Nina (1997) *Nation and gender.* London and New York: Sage.